

קונטרס

מחודדים בפוך

סיכומי גפ"ת בהירים
על מסכת
סוכה

קונטרס

מחודדים בפין

סיכומי גפ"ת בהירים
כולל שאלות לשינון וחזרה
על מסכת
סוכה

מהדורה שניה עם הוספות א

**להארות והערות
ולהשגת הקונטרס
(גם במהדורת סיכום גמ' ורש"י)
וכן על מסכתות:
בבא מציעא
גיטין
קידושין**

**אפרים יגודיוב
בלוץ 17/2 טלזסטון
050-4168378
E0504168378@gmail.com**

**יו"ל ע"י המכון להוצאת ספרים וכתבי יד 'בית תלמוד לרבנים בישראל' (ע"ר)
580671675**

בפתח השער

"ושננתם" - שיהו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד. (קידושין דף ל).

⚡ החיוב המוטל על כ"א לשנן הלימוד עד שידע בידיעה ברורה נא

הנה כבר נכתב רבות על ענין חשוב זה כיצד לזכור את הלימוד היטב, ובלא לעבור למסכת הבאה ולשכח את קודמתה, וזהו אחד מיסודי לימוד התורה, דהא עיקר הלימוד הוא עמ"נ שיביא לידי מעשה, וכבר ידועים דברי הר"ן בנדרים (ח' ע"א ד"ה הא) בענין חיוב הלימוד בכל זמן וז"ל:

"שהרי חייב כל אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כוחו, ואמרינן בפ"ק דקידושין (דף ל.) ת"ר ושננתם שיהו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו וכו'".

והמהרש"א עה"מ כתב, דדרשה זו הביאה הרא"ם בשם הספרי, ובאר הרא"ם דמקור הדרשה הוא מדכתיב 'ושננתם' ולא כתיב 'ולמדתם', אולם כתב המהרש"א דמסוגיין משמע שדרשו כן מדלא כתיב 'ושניתם' אלא 'ושננתם' דמשמע לשון חידוד ושנון (ויש לציין דהמהרש"א כתב זאת בחידושי הלכות ולא בח"א, דהיינו דס"ל דהוי חיוב להלכה, וכמש"כ הר"ן הנ"ל).

ונראה דבין הרא"ם למהרש"א איכא לא רק משמעות דורשין, אלא איכא נפק"מ בביאור הדרשה עצמה; דהנה בספרי איכא גירסא אחרת קצת, וז"ל הספרי (פרשת ואתחנן ז') "ושננתם - לעולם יהא אדם שוקד על תורתו עד שיהיו דברי תורה **מסודרין** בפיו שאם וכו'", ונראה דהא בהא תליא, דהספרי שדרש מהא דלא כתיב 'ולמדתם' אלא 'ושננתם' יליף דצריך שיהיו דברי תורה מסודרים בפיו, דלא מספיק רק ללמוד אלא צריך גם לשנן והיינו לחזור שוב ושוב על תלמודו עד שיהא שגור בפיו, והגמ' שדרשה מהא דלא כתיב 'ושניתם' למדה דצריך להעמיק בד"ת עד שיהיו מחודדים ומשוננים בפיו, והיינו דקאי על איכות ההבנה בלימוד עצמו עוד לפני החזרה.

אולם נראה דאע"פ שנחלקו בצורת הדרשה, מ"מ יסוד הדרשה אחד הוא, דע"מ להגיע לידיעה חזקה בד"ת עד שיהיו שגורים בפיו שיוכל 'לשלוף' תשובה בקלות לכל שאלה, בעינן לא רק חזרה טובה אלא גם לימוד טוב, דכאשר לומדים לעומק ומבינים היטב את הלימוד ואינו כגירסא בעלמא - זוכרים יותר טוב, שהרי יותר קל לזכור דבר שמבינים אותו מאשר דבר שקראו בגירסא בעלמא, וכבר אמרו בירושלמי (ברכות פ"ה ה"א) א"ר תנחום הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח, ואף בבבלי אמרו (ערובין דף נג.) "בני יהודה דגלו מסכתא נתקיימה תורתן בידם", ופרש"י וז"ל "ל"א מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבן", וחזינן דהבנת הלימוד מסייעת לזכרון.

ובאמת הוא מדויק ברש"י בקידושין, דכתב בזה"ל: **"יהו מחודדין בפיך - חזור עליהם ובדוק בעומקם** שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד", ובהכרח שכוונתו לבי' החלקים דלעיל.

והנה לא רק בלימוד עצמו יש מעלה בלימוד מתוך הבנה ובהירות לחזק כוח הזכירה, אלא גם בחזרה על הלימוד אינה דומה חזרה בגירסא לחזרה בבהירות תוך סידור הסוגיא נדבך ע"ג נדבך, ודבר זה אפשר לראות אף במילי דעלמא, דאם יאמרו לאדם לזכור רשימה ארוכה של מילים יתקשה לזכור הכל, אך אם יסדר הרשימה ויחלקנה לקבוצות לפי נושאים וכדו' ייקל עליו לזכור, כן הוא הדבר אף בלימוד התורה דככל שהלימוד והחזרה הם בצורה מסודרת יותר כך קל יותר לזכור, וכבר אמרו חז"ל (פסחים דף ג:) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, וכפי שבאר רש"י שם "לפי שמתקיימת גירסה שלה יותר מן הארוכה".

ויש בנותן טעם להביא דברי המדרש שמואל באבות (ו', ו') בענין צורת הלימוד הראויה:

"בעריכת שפתיים - גם ירמוז שכאשר יחזור הדברים בע"פ לא יחזור אותם במהירות ובלבול רק יערוך ויסדר כל חלקיו כל חלוקה וחלוקה במקומה וסדרה וכל דבר דבור על אופניו וזה לשון עריכה כשולחן ערוך לפניו".

עצ העצה של רבינו היעב"ץ לזכור את הלימוד בקלות נא

היעב"ץ בספר מגדל עוז (חלון צורי אות ע"ד) כתב עצה טובה כיצד לזכור את הלימוד בנקל:

"גם צריך לדעת שהמרגיל כוח הזכרני להיות ער ולזכור ישוב קנין בנפשו לזכור כל דבר בנקל יותר הרבה מאד ממי שאינו מרגילו לחנך זכרונו בפעולת הזכירה תמיד, כי ההרגל בכל דבר שלטון, ואין השכחה מצויה אלא מי שאינו רוצה להשתמש בכוח הזכרון בתמידות ומניחו ללכת בטל, לכן יקשה להתזיק בו דבר, וכן אם יחזור אדם אפי' מאה פעמים לא יועיל לו לזכרו, שכבר הרגיל מוחו להיות ניעור וריק, והחזרה כמתעסק בעלמא אינו כלום, והרגיל בהנהגת כוח הזכור יספיק לו אפילו חזור רק פעם ושתיים בכוונה".

וכע"ז כתב בספר חוסן יהושע (מאמר א' פ"ג):

"וכבר כתבו החוקרים הטבעיים, שכל שלושה כוחות האדם והם ההשגה והזכרון והבינה נקנים ביגיעה והרגל, אף למי שנולד ונוצר בכוחות מזעריים בהם".

מבואר בדבריהם יסוד גדול בענין הצורה לזכור את הלימוד, דאף שכבר ידוע כמה האריכו חז"ל במעלת החזרה על הלימוד, עד שקבעו דהלומד ואינו חוזר כזורע ואינו קוצר, והיינו שחסר לו עיקר ענין הלימוד שהוא ידיעת התורה, וזאת כדי להביא לתכלית הלימוד במעלתו הגבוהה ביותר שהוא לימוד עמ"נ לקיים, מ"מ כתב היעב"ץ שאין העיקר רק החזרה המרובה, דהחוזר בגירסא בעלמא לא יועיל לו כ"כ לזכור תלמודו אם אינו מרגיל עצמו לזכור, אלא העיקר הוא להרגיל עצמו לזכור את מה שלומד, ורק ע"י שמתרגל לזכור תלמודו יזכה שיתקיים בידו, והמצויאות מוכיחה כן, דאף מי שלא נתברך בכשרון הבינה, מ"מ ככל שינסה את כוחו להבין את תלמודו ולהעמיק בו כך יזכה להבין יותר את לימודו בנקל ולהשכיל הרבה יותר ממה שהיה בכוחו בתחילה קודם שאימץ את מוחו להבין, וה"ה בכוח הזכירה דאינו נקנה אלא ע"י עמל ויגיעה, דהם הם המחזקים בו כח הזכירה, וממילא תועיל לו אפי' חזרה מועטת לזכור תלמודו.

והיעב"ץ הוסיף ונתן עצה כיצד להרגיל את עצמו להשמש ב'כוח הזכרני':

"לפיכך עיקר גדול הוא השימוש בו בכוונת הלב וזהו שאמרו אם ערוכה ברמ"ח איברים שמורה בלב, גם אמרו השונה בלחש משכת, וחיים הם למוציאיהם בפה, ואימתי דברי תורה נעימים כי תשמרם בבטן ואימתי תשמרם בבטן בשעה שיכנונו יחדו על שפתיך, וקובץ על יד ירבה", ובהמשך דבריו הוסיף: "כי היגיעה והטורח יקבעו ויחקקו הדברים בזכרונו יותר מכל תחבולה אחרת שתהיה וכו', וכ"ש כשיצורף לזה סדר נאה ונתוח חלקים וחבור פרקים, וביחוד יהיה סיוע גדול אם עשויים בתואר בנין עם חדרים ותאים, כי כן נקראו ת"ח בנאים, זה בלי ספק מסוגל להעמיד הזכרון בכחו".

הנה היעב"ץ כתב כאן עצה גדולה לזכור הלימוד היטב, דהאופן המועיל לזכור הוא לחזור בצורה שטורח להעמיד את תלמודו ע"י שמסדר בפיו את לימודו ומנתחו לנתחים, ומעמיד כל דבר ודבר במקומו נדבך ע"ג נדבך, כי היגיעה שיגע להעמיד את הדברים ולהוציא את הדברים מזכרונו בצורה

מסודרת היא התחבולה הטובה ביותר לזכור הלימוד, דעדיפה חזרה מועטת הכמות אך רבת האיכות על פני חזרה מרובת הכמות אך מועטת האיכות.

ובספר שביבי אור להרצ"פ פראנק (עמ' מ"ז) כתב כעין דברי היעב"ץ:

"צריך להתלמד להיות זוכר מה שאתה לומד, כי גם הזכרון תלוי בהרגל, ומה שהאדם משתמש תמיד ומנסה את כוחו להיות נזכר מה שעבר עליו בלימוד וכל מה שמייגע את עצמו להזכור - זה מגדיל כוח הזכרון".

ובכדי להבין את דבריו יש לידע מה שנודע ע"פ המחקר בענין הזכירה, דהמציאות היא שהאדם זוכר את כל מה ששמע או ראה במשך כל ימי חייו, אלא שהשכחה מתבטאת בכך שאינו מצליח להוציא הדבר מזכרונו לפועל, ומכיון שהקושי לזכור אינו נובע מכך שלא קלט את לימודו כראוי, אלא מכך שקשה עליו 'לשלוף' את מה שלמד מזכרונו, על כן כדי לזכור את תלמודו יש להרגיל עצמו להוציא את מה שלמד מזכרונו, ו'לתרגל' את ה'שליפה' מהזכרון שוב ושוב, ובכך יתחזק אצלו כוח הזכרון ויחקקו היטב את לימודו בזכרונו, ומבואר בדבריהם דחזרה ע"י שאלות היא לא רק דרך לדעת האם אתה יודע את לימודך, אלא היא עצמה אמצעי לדעת את הלימוד.

❧ "יגעת ומצאת תאמין" - אין ההצלחה אלא כמציאה

והנה אמרו חז"ל (מגילה ו' ע"א) "יגעת ומצאת תאמין", וכבר הקשו מדוע נקטה הגמ' לשון מציאה, והא מאחר שעמל ויגע לכאוי אי"ז אלא תוצאה מעמלו, ואינו ענין ל'מציאה' שבאה בהיסח הדעת בלא עמל ויגיעה כלל.

וידוע התירוץ שאמנם האדם צריך לעמול וליגע הרבה כדי לזכות להצלחה בלימודו, אך מה שמצליח אח"כ אי"ז תוצאה מעמלו אלא כמציאה בעלמא, דפעמים שעמל במקום אחד הרבה ולא זוכה להבין ואח"כ לומד במקום אחר ומבין בנקל, וזה מכוח מה שעמל מתחילה במקום ההוא, וכמאמרם ד"נפש עמל עמלה לו" - דמי שעמל בתורה ומוסר נפשו עליה להבין דבריה - התורה עמלת לו שיזכה להבין ולהשכיל עמקי סודותיה אף במקום אחר שילמד, דזוהי סגולת התורה שאין זוכים לה אלא ע"י העמל והיגיעה בה תמיד.

מטרת הקונטרס שלפניכם לסייע בסיכום וסידור הדף בצורה ברורה, ולחזרה על הסוגיות מתוך בהירות בשיטות ובדינים השונים, הקונטרס נערך בצורה של נדבך ע"ג נדבך עמ"נ להוסיף בהירות בפרטי הדינים, וכבר הבאנו מדברי היעב"ץ את גודל מעלת הסיכום והסידור של הסוגיות, ושהדרך להרגיל עצמו לזכור את לימודו היא ע"י שמייגע את עצמו לשנן את תלמודו בע"פ, כמו"כ הוספנו סימנים במקומות הנצרכים לעזר בזכירת הדף, וכמאמר הגמ' (ערובין דף נג.) בני יהודה דדייקי לישני ומתנחי (מניחים) להו סימנא נתקיימה תורתן בידן, ועוד אמרו (שם נד.) אין התורה נקנית אלא בסימנים שנאמר "שימה בפיהם" וכו'.

על מנת לסייע לחזרה בע"פ של הסוגיא בצורה ברורה הבאנו בחלקו השני של הקונטרס שאלות על המסכת, כשעל כל אות בסיכום ישנה שאלת סיכום, כך שאפשר בקלות לראות את התשובות בסיכום שבחלק הראשון, וכבר אמרו חז"ל (מגילה שם) "לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא", ויהא רעוא קמי שמיא שיתן לכ"א סייעתא מן שמיא לאוקמי גירסתו.

הקונטרס כולל:

ס"ט סיכומי גפ"ת בהירים ומתומצתים

ערוכים בצורה נוחה ללימוד

כעמוד סיכום לכל דף גמ'.

ס"ט סיכום דברי התוס' משולבים

בחלקם בסיכום הגמרא

למען ירוץ הקורא בו.

ס"ט סימנים לעזר לזכירה

במקומות הנצרכים.

ס"ט שאלות לשינון וחזרה

מקבילות לסיכום -

שאלה על כל אות בסיכום.

דבר אל הלומד

על מנת להפיק את מירב התועלת מהקונטרס מומלץ ללמוד כל דף גמ' באופן הבא:

(א) **בבינת הלב** - ללמוד את דף הגמ' בפנים בהבנה.

א"ר תנחום הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח (ירושלמי ברכות פ"ה ה"א).

(ב) **בתלמוד** - ללמוד את הסיכום על הדף.

לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. רש"י: לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה (פסחים ג:).

(ג) **בעדיבת שפתים** - לשנן כל קטע בע"פ במילים שלך.

ואימתי תשמרם בבטן בשעה שיכוננו יחד על שפתיך וקובץ על יד ירבה (יעב"ץ במגדל עוז).
טוב לחזור פעם אחת בע"פ, יותר מחמש פעמים בפנים (חוסן יהושע מ"א פ"ג).

(ד) **שואל ומשיב** - לפתוח את השאלות ולענות לעצמך בע"פ.

כי רק ע"י שאלות ותשובות יתחקקו הדברים בליבו (תפא"י אבות ו' ו').
כי היגיעה והטורח יקבעו ויחקקו הדברים בזכרוננו יותר מכל תחבולה אחרת שתהיה (יעב"ץ במגדל עוז).

כך יש בידך ד' חזרות

וכידוע שאינו נחשב 'לימוד' אלא לכה"פ בד' פעמים

יגעת ומצאת תאמין (מגילה ו).

פרק ראשון - סוכה ט

דף ב' ט

(א) סוכה הגבוהה למעלה מכ' אמה : לחכמים - פסולה.

לר' יהודה - כשרה עד מ' ונ' אמה [ה"ה טובא ונקט מ' ונ' כדאמרי אינשי].

ושאינה גבוהה י' טפחים, ושאינן לה ג' דפנות, ושחמתה מרובה מצילתה - פסולה.

גבי מבוי תנן : מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' אמה **ימעט ולר' יהודה** אי"צ למעט, והטעם דהכא תני פסולה ;

(א) סוכה דאורייתא תני פסולה, מבוי דרבנן תני תקנתא ;

לרש"י - סוכה דמדאורייתא שייך לומר פסולה, ומבוי דכולו מדרבנן לא שייך לומר פסול, דכאן היא תחילת הוראתו.

לתוס' - (א) בסוכה תני פסולה אע"ג דלא הוי לישנא מעליא, דימעט הו"א דרק לכתחילא, ומבוי דרבנן לא חשש.

(ב) פסולה משמע מדאורייתא וימעט משמע חומרא דרבנן בעלמא.

(ב) אף בדאורייתא תני תקנתא, אלא דסוכה דיניה מרובים ומבוי לא.

(ב) המקור לפסול סוכה למעלה מעשרים אמה :

לרבה - דכתיב "למען ידעו דורותיכם" וגו', ולמעלה מכ' אמה לא שלטא עינא ואינו יודע שדר בסוכה. והחולקים סברו ד"ידעו" היינו ידיעה לדורות.

תוס' : והא דאמר רבה בערובין ל"ק דמקצת סוכה בתוך כ' פסולה, אע"ג דאין חללה כ' ושלטא עינא ; הא מפרש התם טעמא :

(א) כיון דסוכה ביחיד חוששים שישכח והסכך יעלה למעלה מכ'.

(ב) סוכה דאורייתא פסלו רבנן אך מבוי דרבנן הכשירו.

לר' זירא - דכתיב "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב" וגו', ולמעלה מכ' אמה אינו יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות [ואי"צ אף "למחסה ולמסתור מזרם וממטר", דהא בעינן סכך עראי]. ובעשרות קרנים - דל עשרות איכא צל. והחולקים סברו דקרא לימות המשיח כתיב, ור' זירא יענה דמדלא כתיב חופה ש"מ תרתי [אולם על קושיית אביי משני שפיר].

לרבא - דכתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים" - כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי.

וא"ל אביי דא"כ עשה מחיצות של ברזל פסולה, **וא"ל רבא** דבעינן ראוי להיות עראי, ופחות מכ' אף בקבע יוצא ואילו יותר מכ' אף בעראי אינו יוצא. והחולקים סברו כקושיית אביי.

תוס' : לקמן אמרי' דגשמים סימן קללה בחג, ואין לומר דיקבע הנסרים במסמרים, דכשרה מדאורייתא, כיון דבעי סכך עראי ממש.

(ג) באור מחלוקת ר"י וחכמים [מח' אמוראים בשיטת רב] :

לר' יאשיה - נחלקו בשאין הדפנות מגיעות לסכך, דלא שלטא עינא, כרבה, אך אם מגיעות לסכך לכו"ע כשרה. והוא אינו נותן שעור בגודל הסוכה כשאר אמרואי.

תוס' : ולא דמי לנר חנוכה ומבוי דלא חשיב היכרא למעלה מכ', דדוקא התם בקורה טפח לא שלטא עינא, אך בסוכה דרחבה טפי שלטא עינא.

לר' הונא - נחלקו מראשו ורובו ושולחנו, דזהו שעור הכשר סוכה, עד ד"א, האם יש צל או לאו, כר' זירא, אך ביותר מד' לכו"ע כשרה, דברחבה טפי איכא צל [אך לרבה דמשום משלט עינא פסולה אף ברחבה טפי].

תוס' : מדוע יותר מכ' כשרה, הרי אין צל ; (א) תמיד בעינן רוחב הסוכה לפי גובהה, לפי חשבון ד"א לכ' אמה.

(ב) קים להו לרבנן דברחבה טפי מד"א איכא צל סוכה אף ביותר מכ'.

לר' חנן בר רבה - נחלקו באינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושולחנו, אך ביותר מכך לכו"ע כשרה, ודבריו דלא כחד [וי"מ טעמו משום דבגבוהה וקטנה כולי האי הוי כלול של תרנגולים].

(ד) ר"י הוכיח כשיטתו מהילני המלכה שהיתה סוכתה למעלה מכ' אמה, והזקנים נכנסו ויצאו ולא אמרו לה דבר. **א"ל חכמים** דאין ראיה כיון דהיא היתה אשה ופטורה מן הסוכה.

א"ל ר"י: א) ז' בנים היו לה, וא"כ ודאי שלפחות אחד מהם אינו צריך לאמו וחייב בסוכה. ב) ואת"ל דקטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה רק מדרבנן, מ"מ הא כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים וא"כ השגיחה אף בדרבנן.

ה) באיזה סוכה יושב הילני המלכה:

לר' יאשיה- היא יושבת בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך, משום אוירא.
 לר' הונא- היא יושבת בסוכה המחולקת לקיטוניות, דרבנן סברי דבניה ישבו בסוכה גדולה והיא יושבת בקיטונית לצניעות, ולכן לא א"ל דבר. ור"י סבר דבניה ישבו אתה בקיטונית.
 לר' חנן- לרש"י א) שולחנה היה בסוכה הגדולה, ובניה ישבו זקופים ראשם ורובם במקום השולחן.
 ב) קשיא, דהא הכא ישבו בניה איתה וא"כ היא סוכה גדולה, ועוד דא"א שיכנסו ז' בנים בז"ט.
 לתוס'- אמנם סוכתה היתה רחבה ז', אך היתה ארוכה טפי, ובניה ישבו באותו אורך.

ס דף ג' ס

א) ב' מחלוקות ב"ש וב"ה:

א) בסוכה קטנה- שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו;
 לב"ש- פסולה, דבעינן ראשו ורובו ושולחנו.
 לב"ה- כשרה, דסגי במחזקת ראשו ורובו. וכן הלכה.
 לרבי- בעינן סוכה ד' אמות.

ב) בסוכה גדולה- כשיושב בפתח ביתו ורק ראשו ורובו בסוכה;
 לב"ש- לא יצא, דגזרינן שמא ימשך אחר שולחנו.
 לב"ה- יצא, דלא גזרינן שמא ימשך [וכן הלכה].

תוס': בסדר ר' עמרם פסק כב"ה בששה מקומות:

- א. סוכה צריך שתחזיק ראשו ורובו ושולחנו.
- ב. סדין פטור מציצית [ולב"ה חייב].
- ג. נותן ד' חוטים בציצית [ולב"ה ג'].
- ד. ציצית צריך שתהא משולשלת ד' אצבעות [ולב"ה ג'].
- ה. מכבדים הבית ואח"כ נוטלים ידים [ולב"ה הפוך].
- ו. אכל ושתה ולא ברך - חוזר [ולב"ה אינו חוזר].

ב) דיני בית שאין בו ד"א על ד"א:

א) פטור מן המזוזה. ב) ומן המעקה. ג) ואינו מטמא בנגעים. ד) ואינו נחלט בבתי ערי חומה. ה) ואין חוזרים עליו מעורכי המלחמה - משום דכולם נאמר 'בית'.
 ו) אין מערבים בו. ז) ואין משתתפים בו. ח) ואין מניחים בו עירוב - כיון דאינו ראוי לדירה.
 ודוקא ערובי חצרות אין מניחים בו, אך שיתופי מבואות מניחים בו, דתנן דערובי חצרות בבית שבחצר ושתופי מבואות בחצר שבמבוי, ובית זה לא גרע מחצר שבמבוי.
 תוס': הטעם שאין מניחים בו ערוב; למ"ד ערוב משום דירה- משום דלא חזי לדירה.

למ"ד ערוב משום קנין- משום דלא מקנים רשותם לבית דלא חזי לדירה.

ט) ואין עושים אותו עיבור בין שתי עירות - דל"ח אפי' כבורגנים, משום דבורגנים ראוי ליעודו וזה לא.

מהו 'עבור בין שתי עירות':

לרש"י- שתי עירות הרחוקות זו מזו כשעור ב' קרפפות, שהם קמ"א אמות ושליש, אם יש בית באמצע - מצרפם להחשב לעיר אחת, ומונה אלפיים אמה מחוץ להם, ובית פמד"א אינו חשוב לצרפם.

לרשב"ם- גרסי' "ואין עושים עבור לעיר", דהיינו שעיר אחת שיש בסוף קרפיפה בית פמד"א אינו מתעבר יחד עם העיר.

לר"ת - גרסיי שפיר כרש"י, וה"ק דבית שיש בו ד"א נחשב כעיר ונותנים לו ולעיר הסמוכה לו ב' קרפפות לר"ה, ולר' חייא קרפף אחד, כמו בב' עיירות, ושתי עיירות' לאו דוקא אלא ה"ה עיר ובית. ומ"מ אינו כעיר ממש לתת לו קרפף לבדו לר"מ ולר"ה אליבא דרבנן, אלא רק לר' חייא ב"א.

ג) ו ואין האחים והשותפים חולקים בו - דתנן: אין חולקים את החצר עד שיהא בה ד"א לזה וד"א לזה. ודין החלוקה הוא; **לר' הונא** - חצר מתחלקת לפי פתחיה.

לר' חסדא - נותן לכל פתח ד"א והשאר חולקים בשווה.

וה"מ בית שיש בו ד"א דעומד להתקיים, אך בית שאין בו ד"א אין חולקים לו חצר, כיון דעומד להסתר. **תוס'**: בירושלמי חשיב אף: **יא**) אין טובל למעשר **יב**) הנודר מן הבית מותר להכנס לו. והול"ל נמי **יג**) ל"ח 'פתח בית אביה'. ברייתא זו נשנית אף לדעת **חכמים**, דדוקא בסוכה דהיא דירת עראי אמרו דמספיק ז"ט, אך מודים דבבית בעינן ד"א, דבפחות מכך לא גרים בו אנשים.

ס ד ד' ס

א) ה' אופנים להכשיר סוכה למעלה מכ' אמה או למטה מי' טפחים:

א) היתה גבוהה מכ' ובא למעטה;

בכרים וכסתות - לעולם לא הוי בטול, ואף אם יבטל לכל ז' בטלה דעתו אצל כל אדם.

בתבן - בטלו - מבוטל, סתם - אינו מבוטל, אין עתיד לפנותו - **לר' יוסי** - מבוטל, **לחכמים** - אינו מבוטל.

בעפר וצרורות - בטלו - מבוטל, סתם [וה"ה שאין עתיד לפנותו] - מחלוקת כנ"ל.

ב) היתה גבוהה מכ' והוצין יורדים לתוך כ' - אם צלתם מרובה מחמתם כשרה, ואם לאו פסולה.

היתה גבוהה י' טפחים והוצין יורדים לתוך י' טפחים; **לאביי** - אם חמתם מרובה מצלתם כשרה.

לרבא - תמיד פסולה, משום דהוי דירה סרוחה.

תוס': בערובין פסלינן סכך שמקצתו למעלה מכ' ומקצתו למטה מכ', כיון דאם תדלל את הסכך הוא יפול ותהיה חמתו

מרובה, אך הכא מסתבר טפי להכשרה כיון דיש הרבה הוצין וראויים להתקיים בנקל ע"י סמיכת הסכך העליון.

ג) היתה גבוהה מכ' ובנה בה איצטבא:

כנגד דופן האמצעי ע"פ כולה ויש בה הכשר סוכה - כשרה.

מן הצד - אם יש משפת איצטבא ולדופן פמד"א - כשרה, וקמ"ל דאע"פ שהדופן פסולה אמרי' דופן עקומה.

באמצע - אם יש משפת איצטבא ולדופן פמד"א - כשרה, וקמ"ל דאמרינן דופן עקומה לכל הרוחות.

ד) היתה פחותה מי' וחקק בה כדי להשלימה ל"י - אם יש פחות מגי"ט כשרה ע"י לבד, ולא סגי בפחות מד"א

כמו באיצטבא כיון דהכא יש דופן רק ע"י הלבד.

תוס': ודוקא בסוכה תלוי אם יש ג"ט או לאו, אך בשבת, דצריך למנוע רגל הרבים אין חילוק.

אמר ר' חסדא גידוד ה' ומחיצה ה' אין מצטרפים; **לרש"י** - חריץ המוקף מחיצה דאין תוכו רה"י.

לתוס' - א) ב' חצרות זו למעלה מזו דאין עליונה מערבת שתיים.

ב) תל ה' ברה"ר ועליו מחיצה ה' דל"ח רה"י לשבת.

ול"ח רה"י מטעם דאי בעי ימלאו ביתדות ויניח עליו מידי, כיון דלא אמרינן הכי אלא גבי עמוד ברה"ר ולא בתל דרחב.

ה) היתה גבוהה מכ' ובנה בה עמוד גבוהה י' ויש בו הכשר סוכה; **לאביי** - אמרינן גוד אסיק מחיצות.

לרבא - בעינן מחיצות הניכרות וליכא.

תוס': ולא דמי לסיכך ע"ג אכסדרא שאין לה פצימין דמכשיר אביי, דפי תקרה ניכר טפי.

ב) נעץ ארבעה קונדסין וסיכך ע"ג: **לר' יעקב** - אם יחקקו ויחלקו ויהיה לכל צד טפח נדונים משום דיומד.

לחכמים - בעינן שתי דפנות כשרות ושלישית אפי' טפח.

באור מחלוקתם:

לר' הונא- נחלקו בין על שפת הגג ובין באמצע הגג, **דלר' יעקב** אמרין גוד אסיק **ולחכמים** לא אומרים.
לר' נחמן- נחלקו באמצע הגג. והסתפקה הגמ' האם נח' אף בשפת הגג, או דלכו"ע כשרה [דמחיצות הבית חשיבי ניכרות טפי מעמוד, משום דניכרות בבית].

ס דף ה' ס

- (א) **מנין דסוכה הפחותה מי' פסולה** [ואף לשבת ילפינן מהכא דבעינן מחיצות י']:
להו"א- ילפינן מארון, דהארון תשעה וכפורת טפח, וכתוב "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת",
ואמר ר' יוסי מעולם לא ירדה שכינה למטה מי', ולא עלו משה ואליהו למעלה מי', שנאמר "השמים שמים
 לה' והארץ נתן לבני"א".
 והא דכתיב "וירד ה' על הר סיני", וכתוב "ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים"- למעלה מי'.
 והא דכתיב "ומשה עלה אל האלוקים", וכתוב "ויעל אליהו בסערה השמימה", וכתוב "מאחז פני כסא פרשז
 עליו עננו", **ואמר ר' תנחום** מכאן שפירש ש-ד-י מזיו שכינתו ועננו עליו- למטה מי'.
- (ב) **מנין לומדים: ארון תשעה-** דכתיב "ועשו ארון עצי שיטים וגו' ואמה וחצי קומתו".
כפורת טפח- א' דתני ר' חנניא כל כלי המשכן נתנה בהם התורה מדת אורכם, רוחבם וקומתם, חוץ
 מהכפורת שלא נתנה בה מדת קומתה, אלא ילפינן **ממסגרת**, דהיא פחותה שבכלים, שנאמר "ועשו לו מסגרת
 טפח סביב".
והטעם דלא ילפינן מ-:
שאר כלים- משום דתפשת מרובה לא תפשת, תפשת מועט תפשת.
ציץ שהיה עשוי כמין טס של זהב, רחב ב' אצבעות, ומוקף מאוזן לאוזן, וכתוב עליו "קודש ל' מלמטה וי"-
 ה" מלמעלה בבי שורות, **ולר"א ברבי יוסי** בשורה אחת- משום דילפינן כלי מכלי ולא כלי מתכשיט.
תוס': אף ש-ה' הוא שם גמור מ"מ אי"ז הוגה את השם באותיותיו אם מזכיר זאת, משום דאינו מתכוין לשם שלם. ורש"י
 כתב דרך בשם בן מ"ב אותיות אסור. ואעפ"כ נזהרים בכל השמות.
 מהו למטה; (א) למטה ממש, זה למעלה מזה. (ב) "קודש ל' בתחילת שורה תחתונה, וי"-ה" בסוף שורה עליונה.
זר דגודלו משהו-: **למ"ד מסגרתו למטה-** משום דילפינן כלי מכלי ולא כלי מזר שהוא הכשר כלי.
למ"ד מסגרתו למעלה- משום דילפינן כפורת שניתנה בה מדה ממסגרת שנתנה וכו', ואל
 יוכיחו ציץ וזר שלא נתנה בהם מדה כלל.
מסגרתו למטה היתה':
לר"ת- המסגרת היתה מחוברת לדף השולחן מלמטה וא"כ יש לו בית קיבול כשהופכים אותו, ולכן טבלה המתהפכת טמאה
 מדאורי' (ולמ"ד למעלה ספק), בשונה משאר פשוטי כלי עץ דטמאים רק מדרבנן.
לרש"י- המסגרת היתה מחוברת בראש רגלי השולחן ועליה היה מונח דף השולחן.
 והא דאמר דדף של נחתומין טמא רק מדרבנן;
 (א) היינו למ"ד למעלה היתה, אך למ"ד למטה היתה טמא מדאורי'.
 (ב) למסקנא באמת טמא מדאורי'.
 (ג) דוקא טבלא דמשמשת אדם ומשמשיו אתרבי מ'כל כלי עץ', אך דף דאינו משמש אלא אדם ולא משמשיו התמעט מ'מכל'-
 ולא כל, ומ"מ מדרבנן גזרו טומאה משום דרחב הרבה ודמי לבית קבול. ולכן למ"ד למעלה הסתפקו אם היא דרשה גמורה
 וטמאה מדאורי' או דהוי אסמכתא וטמאה מדרבנן, ולמ"ד למטה התרבה מ'שולחן הטהור' דטמא מדאורי'.

היכן היה מונח הציץ: לתוס' - על המצח, כדכתיב "על מצחו", וב' אצבעות דאמרינן היינו מדרבנן דזהו שעור מצח. לריב"א - על הראש, ולכך של כה"ג קרויה מצנפת ושל הדיוט מגבעת, דשל הדיוט גבוה משל כה"ג, כיון שהציץ והתפילין דחו אותה, והדיוט הניח תפילין במקום הציץ. ויבין עיניך' היינו כל גובה הראש.

[ב] לר' הונא - ילפינן "אל פני הכפורת" מ-; (א) "מאת פני יצחק אביו", ואין פנים פחותים מטפח. (ב) פני כרוב, דכתיב "אל הכפורת יהיו פני הכרובים", ואין פני כרובים פחותים מטפח. וכרוב היינו תינוק, אולם פני אדם גדולים יותר.

והטעם דלא יליף מ-; פניו של בר יוכנני - משום דתפשת מרובה לא תפשת, תפשת מועט תפשת. פני צפור (קטנים יותר) - דלא כתיב בהו 'פנים'.

פנים של מעלה דכתיב "כראות פני אלוקים ותרצני" - תפשת מרובה לא תפשת

תוס': בת"כ אמרינן "כי יזוב זב דמה ימים" - שנים, דתפשת מרובה לא תפשת, והטעם:

לר"ע - אם תתפוש המועט לא יוציאו ממך, אך כדי לתפוש המרובה עליך להביא ראיה [כדי שלא יוציאו ממך].

לר' יהודה בן בתירא - מנהג העולם לתפוס מדה הכלה ולהניח מדה שאינה כלה.

לר' נחמיה - דרך המקראות לפרש ולא לסתום. ובסוגייתנו צ"ל כדעת ר"ע.

(ג) **למסקנא** - א"א ללמוד מארון, דא"כ נימא דבעינן חלל י' כולל הסכך, אלא המקור לסוכה י':

לר"מ - דכל האמות היו ו' טפחים - ילפינן מכרובים, דבמשכן הכרובים עמדו בשליש הבית כמו בבהמ"ק, והרי המשכן גובהו י' אמות שהם ס' טפחים, ושליש הוא כ' טפחים, וכשנוריד את גובה הארון והכפורת שהוא י' טפחים נשארו י' טפחים, וכתב "והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם על הכפורת", דחשיב 'סככה' למעלה מי'.

תוס': הא דכתיב "ולפני הדביר וגו' ועשרים אמה קומתו"; לרש"י - עליית קוה"ק נמוכה משל היכל.

לתוס' - היינו משפת הכרובים ולמעלה.

לר' יהודה - דאמת הבנין ה' טפחים ואמת הכלים ו' טפחים - בעינן י' טפחים מהל"מ, דאמר רב שעורין חציצין ומחיצין - הל"מ [וביומא גרסי "א"ר יוחנן שעורין של עונשין הל"מ"].

סוף דף ו' סא

(א) שעורין:

דכתיב "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש", ואמר ר' חנין דפסוק זה בא ללמדנו שעורים אשר נלמדו מהל"מ והסמיכום על הפסוק;

חטה - לענין הנכנס לבית המנוגע, דהוא טמא מיד, וכליו; כשאחוזים בידו - טמאים מיד, וכשלוש בהם - טמאים רק כשישהה בכדי אכילת פרס פת חיטים מיסב ואוכל בלפת.

שעורה - עצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא, אך באוהל רק שדרה או גולגולת או רוב מנין אברים מטמא. גפן - כדי רביעית יין לנזיר;

לרש"י ותוס' בסוגיין - בשאר אסורי נזיר, כגון לולבים עלים וחרצנים, לר"ע דמצטרפים, דאם יתנם בכוס מלאה יין ויצא ממנה רביעית יין חייב.

לרש"י בערובין - דאם שתה רביעית יין חייב מלקות.

מהו השעור המחייב: לגי' תוס' - לת"ק - אינו חייב עד שיאכל כזית ענבים, וה"ה דהשותה כזית חייב.

למשנה ראשונה [ראב"ע] - אינו חייב עד שישתה רביעית יין, וה"ה לאכילה, דת"ק מדמה

אסורי נזיר לשתייה.

לר"ע - מה אכילה בכזית אף שתייה בכזית, שנאמר "וענבים לחים ויבשים לא יאכל".

וגורסים "כדי רביעית יין לנזיר" - בשתייה, ואליבא דראב"ע.

לגי' ר"ת - לכו"ע אינו חייב באכילה אלא בכזית.

למשנה ראשונה - לא מדמים אסורי נזיר לאכילה [וי"ג לשתייה] אלא דמחלק דאכילה בכזית ושתייה ברביעית, דדרשינן 'שכר' 'שכר' דברביעית.

לר"ע - מדמים שתייה לאכילה ושתייה בכזית, דדרשינן "לא יאכל" דאף שתייה בכזית. וגורסים "כזית יין לנזיר" - באכילה, וככו"ע. אולם קשה לר"ת דא"כ נשער במים.

תאנה - המוציא בשבת כגרוגרת חייב.

רמון - כלי בעה"ב שמוציאים רמונים אינם מקבלים טומאה (וכלי אומן אפילו בנקב כ"ש).

תוס': דוקא כלי עץ אבל כלי חרס אפילו במוציא זיתים, אל"כ יחדו לרמונים.

תנן בכלים דבעינן דמוציא ג' רמונים אחוזים זב"ז, והיינו שיוציאים זא"ז ולא כולם יחד, והא דנקט 'אחוזים זב"ז'; (א) דבעינן נקב רחב כשיעור שיוכלו לצאת ג' זא"ז, ולא רק כ"א בפני"ע.

(ב) דיש לשער ברמונים הגדלים ג' יחד, דהם בנוניים.

ארץ זית שמן - ארץ שרוב שעוריה בזיתים.

דבש - ככותבת הגסה ליוה"כ.

(ב) חציצין:

מהתורה - חוצץ בין בבשר ובין בשער; **בבשר** - דכתיב "ורחץ במים" - שלא יהא דבר חוצץ בינו למים.

בשער - דכתיב "ורחץ את בשרו במים" - לרבות השער הטפל לבשר.

ואמר רבב"ח דשערה אחת - חוצצת, שתיים - ספק, שלוש - אינם חוצצות.

ואמר ר' יצחק דמהתורה רק רובו ומקפיד עליו חוצץ, ושאינו מקפיד אינו חוצץ [לרש"י - היינו דוקא בשער אך בבשר חוצץ אף מעוטו שאינו מקפיד. ור"ת חולק ומוכיח דלא כרש"י].

ומדרבנן גזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד, ועל מעוטו המקפיד משום רובו המקפיד. וגזירות אלו הם מהל"מ [וקרא איצטריך לבית הסתרים].

ולא גזרו על מעוטו שאינו מקפיד משום מעוטו המקפיד, או משום רובו המקפיד - כיון דהוי גזירה לגזירה.

(ג) מחיצין:

לר' יהודה - כדלעיל, דגובה סוכה י' טפחים.

לר' מאיר - ההל"מ נאמרה לגוד ולבוד ודופן עקומה.

(ד) **כמה דפנות נצרכות: לחכמים** - שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח.

לר' שמעון - שלוש כהלכתן ורביעית אפי' טפח.

באור מחלוקתם:

(א) ג"פ כתיב 'בסוכות', פעמיים חסר ופ"א מלא;

לחכמים - יש אם למסורת, וא"כ נאמרו ד' סוכות, א' לגופו נשארו ג' וההל"מ גרעה לג' דסגי בטפח.

לר"ש - יש אם למקרא, וא"כ נאמרו ו' סוכות, א' לגופו נשארו ד' וההל"מ גרעה לד'.

תוס': לכו"ע כשהמקרא והמסורת לא סותרים דרשינן שתיים, ופליגי רק כשסותרים מה עיקר.

(ב) לכו"ע יש אם למקרא ונחלקו האם צריך פסוק לסכך.

(ג) לכו"ע יש אם למסורת, ונחלקו האם ההל"מ באה לגרע או להוסיף.

(ד) לכו"ע יש אם למסורת וההל"מ מגרעת, ונחלקו האם דורשים תחילות;

לרש"י - חכמים לא דרשי תחילות משום דנצרך לדרשה.

לתוס' - לכו"ע אי"צ פסוק לסכך, ואעפ"כ אין דורשים תחילות לרבנן משום דנצרך לגופו.

(ה) **ר' מתנה באר דר"ש** יליף מ"וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר";

לרש"י - ורק ע"י דופן רביעית הוי מחסה מהרוח [-זרם], דבלי זה הרוח נכנסת דרך הדופן הפרוצה.

לתוס' בשם הירושלמי - ר"ש דריש 'מחורב' - אחת, 'למחסה ולמסתור' - שתיים, 'מזרם וממטר' - שתיים, ולרבנן 'למחסה

ולמסתור' אחת היא.

(א) היכן מעמיד את הדופן הג':

לרב ולשמואל - מעמידו כנגד היוצא.

לר' כהנא ור' אסי - מעמידו כנגד ראש תור (-תלם המחרשה שהוא עקום בסוף השורה), ורב שתק להם.

לר' סימון ור' אריב"ל - עושה לו טפח שוחק (-ד' אצבעות פרודות) ומעמידו פמ"ג סמוך לדופן, דהוי לבוד.

מדוע בעינין טפח שוחק; לרש"י - כדי שייחשב לדופן של ד"ט, ונמצא דרוב דופן קיים.

לתוס' - משום דאם יעשה דופן יתבטל באויר.

אמר רבא - וי"א - ויעשה מהטפח צורת הפתח, שיעמיד ב' קנים של חצי טפח משתי הצדדים וקנה טפח ע"ג.

וי"א - ויעשה או טפח שוחק או צורת הפתח.

וי"א - ויעשה טפח שוחק וצורת הפתח, וכן נהג ר' כהנא.

תוס': דוקא בסוכה דבעינן מחיצות הניכרות החמירו דבעינן צירוף טפח בשתי הקנים, משא"כ בעירוב דאין שיעור לקנים אלא

כדי שתעמוד בה דלת של עץ.

(ב) סוכה העשויה כמבוי:

לר' יהודה - עושה לו טפח שוחק ומעמידו לכל רוח שירצה.

לר' סימון ור' אריב"ל - עושה לו פס ד' ומשהו, ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן, דהוי לבוד. והכא לא מהני

טפח ומשהו, כיון שאין שתי דפנות כהלכתן.

(ג) ג' מימרות דאמר רבה:

(א) עשה סוכה שתיים כהלכתן ושלישית טפח, מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת, וקמ"ל דילפינן אף מקילתא לחמירתא.

ותניא: עומד מרובה על הפרוץ - הוי דופן לשבת, כשאין בין קנה לחברו ג"ט, וכשרה במיגו אף לסוכה.

פרוץ מרובה על העומד - בשבת דעלמא לא הוי דופן ושבת דסוכה הוי דופן.

פרוץ כעומד - לגירסתנו משמע דפסולה, אולם לגיר' ואינה נתרת אלא וכו' משמע דכשרה, כר"י דהלכה כמותו.

(ב) סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשרה לסוכה, מיגו דהוי דופן לשבת, וקמ"ל דאף שאין שם ד' דפנות.

תוס': מייירי בלחי טפח, דמדאוי' מהני, ורק מדרבנן בעינן פמג"ט סמוך לדופן, ובשבת דסוכות מהני אפי' סמוך לדופן במיגו.

ומייירי לרש"י - במבוי מפולש, ולכן בעינן לחי להשלים את הדופן השלישית.

לתוס' - במבוי שסתום מג' רוחות, וסיכך רק לצד הלחי ולא לצד הבתים, וא"כ איכא רק ב' מחיצות ולחי.

(ג) סיכך ע"ג פסי ביראות כשרה לסוכה במיגו דהוי דופן לשבת, וקמ"ל דאף שאין ב' דפנות שלמות כשרה.

תוס': ואע"ג דלא התירו אלא לבהמת עולי רגלים, אך אדם מטפס - מ"מ כיון דמדאוי' שרי בכאוי"פ אמרינן מיגו, ואף מדרבנן

התירו משום סוכה.

(ד) חמתה מרובה מצילתה:

לחכמים - דוקא מחמת סכך פסולה ולא מחמת דפנות.

לרבי יאשיה - אף מחמת דפנות פסולה, דמצינו בפרוכת דהיא מחיצה וקריא רחמנא סכך, דכתיב "וסכות

על הארון". ולחכמים ילפינן דצריך לכופף מעט את הפרוכת מעל הארון.

תוס': ולא יליף מ'בסוכות' דנפ"ל מהתם מחיצות י', כיון דהתם דרשינן מיתורא ולא ממשמעות דקרא, ולכן לא בעינן פסולת

גורן ויקב דוקא.

(ה) ח' תנאים הסוברים דסוכה דירת עראי בעינן [אך אינם שוים בשיעור יקבעי, דלרבי הוא ד"א ולב"ש ראשו וכו']:

- (א) רבי- דבעי סוכה ד"א על ד"א.
 (ב) רבי יאשיה- דפסיל חמתו מרובה מצילתו אף מחמת דפנות.
 (ג) רבי יהודה- דמכשיר סוכה למעלה מכ' אמה [דלמעלה מכ' לא קיימא א"כ עשאה עראי].
 (ד) רבי שמעון- דבעי סוכה שלוש דפנות כהלכתן ורביעית אפילו טפח.
 (ה) רבן גמליאל- דפוסל סוכה בראש העגלה ובראש הספינה נור"ח ור"ת לא גורסים 'בראש העגלה'.
 (ו) בית שמאי- דמצריכים ראשו ורובו ושולחנו.
 (ז) רבי אלעזר- דפוסל סוכה העשויה כצריך ושסמכה לכותל מפני שאין לה גג.
 (ח) אחרים- דפוסל סוכה העשויה כשובך מפני שאין לה זווית [והא דאמר ר"מ בסוכת יוצרים דהחיצונה פטורה מן המזוזה, היינו רק בימות השנה אך בחג חייבת דבעי דירת קבע].

דף ח' סא

(א) ר' יוחנן הכשיר סוכה עגולה אם יש בהיקפה כדי לישוב בה כ"ד בני אדם, וע"כ כרבי דשעור סוכה ד"א;
 לר' אסי- אדם יושב באמה, וכוונת ריו"ח כשיושבים בחוץ, דכשיושבים בפנים קוטר העיגול הוא ח' אמות שהוא שליש מההיקף שהוא כ"ד אמות, וכשיושבים בחוץ מפחיתים אמה לכל צד ונמצא דרוחב הסוכה הוא ו' אמות והיקפה י"ח אמות. ולא דק ריו"ח ולחומרא, דהא אלכסונו של ריבוע ד' על ד' אמות הוא ה' אמות ושלוש חמישיות, וזו גם מידת רוחב העיגול שמקיף את הריבוע היוצא ממנו, וכיון שהיקף העיגול הוא פי שלושה מקוטרו נמצא שעור הסוכה י"ז אמות פחות חמישית.
 לרבנן (וי"א דייני) דקיסרי- כוונתו כשיושבים בתוך הסוכה, דס"ל דעיגול המקיף ריבוע גדול ממנו בחצי, דהיינו שליש, וא"כ לסוכה ד' על ד' אמות דהוא ריבוע ט"ז אמה בעינן עיגול כ"ד אמות כדי להקיפו. ודחינן דעינינו רואות שעמ"נ להקיף ריבוע ל"צ עיגול שגדול ממנו בשליש.
 תוס': רבנן דקיסרי קיבלו מרבותיהם דריבוע מגו עיגולא פלגא, וזה אמת לענין השטח דהריבוע בתוך העיגול קטן בחצי, אך אי"ז אמת לענין ההיקף.

(ב) שתי סוכות של יוצרי כלים זו לפניו מזו:

הפנימית אינה סוכה (דלא ניכר דעשויה לשם סוכה) וחייבת במזוזה (משום שדר בה).
 החיצונה הוי סוכה ופטורה מן המזוזה. ואין החיצונה נחשבת כבית שער לפנימית [דבית שער חייב במזוזה מדרבנן, אך מדאורי' בעינן 'בית' המיוחד לדירה].

(ג) סוכת גנב"ך - גויים נשים בהמה כותים- כשרה, אף דאינם בני חיובא, ובתנאי שעשאה לצל סוכה.
 תוס': כל אלו אינם בני חיובא, דס"ל דכותים גרי אריות, ולא הוו גרים עד שנתגיירו לגמרי, ולמ"ד גרי אמת- אח"כ נתקנו.
 סוכת רקב"ש - רועים קייצים בורגנים (-שומרי העיר) שומרי פירות- כשרה, אף דאינם קבועות, ובתנאי שעשאה לצל סוכה.

דף ט' סא

(א) סוכה ישנה, והיינו שעשאה קודם לחג שלושים יום- ב"ש פוסלין, דכתיב "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", ומסרסים ודורשים "סוכות תעשה לשם חג". ומודים בעשאה לשם חג דאפי' מתחילת השנה כשרה.
 ב"ה מכשירין [ומ"מ צריך לחדש בה דבר; לחבריא- טפח, לר' יוסי- כ"ש ע"פ כולה], וקרא דרשי להא דעושים סוכה בחוה"מ, וב"ש ס"ל כר"א דאוסר.

(ב) עצי סוכה אסורין כל שבעה :

דכתיב "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים"; **לר"ע** - ילפינן מילה - לשם מצות המלך.
לר' יהודה בן בתירא - מ'חג' - כחגיגה דחל ש"ש עליה.

לתוס' - מדאורי' אסורין רק בעודה קיימת, ומשנפלה אינה אסורה אלא מדרבנן.

לר"ת - מדאורי' רק עצים בשעור הכשר סוכה [ז' על ז'] אסורים, ויותר מכך אסור רק מדרבנן.

(ג) עשה ציצית מן הקוצין (חוטים שניתקו וקושרים בראשיהם), נימין (ראשי חוטי התפירה) או גרדין (מותר האריגה) פסולה.

מן הסיסין (פקעת של חוט) **רב מכשיר ושמואל** פוסל, ומ"מ לכו"ע בעינן טויה לשמה, ואף לב"ה דלא בעינן סוכה לשמה מ"מ בציצית מודו דבעינן לשמה, דכתיב "גדילים תעשה לך".

תוס': לא אמרי' דגזולה פסולה משום מצוה הבאה בעבירה - דאינו אלא מדרבנן, ובאתרוג בעינן מיעוטא 'דלכם' לא למעט גזול אלא למעט שאול, אך סוכה שאולה כשרה לרבנן.

(ד) העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית. ואם חמתו מרובה מצלתו וחסבטן - כשרה.

סוכה ע"ג סוכה - **לת"ק** - העליונה כשרה והתחתונה פסולה.

לר' יהודה - אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה.

תוס': דוקא כשתחתונה חמתה מרובה עליונה מצטרפת להשלימה ופוסלת בלא חבטן, אך כשצילתה מרובה כשרה.

והמקור; "בסוכות תשבו שבעת ימים" - ולא בסוכה שתחת הסוכה, ולא בסוכה שתחת האילן, ולא בסוכה שבתוך הבית, דכתיב 'סכת' - חסר [ואף מ"ד דיש אם למקרא מודה הכא דלא לחנם נכתבה המסורת].

(ה) **אמר ר' ירמיה**:

שתיהן כשרות - כשתחתונה חמתה מרובה ועליונה צלתה מרובה ועליונה בתוך כ'.

שתיהן פסולות - כששתיהם צילתם מרובה ועליונה למעלה מכ' **ולתוס'** - ה"ה כשתחתונה צלתה מעליונה.

תחתונה כשרה ועליונה פסולה - כשתחתונה צלתה מרובה ועליונה חמתה מרובה, ושתייהם בתוך כ'.

לתוס' - ומשמע דאם קיימא עליונה למעלה מכ' התחתונה פסולה, משום דהתחתונה צלתה מרובה רק מחמת עליונה.

לר"ת - גרסי' דקיימא תחתונה בתוך כ', אך עליונה אף למעלה מכ' כשרה, ול"ח סכך פסול, כיון דהפסול הוא רק מחמת הגובה.

עליונה כשרה ותחתונה פסולה - כגון ששתיהם צילתם מרובה וקיימא עליונה בתוך כ'.

וקמ"ל: לרש"י ותוס' - דתחתונה כשרה ועליונה פסולה ולא פוסלים את התחתונה מחשש שמא תעלה

העליונה למעלה מכ' והסככים יצטרפו ויפסלו.

לר"ת - דל"ח סכך פסול מחמת דקיימא עליונה למעלה מכ'.

(ו) **הרווח הפוסל בסוכה תחת סוכה**:

לר' הונא - טפח כאוהלי טומאה דטפח ע"ט ברום טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפניה [ול"ש חבוט רמין].

לר"ח ורבה בר ר' הונא - ד' טפחים שזהו שעור מקום חשוב [לענין רה"י וכרמלית, וה"ה לענין גובה].

לשמואל - עשרה טפחים, דכהכשרה כך פסולה.

תנן דלר"י אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה;

לר"ה ור"ח - היינו שאינה גבוהה עשרה, דאינה ראויה לדירה, וחכמים פוסלים אף בכה"ג.

לשמואל - **באר ר' דימי** דאינה מחזיקה כרים וכסתות דעליונה אלא ע"י הדחק - כשרה לר"י.

אינה מחזיקה כלל - לכו"ע כשרה.

מחזיקה שלא ע"י הדחק - לכו"ע פסולה.

(ז) פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירס ע"ג קינוף (על מיטתו לנוי) - פסולה, אך פורס

ע"ג נקליטי המטה. **ואמר ר"ח** דפירס לנאותה כשרה.

טעם הפסול: לרש"י - כיון דפורס את הסדין להגין מפני החמה והקיסמין שלא ישרו על שולחנו, וסדין מקב"ט ופסול.

לתוס' [בשם תשו' הגאונים]- כיון דבלא הסדין חמתו מרובה, אך אם צילתו מרובה אף לבדו כשרה. וכעיי' פר"ת ד'מפני החמה' שמיבשת הסכך, וימפני הנשר' דבלא הסדין יפול הסכך והוי חמתו מרובה. ולרש"י קשה מ"ש מלנאותה דכשרה.

ס דף י' ס

- (א) **נויי סוכה** כגון סדינים המצוירים או מיני אוכלין שתלה בסוכה;
 (א) מותר לתלותם בסוכה ואסורים בהנאה עד מוצאי יו"ט האחרון של חג, אל"כ התנה עליהם.
תוס': לריו"ח- סוכה אסורה כל שמיני משום דחזיא לבהש"מ ואתקצאי במיגו לכולי יומא, אך אתרוג מותר בהנאה מיד אחר שיוצא בו משום דלא חזי לבהש"מ. ואינו אסור משום ספק שביעי דל"א מוקצה מחמת יום שעבר.
לר"ל- אתרוג אסור אף בשמיני; **לרש"י**- מיגו דאתקצאי בהש"מ דשמיני דהוי ספק שביעי אתקצאי לכולי יומא.
לתוס'- ל"א מוקצה מחמת יום שעבר, אלא טעמו דגזר אתרוג אטו סוכה.
 כשיוצא שבת במוצאי יו"ט נוהגים לאסור את נויי הסוכה בהנאה עד מוצ"ש, אמנם לכאוי אין סיבה לאסור.
 (ב) אין ממעטים את שיעור הסוכה (למעלה מכ' להכשירה ולמטה מי' לפוסלה) משום דלאו מין סכך הם [אמנם הוצין ממעטין כיון דאינם לנוי], ומן הצד ממעטים.
 (ג) נויי סוכה המופלגים מהסוכה ד'; **לר' נחמן**- כשרה.
לר' חסדא ורבה בר"ה- פסולה, וכשהיו שלוחי מצוה לא מחו.

(ב) **פירס ע"ג**:-

- קינופות (ד' עמודים)**- פסולה אפילו אינה גבוהה י', כיון דיש לה גג וקבועה ביותר.
נקליטין (ב' עמודים) או מיטה- כשרה דוקא כשאינה גבוהה י' אפי' שאין לה גג כיון שהיא קבועה קצת [ובגבוהה י' מעיקה"ד כשרה, דל"ח אוהל כיון דאין בגגה טפח, ורבנן פסולה].
כילת חתנים- כשרה אפי' גבוהה י', כיון שאין לה גג ואינה קבועה כלל.
לפי' א' בתוס'- לכו"ע כשרה, אלא דל"ק איירי בכילה ול"ב איירי בכילת חתנים.
לפי' ב' בתוס'- נח' ב' הלישנות דשמואל בגבוהה י'; **לל"ק** פסולה כנקליטין, **ולל"ב** כשרה.
כילה- כשרה דוקא כשאינה גבוהה עשרה [ואף לל"ב], כיון שיש לה גג, **ולרבה בר"ה** אפי' בגבוהה י', **כר' יהודה**, וטעמו דלא אתי אוהל עראי ומבטל לאוהל קבע [ואין הלכה כן].
 (ג) **ישן בכילה ערום**- לא יוציא ראשו ויקרא ק"ש, ואיירי בגבוהה י' כבית.
ובבית- אע"פ שאינה גבוהה י' אסור, כיון דקבוע והוי אוהל כקינופות.

ס דף י"א ס

- (א) הדלה עליה גפן, דלעת או קיסוס וסיכך ע"ג - פסולה, ואם רוב הסיכוך כשר או שקצצן - כשרה.
לשמואל- כשקוצץ צריך לנענע, דל"א קציצתן זו היא עשייתן, וכן בציצית שתלה ולא פסק ראשי החוטים- פסולין עד שיפסקו, דלא בעינן כנף בשעת פתיל, ואם לא פסק פסולין לעולם.
לרב- אי"צ לנענע, דקציצתן זו היא עשייתן, וכן בציצית אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן.
פשחן [שלף וניתקם]- פסולה; **לרש"י**- כיון שראשיהן צמודים ולא ניכרת פשיחתן לא הוי עשיה מעליא.
לתוס'- (א) כרש"י, ו'תעשה' אסמכתא, (ב) איירי שהקליפה החצונית מחוברת ול"ח עשיה.
ר' עמרם חסידא הטיל ציצית לטלית אשתו.

כסות לילה וסומא וחיוב נשים בציצית:

- לרש"י**- כסות לילה חייבת ורק כסות סומא התמעט מ'וראיתם', והוי מצ"ע שלא הזמן גרמא ולכך נשים חייבות, כרבנן.
לתוס'- מוכח בכמה מקומות דהלכה כר"ש דנשים פטורות, דסבר דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, דממעט כסות לילה ומרבה סומא.

(ב) היו ענביו מרובות מעליו פסול, ואם מיעטן כשר, ואין ממעטין ביו"ט.

עבר וליקטן; **לחכמים** - כשרה, דלולב אי"צ אגד.

לר"ש בן יהוצדק - פסולה, דלולב צריך אגד וילפינן לולב מסוכה.

(ג) **מצוות אגד: לר' יהודה** - לולב צריך אגד, דיליף 'לקיחה' מאגודת אזור.

לחכמים - אי"צ אגד, דלא ילפי גז"ש [ול"ד להא דילפי 'קיחה' 'קיחה'], ומ"מ מצוה לאגוד משום "זה קלי ואנוהו".

(ד) אין מסככין אלא בדבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ;

לר' אליעזר - ד"בסוכות הושבת" היינו ענני כבוד - ילפינן מ"ואד יעלה מן הארץ", דאד אינו מקב"ט וגידולו מן הארץ.

לר' עקיבא - דהיינו סוכות ממש;

(א) **לר' דימי בשם ר' יוחנן** - ילפינן מ"חג הסוכות תעשה לך" - מה חגיגה דבר שאינו מקב"ט וגידולו מן הארץ אף סוכה. **ודחינן** דא"כ נימא מה חגיגה בע"ח אף סוכה.

תוס': בהמה חשיב גדולי קרקע, ולכן הוי בכלל מעשר שני דבעינן צאן, אך ל"ח יוצא מן הקרקע לגבי דיש והענקה.

(ב) **לר' אבין בשם ר' יוחנן** - ילפינן מ"באספך מגרנד ומיקבד" - וע"כ היינו פסולת גורן ויקב ולא יקב עצמם. **ודחינן** דיכול לסכך בין קרוש הבא משניר.

(ג) **לר' אשי** - דכתיב "מגרנד ומיקבד" - ולא גורן ויקב עצמם.

(ד) **לר' חסדא** - דכתיב "צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות"; עלי הדס - הדס שוטה לסוכה, עלי עץ עבות - ללולב.

תוס': ר' יוחנן דלא יליף מענני כבוד לשיטתו דעננים מן השמים באים, כאדם השולח לחבירו חבית וקנקנים, ור"ל דיליף מענני כבוד לשיטתו דעננים מן הארץ באים, כאדם האומר לחבירו שלח קופתך וקבל את החיטין.

דף י"ב ע"א

(א) **חבילי קש** עצים וזרדים [בחבילה יש לפחות כ"ה קנים] - אין מסככים בהן אל"כ התיר קשרם, וכולם כשרים לדפנות. וטעם הפסול משום גזירת אוצר, דגזרו רבנן שמא יבוא לישב בסוכות באוצרו ואוצר פסול משום תעשה ולא מן העשוי [ומדרבנן פסול אף בדיעבד].

החוטט בגדיש לעשות לו סוכה - אינה סוכה, והיינו מדאורי משום תעשה ולא מן העשוי.

(ב) **סככה בחיצים: זכרים** (שתוחבים העץ בחץ) - כשרה, דלא גזרינן זכרים אטו נקיבות.

נקיבות (שתוחבים החץ בעץ) - פסולה, דבית קיבול העשוי למלאות שמיה בית קיבול.

תוס': מכאן קשה לרש"י דפי' דנחלקו ר"א וחכמים לגבי כדור ואימום אי בית קיבול העשוי למלאות שמיה קיבול.

(ג) **סככה באניצי פשתן** (לאחר ג' השלבים) - פסולה.

בהוצני פשתן (שלא תיקן כלל) - כשרה.

בהושני פשתן - או ניפץ ולא סרק או אפי' שרה ולא ניפץ - איני יודע מה דינם.

אניצי פשתן; לרש"י - היינו לאחר שסרקו במסרק, וראויים להטמא בנגעים אף קודם טויה.

לתוס' - היינו צמר שאינו מעובד כלל, ואע"ג דאינו מטמא בנגעים, מ"מ הואיל וקרוב הוא לטומאה פסלוהו.

(א) מה כשר לסיכוך:

עצי סרק- כשרים לסיכוך.

לענה- ר' יהודה התיר לסכך ואב"י אסר כיון דריחם רע וחיישינן שיצא מהסוכה.

היזמי והיגי- (מיני שיחים קוצניים) ר' חנן התיר ואב"י אסר בהיגי כיון דהעלים נושרים.

אפקותא דדיקלא- רב התיר לסכך בהם, דאגד בידי שמים לאו שמיה אגד, ואפי' חזר ואגדס הרי אין אגד בא'.

דוקרי דקני- ר' חסדא התיר מהטעם הנ"ל.

(ב) עוד אמר ר"ח דאדם יוצא יד"ח מרור במרריתא דאגמא;

לרש"י- חזרת של אגס.

לתוס'- מין אחר שיש ממנו הגדל באגס, ושורשו נקרא 'תיעה'.

והא דתניא דכל מקום שמצוה באזוב הרי שאזוב בעל שם לווי פסול, כגון אזוב יון, כוחלי, מדברי ורומי;

לאב"י- דוקא אזוב שנשתנה שמו קודם מ"ת פסול, אך זה כך היה שמו מעולם.

לרבא- באמת שמה 'מרריתא' סתם, ונקראת 'מרריתא דאגמא' כיון דמצויה שם [ואף אב"י מודה לכך].

(ג) אגד בא'- לאו שמיה אגד, בג'- שמיה אגד, בב'- מחלוקת;

לחכמים- מצוות אזוב לכתחילא בג' קלחים ובהם ג' גבעולים [גבעול א' לכל קלח], ובדיעבד כשר בתחילתו ב'

ושייריו א', ואינו נפסל אלא בתחילתו כשייריו א'.

לר' יוסי- בעינן ג' קלחים ושייריו ב' לעיכובא, וגרדומיו כ"ש, ותחילתו ב' ושייריו א' - פסול.

תוס': גירסא א': מנין לעשרה שעוסקין בתורה או מתפללין ששכינה עמהן- שנאמר "אלוקים נצב בעדת קל".

ומנין לחמשה - שנאמר "בקרב אלוקים ישפוט".

ומנין לשלושה- שנאמר "ואגודתו על ארץ יסדה".

וא"ש דאגד הוא בג'.

גירסא ב': מנין לעשרה - שנאמר "אלוקים נצב בעדת קל".

מנין לחמשה - שנאמר "ואגודתו על ארץ יסדה".

מנין לשלושה - שנאמר "בקרב אלוקים ישפוט".

וצ"ל דאע"ג דבעלמא חשיב אגד בג', מ"מ "ואגודתו" נדרש לה' משום שנא' "אף ידי יסדה ארץ" וביד ה' אצבעות.

תוס': אזוב דפרה יליף גז"ש 'לקיחה' מאזוב דפסח דכתיב ביה אגודה, ואין אגודה פחות מג'.

(ד) אסורייתא (חבילות קנים)- מותר לסכך בהם אפי' אגדס, כיון דאינו אלא למנינא בעלמא.

צריך הציידים- מותר לשבת בו כשהתיר ראשי מעדנים שלה.

והקשר התחתון- לר' פפא- צריך לפותחו.

לר' הונא- אי"צ לפתוח, דאינו קרוי אגד כיון דאינו עשוי לטלטלו.

(ה) אמר שמואל ירקות שיוצא בהם יד"ח מרור בפסח;

מביאים את הטומאה- דכל זמן שהם לחים הוי אוהל מדאורייתא.

ואין חוצצין בפני הטומאה- דאע"פ שמדאורייתא חוצצין [להגהת ר"י ברש"י]- משום דאינם ראויים למאכל אדם, לרש"י-

שפיר ראוי למאכל אדם, אלא דלא הוכשרו - מ"מ מדרבנן גזרו שמא יסמכו עליהם אף לאחר שיתיבשו.

ופוסלין בסוכה משום אויר- כיון שכשיתיבשו יפרכו ויפלו כאילו אינם קיימים ולכן החשיבום כאויר.

תוס': ודוקא מחוברים, אך תלושים לא מביאים ולא חוצצים, חוץ מירקות מסוימים דקביעי, ותלושים שהניחם בחלון או

כנגד ארובה חוצצים.

(ו) דין ידות:

הבוצר לגת - אין לו ידות, כיון דלא בעי לידות דהענפים לוקחים מכוחם של הענבים.

הקוצר לסכך - לר' אבא בשם ר"ה - יש לו ידות, דאינו רוצה להפרידם; לרש"י - כדי שראשי השבולים לא יאבדו. לתוס' - כדי שהקשים לא יעופו ברוח.

לר' מנשיא בר גדא בשם ר"ה - אין לו ידות, דאיי"צ לאוכל בסכך, ואדרבה יכול לפסולו.

(ז) תניא: סוכי תאנים ובהם תאנים וכו'; לת"ק - אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה.

לאחרים - פסולים עד שיהיו הקשין מרובין על הידות ועל האוכלין.

באור מחלוקתם: לר' אבא - ת"ק פליג עליה וס"ל דאין לו ידות, ואיהו ס"ל כאחרים דיש לו ידות.

לר' מנשיא - לכו"ע הקוצר לסכך אין לו ידות, כשיטתו, ונח' בקצצן לאכילה ונמלך עליהם

לסיכוך, דת"ק ס"ל כת"ק דעוקצין דמהני מחשבה לבטל מעשה, ואחרים ס"ל כר"י דבעינן מעשה לבטל.

(ח) דתנן בעוקצין: כל ידות האוכלין שבססן בגורן; לת"ק - טהורות.

לאחרים - טמאות.

'בססן': לר' אלעזר - התיר אגדם: לת"ק - טהורות, דלענין ידות מהני גל"ד שלא צריך להם לבטל שם

ידות, בשונה מכלים דבעינן מעשה להעלותו מטומאתו.

לר' יוסי - אף לענין ידות לא מהני גל"ד לבטל מהם שם ידות.

לר' יוחנן - בססן ממש: לת"ק - טהורות, כיון דע"י המעשה ביטל מהם שם ידות.

לר' יוסי - טמאות, הואיל וראויות להופכן בעת לרש"י ביבמות - רחת,

לרש"י בסוגיין ולתוס' - קילשון].

תוס': הא דאמר ת"ק דאם פסולת מרובה פסולה, אע"ג דאמרין דבית שסיככו בזרעים טהור כיון דביטלם;

(א) בסוכה לא שייך ביטול כיון דעשוי לסותרה לאחר החג.

(ב) בעינן דלא יקבל טומאה בשעת סיכוך, משום תעשה ולא מן העשוי.

(ג) התם איירי שעשה בהם שינוי מעשה, והכא רק חשב לשנות את ייעודם.

אמר ר"א נמשלה תפילת צדיקים לעתר, שמהפכת דעתו של הקב"ה מאכזריות לרחמנות, כעתר המהפך התבואה.

סוף דף י"ד סא

(א) סיכוך בנסרים: ר' יהודה מתיר ור"מ אוסר, נתן עליה נסר שהוא רחב ד"ט - כשרה ואין ישנים תחתיו.

באור מחלוקתם: לרב - נח' בנסרים רחבים ארבעה, אך פחות מארבעה לכ"ע כשרה.

לשמואל - נסרים ארבעה - לכו"ע פסולה, פחות משלושה - לכו"ע כשרה, ונח' בין ג' לד';

לר"מ כיון דליכא שעור מקום לא גוזרים, ולר"י כיון דיצאו מתורת לבוד גוזרים.

סיפא דמתני': לרב - כר"מ, אך לר"י אף ישנים תחתיו.

לשמואל - אתי ככולי עלמא.

(ב) תניא: שני סדינים מצטרפים לד"א לפסול בסוכה, שני נסרים; לר"י - אין מצטרפים, ולר"מ - מצטרפים.

ל"ק: לרב - נח' בנסרים ד' האם מצטרפים לד"א מן הצד [וללשינא דרב פוסל באמצע בד"א אפ"ל כשמואל].

לשמואל - נח' בנסרים שאין בהן ארבעה.

ל"ב: לרב - לר"מ מצטרפים לד"א מן הצד, ולר"י אפ"י סיכך כולה בהן כשרה, ונקט 'אין מצטרפין' אגב ר"מ.

לשמואל - נח' בנסרים ארבעה האם מצטרפים לד"א מן הצד [והלכה כשמואל].

ומודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלוא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה.

ומודה ר"י שאם הניח נסר רחב ד' דכשרה ולא ישן תחתיו.

תוס': המניח נסר ופסל כמלוא נסר;

פחות מד' - אפי' כל הסוכה כן כשרה ואפי' לר"מ, כיון דאין שנים שיצטרפו.

ארבעה - לרב [דפוסל אף באמצע בד"א] - איירי שסיכך כולה כך, וישן רק תחת הפסל.

לשמואל [דפוסל באמצע בד"ט] - איירי בסוכה בת ח' אמות מצוצמות, ונתן נסר ופסל משני הצדדים, ונמצא

דבאמצעה יש שני פסלים של ח' טפחים, ורק תחת שני הפסלים כשר, והנסרים אינם פוסלים דאמרינן דופן עקומה.

וה"ה דמצי למיתני מודה ר"י, ונקט ר"מ; לרש"י - לרבנותא דאף ר"מ דמחמיר מודה.

לתוס' - עיקר ומודה קאי אין בהן ד'.

(ג) נסרים של ד"ט שהפכם על צדיהם; לר"ה ור"נ - פסולים משום דנעשו כשפודין של מתכת.

לר"ח ורבה בר"ה - כשרים.

תוס': לרב - נח' רק אליבא דר"מ וברחבים ד', אמנם הא קיי"ל כר"י.

לשמואל - נחלקו אליבא דכו"ע.

(ד) אינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו או שנפרצה בה פרצה כשיעור שיכול גדי להזדקר בבת ראש, או שנתן

עליה נסר ארבעה ואפי' לא הכניס לתוכה אלא ג"ט - פסולה דפסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה.

דף ט"ו סא

(א) תקרה [של נסרים ד'] שאין עליה מעזיבה: לר' יהודה - לב"ש - אפי' מפקפק צריך ליטול אחת מבינתים.

לב"ה - או מפקפק או נוטל אחת מבינתים.

לר' מאיר - לכו"ע נוטל ואינו מפקפק.

באור המח': שיטת ר"י - לר' יוחנן - איירי בנסרים משופים ונח' בגזירת תקרה. וברישא נח' בגזירת כלים.

ודחינן דכשם שאמר ר' יהודה א"ר שלא גזרו בחיצים זכרים אטו נקיבות, ה"נ אין

לגזור בנסרים משופין אטו גזירת כלים.

לרב - אף ברישא נח' בגזירת תקרה, וקמ"ל את שיטת ר"י.

לשמואל - ברישא נח' בגזירת תקרה, ובסיפא נח' בבטולי תקרה, האם כיון שבטלה

ע"י שפקפק והוכיח שבקי בתעשה ולא מן העשוי מהני או לאו.

תוס': שיטת ר"מ - לרב [דפוסל אף באמצע בד"א] - איירי שיש נסר ופסל והנסרים לא פוסלים כיון דאין בהם ד'.

לשמואל [דפוסל באמצע בד"ט] - איירי שיש ב' פסלים של ד"ט באמצע ואמרי' דופן עקומה לכתלים.

(ב) המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המיטה - אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה.

החוטט בגדיש לעשות לו סוכה - אינה סוכה. ואמר ר"ה דאם יש בה חלל טפח במשך ז"ט - כשרה כיון

דמתקן רק הדפנות.

פרוץ כעומד [במחיצות שבת]; ר' פפא מתיר ור' הונא אוסר.

מהו 'כמותן' לר"ה; לר' אמי - היינו שהפסל נכנס ויוצא, ואיירי שהעדיף את הריוח ונמצא פסל מרובה.

לרבא - אפי' במצמצם, אלא דאם השפודים ערב נותן הפסל שתי וסכך כשר מבטלו.

תוס': לר' אמי - מרבה בפסל עד שעולה על השפודים ומבטלם.

לרבא (א) כרש"י. (ב) ל"ג 'אפי' במצמצם', ודוקא שתי וערב מהני [ולג"י ר"ח ור"ת באורים אלו הם לכו"ע].

מכאן מוכח דהלכה כר' יוסי דאפשר לצמצם, ודוקא בידי אדם, אך בידי שמים א"א לצמצם, וכן בכלי חרס א"א לצמצם.

(א) **מטה: לר"א** - מטמאת חבילה ומטהרת חבילה.

לחכמים - מטמאת איברים ומטהרת איברים, **ובאר ר' נחמיה** דהיינו ארוכה ושתי כרעיים [ולרבנן

טהורה] או קצרה ושתי כרעיים, דראויה לסומכה לכותל ולמתוח חבלים ולשבת עליהם.

תוס': ודוקא כשכל המיטה קיימת וכולה של אדם אחד דסופה להתחבר, אך אם נאבדה מקצתה או של שני בני"א טהורה.

באר שיטת ר"א: למשנה - מטמאת חבילה - דאם נתפרקה כל אבר בפני"ע אינו מקב"ט.

ומטהרת חבילה - דאינה נטהרת במקוה אלא במחוברת.

לתוספתא - מטמאת חבילה - דאין אבר אחד מביא טומאה על כולה אלא במחוברת.

ומטהרת חבילה - דלא הוי חציצה, אך המטביל כרע וקצרה יחד טמאה.

(ב) **פשוטי כלי עץ: עץ וקנים** - יש להם טהרה במקוה, ויליף מ"כל מעשי עיזים וכל כלי עץ תתחטאו".

שיפא (עשב הגדל במים) וגמי - אין להם טהרה במקוה.

אמר ר' אמי סככה בבלאי כלים פסולה, והיינו מטלניות שאין בהם ג' על ג', דאינם ראויים לא לעניים ולא

לעשירים [ואפי' חישב עליהם דעתו בטילה, אא"כ מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו].

(ג) **מחצלת: של שיפא וגמי שנפחתה** - אין מסככין בשייריה, אע"פ שנפחתו משעורה כיון דאתו מכלי.

של קנים - גדולה - **לת"ק** - מסככין בה, דסתמא לסיכוך.

לר"א - מקב"ט ואין מסככין בה, דסתמא לשכיבה.

קטנה - אין מסככין בה דסתמא לכלי.

(ד) **המשלשל דפנות: מלמעלה למטה** - כשרה עד ג"ט **ולר' יוסי** עד י' טפחים, דנחלקו האם מחיצה תלויה מתרת.

מלמטה למעלה - כשרה עד עשרה.

בור שבין שתי חצירות אין ממלאין ממנו בשבת, אא"כ עשה לו מחיצה בין מלמעלה (רחוק מהמים), בין

מלמטה (סמוך למים), בין (-ובלבד שיהא) מתוך אוגונו של הבור.

תוס': י"ג בין מלמטה מתוך אוגונו, ולא יתכן לגרוס כן שא"כ למעלה היינו הכותל שמחוץ לבור שזו שיטת ר"י, ועוד דא"כ

לא הוי כלמעלה דרשב"ג דהוא למעלה מן המים אך בתוך הבור.

לרשב"ג - לב"ש מלמעלה ולב"ה מלמטה.

לר' יהודה - אף מחיצה תלויה מלמעלה מתרת, דלא עדיפא מכותל שביניהם.

ור' יהודה לא ס"ל כר' יוסי דשאני ערובי חצירות דרבנן.

ור' יוסי לא ס"ל כר' יהודה דלא דמי סוכה דהיא מצות עשה לשבת דבסקילה.

(ה) בציפורי שכחו להביא ס"ת מער"ש, ולמחר **מצאו** סדינים פרוסים ע"ג עמודים והביאו ס"ת וקראו בו, **כר'**

ישמעאל ברבי יוסי.

ואין לומר **שפירסו** סדינים;

לרש"י - דאיך הוציאו את הסדינים, אך לפרוס מותר דאוהל מן הצד בלא גג לאו שמיה אוהל.

לתוס' - דאיך פירסו סדינים, דאף מן הצד אסור כשמתיר לטלטל, אך להוציא אפשר דרך מלבוש.

(ו) **לבוד בדופן: בסוכה קטנה** - תולה מחצלת ד' ומשהו פמ"ג למעלה ופמ"ג למטה, דאמרי' ב' לבודים.

בסוכה גדולה - מחצלת ז' ומשהו מתרת; **לרש"י** - ומעמידה פמ"ג סמוך לסכך, כר' יוסי, וא"א

לעשות שני לבודים כיון דגבוה הרבה.

לתוס' [דל"ג ברש"י 'וקמ"ל' וכו'] - מעמידה בפמ"ג

סמוך לקרקע.

אמר ר' אמי: פס [מעומד] ד' ומשהו שמעמידו פמ"ג לדופן הוי דופן [כגון שיש דופן מזרחית ומעמיד פס ד' בצד דרום או צפון, דלהלכה בעינן ב' דפנות], וקמ"ל דרוחב סוכה קטנה ז"ט.
תוס': ולא סגי בפס ב"ט שמעמידנו סמוך לדופן, ומעמיד פס נוסף של ב"ט ומשהו בריחוק פמג"ט כמו במבוי, משום דהו"ל מחיצה של שתי, וכל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה.

ס דף י"ז סא

- (א) הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג"ט - פסולה.
 (ב) בית שנפחת וסיכך ע"ג - אם יש מהכותל לסכך ד"א פסולה.
 (ג) חצר שהיא מוקפת אכסדרה (אע"פ שהמחיצות לא נעשו לאכסדרה) וסוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו (אפי' שסככה פסול) - אם יש תחתיו ד"א פסולה.

(ב) שיעור הפסול בסוכה:

- שיטת סורא:** אויר - פוסל בג"ט בין באמצע ובין מן הצד, דעד ג"ט אמרינן לבד.
סכך פסול - מן הצד - לכו"ע פוסל בד"א; **לרב -** משום דופן עקומה.
לרבה - הלכה למשה מסיני.
 באמצע - **לרב -** פוסל בד"ט, כיון דהוי מקום חשוב וחוצץ.
 והא דמצטרפים לר"מ היינו לד"א מן הצד.
לרבה - פוסל בד"א, הלכה למשה מסיני.
תוס': כשמתחיל מדופן האמצעית ומהלך ע"פ כל הסוכה - ודאי פסול, דאין הכשר סוכה בשום צד.
 כשמתחיל מהדופן שבצד ומהלך עד הדופן שכנגדה - אם נשאר שיעור הכשר סוכה לצד דופן האמצעית כשרה.
 כשיש באמצע הסוכה אויר או ס"פ - כשרה כולה אפי' אם אין בה הכשר סוכה, כיון דנידון משום פסל.
שיטת נהרדעא: שיעור סכך פסול: **לשמואל -** באמצע פוסל בד"ט ומן הצד בד"א.
 ומתני' דמכשיר נסר הרחב ד"ט היינו מן הצד.
לרב - בין באמצע ובין מן הצד בד"א.
תניא: סיככה בנסרים של ארז: יש בהן ד' - לכו"ע פסולה.
אין בהן ד' - ר"מ פוסל ור"י מכשיר, ומודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלוא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה;

לנהרדעא - שיטת רב א"ש.

לסורא - איירי בסוכה של ח"א מצוצמות ונתן נסר ופסל מכל צד וכך יש הכשר סוכה באמצע.

- (ג) **צירוף בסוכה:** אויר וסכך פסול אין מצטרפים לשיעור הפסול, והטעם;
לרב - קשיא, דמה לי נחלק בסכך פסול ומה לי נחלק בס"פ ואויר.
לרבה - משום דיש הלי"מ דשעורה ד"א. ובסוכה קטנה פסול משום דחסר בשיעור סוכה.
תוס': ב"ט סכך פסול וב"ט סכך פסול ואויר מפסיק ביניהם - ספק האם מצטרפים, אא"כ אין ד"ט יחד דל"א לבד להחמיר.
 (ד) **צירוף בטומאה:** הבגד מטמא בגי' על גי' לטמא מדרס, דשעור זה חזי לשיבה, אך לטמא מת בגי' על גי' אצבעות דכתיב "והבגד" - כל שראוי לעניינים], **השק ד' על ד', העור ה' על ה', המפץ ו' על ו'** [בין למדרס בין לטמא מת].
 הבגד והשק, השק והעור, העור והמפץ - מצטרפים זה עם זה [וכן מצטרפים קל לחמור אך דוקא בשעור דומה], כיון שראויים לטמא מושב, דהמקצע מכולם טפח על טפח טמא, הואיל וראוי לעשותו טלאי ע"ג החמור.
תוס': וה"ה דהמ"ל דראוי לכדתניא: קיצע מכולם ועשה מהם בגד; למשכב [כרים וכסתות] - גי' על גי'.
 למושב [מרדעת] - טפח.
 לאחיזה [לאורג שלא יחתך או לקוצצי תאנים] - כ"ש.

ס דף י"ח סא

- (א) **אור שלוש: מן הצד- בסוכה גדולה-** מיעטו בין בקנים ובין בשפודין הוי מיעוט.
בסוכה קטנה- בקנים הוי מיעוט, בשיפודין לא הוי מיעוט.
באמצע- נחלקו ר' אחא ורבינא האם יש לבד באמצע.
תוס': אמנם בדפנות או אפי' בסכך אם לא נחלק לשתיים לכו"ע כשירה.
באור מחלוקתם: מ"ד דיש לבד מוכיח מדתניא: קורה היוצאת מכותל אחד ואינה מגיעה לכותל השני- עד ג' אי"צ להביא קורה אחרת משום דאמרינן לבד. ומ"ד דאין לבד ס"ל דשאני מבוי דרבנן.
מ"ד דאין לבד מוכיח מדתנן:
ארובה בבית שיש בו טומאה: יש פותח טפח- טומאה בבית- מה שבבית טמא וכנגד ארובה טהור.
 טומאה כנגד ארובה- כל הבית טהור.
 אין פותח טפח- טומאה בבית- מה שנגד הארובה טהור ומה שבבית טמא.
 טומאה כנגד הארובה- כל הבית טהור.
 ומוכיח כשיטתו מהא דל"א לבד באמצע לסתום הארובה. ומ"ד דיש לבד ס"ל דשאני ה' טומאה דהוי ה"מ.
 (ב) **אברומא** (דגים קטנים) מותרים בחלק מהמקומות. **צחנתא** שבנהר 'בב' מותרים, כיון דטיט אותו נהר לא מרבה שקצים ורמשים. ובימינו ששופכים לשם נהר איתן וגמאדא אסור לאוכלם.
 (ג) **סיכך ע"ג אכסדרה:**
שיטת סורא: יש לה פצימין- לכו"ע כשרה.
אין לה פצימין- לאביי כשרה ולרבא פסולה, ובמתני' איירי שהשוה את קרויו.
באור מחלוקתם: לרש"י- לאביי- אמרינן פי תקרה יורד וסותם מכל צד. ומודה אביי בעשה שתי מחיצות זו כנגד זו באמצע החצר דפסולה כמבוי מפולש דהא עשוי לבקיעת רבים.
לרבא- לא אומרים פ"ת אפי' מצד אחד כיון שלא נעשה לסוכה אלא לאכסדרה.
לתוס'- לאביי- אמרינן פ"ת רק מצד אחד, כגון שעשה ב' דפנות כמין גאם. ומודה אביי בעשה ב' דפנות זו כנגד זו דפסולה משום דעשוי לבקיעת רבים.
לרבא- לא אמרינן פ"ת כלל.
שיטת פומבדיתא: אין לה פצימין- לכו"ע פסולה.
יש לה פצימין- לאביי כשרה, משום דאמרינן לבד.
לרבא- פסולה דכיון דלא נעשית לחלל אכסדרה ל"א לבד. **והלכה כסורא.**
 (ד) **אכסדרה בבקעה: לרב-** מותר לטלטל בכולה דאמרינן פ"ת.
לשמואל- אין מטלטלים אלא בד' אמות, דלא אמרינן פ"ת.
באור מחלוקתם: לרש"י- **לרב-** אמרי' פ"ת מכל צד, ולכן נקט בקעה שאין לה מחיצות. **ואביי** פליג עליה.
לשמואל- לא אמרינן פ"ת אא"כ יש לפחות דופן אחת. ואפי' **רבא** ס"ל כרב דמודה רב היכא דאין התקרה עשויה לאכסדרה.
לתוס'- לרב- אמרינן פ"ת רק אם היו ב' מחיצות כמין גאם.
לשמואל- לא אמרינן פ"ת אא"כ יש ג' מחיצות וברביעית ב' לחיים.
 והא דנקט בבקעה; (א) משום דהוי כרמלית ואסורה בטלטול.
 (ב) דרב מכשיר אף בב' מחיצות, ו'בחצר' משמע בג' מחיצות דוקא.
 ר' כהנא סיכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין, אך היה בה דופן נוספת של טפח שנראית מבחוץ ושווה מבפנים, ונידונית כדופן כמו שנידונית כלחי.

ס"ד דף י"ט ס"א

(א) פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה, והיינו:

לעולא- היינו קנים היוצאים אחורי הסוכה כשיש להם כל דיני סוכה.

וקמ"ל; לרש"י- אע"פ שהדופן האמצעית לא נעשית לחוץ כשרה.

לתוס'- אע"פ שהקנים שאחורי הסוכה לא נעשו לצל כשרה.

לרבה ור' יוסף- קנים היוצאים לפני הסוכה ודופן אחת ממשיכה איתם, וקמ"ל דיש בה הכשר סוכה.

לר' יוחנן- סוכה שרובה צל ומיעוטה חמה שיוצאת מהכשר סוכה, וקמ"ל דאינה נפסלת באותו מיעוט.

לר' אושיעא- סכך פסול פמ"ג בסוכה קטנה שיוצא שיעור סוכה, וקשה דפשיטא דהא אף אויר לא פוסל.

אלא קמ"ל; לרש"י- דסכך פסול מצטרף וישנים תחתיו, משא"כ אויר דמצטרף ואין ישנים תחתיו.

לתוס'- דאפי' שסכך פסול אין ישנים תחתיו מ"מ מצטרף, ומשא"כ אויר שישנים תחתיו.

וכן מצינו בטיט הנירוק שמצטרף למ' סאה [לרש"י- אף לטובל בטיט לבד, לתוס'- רק לטובל במים] והטובל בו לא עלתה לו טבילה.

(ב) העושה סוכתו כצריף או שסמכה לכותל [ויש בו רוחב ד' בגובה י' אחר שמשך השיפוע, ובכה"ג אף השפוע כשר]:

לחכמים- כשרה, משום דשפועי אוהלים כאוהלים דמו.

לר"א- פסולה מפני שאין לה גג, אא"כ הגביה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל טפח;

לרש"י- ואפי' אותו טפח הוא אויר - כשר משום לבד, וכן משמע בירושלמי.

לתוס'- דוקא אם סמך על אותו טפח את שפוע הסכך.

(ג) דיני מחצלות: לת"ק- מחצלת קנים גדולה: עשאה לשכיבה- מקבלת טומאה ואין מסככין בה.

עשאה לסיכוך- אינה מקב"ט ומסככין בה [דכל היוצא מן העץ אינו

מטמא טומאת אוהל אלא פשתן].

לר"א- בין קטנה ובין גדולה: עשאה לשכיבה- מקב"ט ואין מסככין בה.

עשאה לסיכוך- אינה מקב"ט ומסככין בה.

באור מחלוקתם:

לרבה- לרש"י- גדולה- לכו"ע סתמא לסיכוך.

קטנה- לת"ק- סתמא לשכיבה.

לר"א- סתמא לסיכוך.

וה"ק ת"ק ור"א: עשאה לשכיבה בהדיא- מקב"ט ואין מסככין בה, ואם יתכן

שהתכוין לסיכוך כגון בסתמא- מסככין בה, ומשמע דבקטנה סתמא אין מסככין.

לתוס'- לת"ק- גדולה- סתמא לסיכוך.

קטנה- סתמא לשכיבה. ורישא וסיפא בכל גוני, ונקט לשכיבה ולסיכוך משום דיש

שעשויה כך ויש שעשויה כך.

לר"א- בין קטנה ובין גדולה סתמא לסיכוך. ופי' דבריו כרש"י.

ודחה אביי: א"כ הול"ל; לרש"י- אחת גדולה ואחת קטנה, דדרך התנאים לשנות קודם הדין הפשוט.

לתוס'- אחת קטנה ואחת גדולה.

(ב) בברייתא משמע שנחלקו בגדולה.

לרבי פפא- קטנה- לכו"ע סתמא לשכיבה.

גדולה- לת"ק- סתמא לסיכוך.

לר"א- סתמא לשכיבה. וה"ק ת"ק סתם עשייתה לשכיבה עד שיעשה בפירוש לסיכוך.

 דף כ' סא

(א) מחצלת של שיפא וגמי; גדולה- מסככין.

קטנה- אין מסככין.

של קנים וחילת; קלועה- מסככין.

ארוגה- [גדולה- מסככין].

קטנה- לת"ק- אין מסככין.

לר' יוסי ור' דוסא- מסככין.

(ב) כל המחצלות (לר' אבדימי- תרמיל, לר"ל- מחצלות ממש);

של אושא (קשות)- טמאות.

של טבריא (רכות)- טהורות.

של שאר מקומות- לר' דוסא- מטמאים טמא מת, ודוקא כשיש להם שוליים דחשיב בית קיבול, אך אין

מטמאים מדרס, כיון שאין רגילות לשבת עליהם.

לחכמים- מטמאים אף מדרס, כיון דיש שיושבים עליהם.

(ג) מחצלות של שעם וגמי ושל שק וספירא: לר' דוסא- מטמאות טמא מת.

לחכמים- אף מדרס.

לר' אבדימי (-תרמיל)- שעם וגמי- ראוי לפירות גדולים.

שק וספירא- ראוי לפירות קטנים.

לר"ל (-מחצלות ממש)- שק וספירא- ראוי לוילון ונפה.

שעם וגמי- לרש"י- ראוי לכסות גיגית שכר.

לתוס'- אינו כן, דכלי עץ העשוי לחפות לא מקב"ט, אלא עשוי לקבל בו.

מחצלת ובודיא [מחצלת העשויה לקבל תמרים] מסככין בהן, ואם יש להן שוליים אין מסככין בהן.

הדרן עלך פרק סוכה

פרק שני - הישן נא

- (א) הישן תחת המטה הגבוהה עשרה בסוכה: לת"ק- לא יד"ח.
 לר' יהודה- יצא יד"ח.
 טבי עבדו של ר"ג ישן תחת המיטה בסוכה, דיודע היה דעבדים פטורים מן הסוכה [דלא בעינן 'תשבו' כעין 'תדורו', ועשה כן כיון שרצה לשמוע דברי החכמים אך לא רצה לדחוקם].
- (ב) חור שחררהו מים או שרצים או שאכלתו מלחת וכן מדבך אבנים או סואר של קורות:
 לר' יהודה- אינו אוהל, דיליף 'אוהל' 'אוהל' ממשכן דרק אוהל העשוי בידי אדם הוי אוהל.
 לחכמים- הוי אוהל, דילפי מרבוי אוהלים דכתיב בפרשת פרה.
 תוס': ואין לומר לר"י דרק פשתן יטמא כמו במשכן, דכל אוהלים ילפינן ק"ו ממצורע דכתיב 'מושבו', ומ"מ אי"ז משמע ענין לאינו עשוי בידי אדם.

דף כ"א נא

- (א) סדר מעשה פרה: חצירות היו בנויות בירושלים ע"ג הסלע ותחתיהם חלל מפני קבר התהום, ומביאים עוברות ויולדות שם ומגדלות בניהם שם לפרה [עד גיל ז' או ח' שלא יראו קרין], ומביאים שוורים וע"ג דלתות והתינוקות יושבין ע"ג [ולכו"ע טובלים, ונח' האם צריכים הזאה; לריה"ג- צריכים ולר"ע- אי"צ], ובידיהם כוסות של אבן, וכשהגיעו לשילוח; לת"ק- ירדו למים ומילאו ועלו וישבו.
 לר' יוסי- שילשלו הכוסות בחבל מפני קבר התהום;
 לרש"י- נחלקו אי בעינן מלוי ידים.
 לתוס'- נחלקו אי חיישינן משום האי פורתא לקבר התהום.
- לר' יהודה- לא היו מביאים דלתות אלא שוורים המצריים שכרסותיהן רחבות, וביאר ר"א דמודה ר"י בכמלוא אגרוף דהוי אוהל, ולכן מודה אף בשקיפין ובנקיקי הסלעים.
 תוס': אע"פ שנטמאו התינוקות בניה - מ"מ לא חששו אלא לשומרם מטומאת מת דבעי הזאה ומטומאה היוצאת מגופו. ואע"ג דבעינן שיהא איש בשעת קידוש לרבנן, או בשעת הזאה לר"י - אינה אלא מעלה בעלמא ותקנו מה שאפשר. והטעם שלא הביאו דלתות, אע"פ שיש בהם כמה אגרופים;
 לאביי- לא הוצרכו לכך.
- לרבא- כדי שלא תהא דעתו של תינוק גסה עליו ויוציא ראשו ויטמא בקבר התהום, וכן תניא בשם ר"י [ומשמע דבלי"ז היו מביאים, וטעמא משום דס"ל דאוהל זרוק שמיא אוהל].
- (ב) ר' יהודה אומר: נהגנו לישן תחת המיטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר. ואע"פ דיש בה כמה אגרופים;
 (א) שאני מיטה דלגבה עשויה, ודחינן דאף שוורים עשויין לגבן.
 (ב) לר"א- שאני שוורים הואיל ועשויים להגן על הרועים מפני החמה והגשמים, ודחינן דאף מיטה עשויה להגן על מנעלים שתחתיה.
 (ג) לרבא א'- שאני שוורים דעשויים להגן על בני מעיים שלהם, שנאמר [גבי אדם, וכ"ש לבהמה] "עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני".
 (ד) לרבא ב'- ר"י לשיטתו דבעי סוכה דירת קבע, ולכן אין המיטה שהיא עראי מבטלת הסוכה שהיא קבע, אמנם ר"ש ס"ל דאע"ג דסוכה דירת קבע מ"מ אתי אוהל עראי ומבטל אוהל קבע.

(ג) הסומך סוכתו בכרעי המטה:

לת"ק- כשרה.

לר"י- אם אינה יכולה לעמוד בפני"ע פסולה; או מפני שאין לה קבע;

לרש"י- כיון שמטלטלת ע"י המטה.

לתוס' בשם הירושלמי- כיון שאין י' טפחים מהמטה לגג.

או מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה.

וני"מ בנעץ שפודין של ברזל וסיכך ע"ג דיש להם קבע אולם מקבלים טומאה.

המסכך ע"ג המטה- לכו"ע כשרה, דאין לה קבע ואין מעמידה בדבר המקבל טומאה.

סוכה דף כ"ב סא

(א) סוכה המדובללת ושצלתה מרובה מחמתה כשרה.

המעובה כמין בית: אין בין זה לזה ג"ט- אע"פ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה.

יש בין זה לזה ג"ט- יש בגגו טפח- כשרה דאמרינן חבוט רמי.

אין בגגו טפח- פסולה.

מהו מדובללת: לרב- סוכה העניה בסכך, וה"ק סוכה מדולדלת שצילתה מרובה מחמתה כשרה.

לשמואל- קנה עולה וקנה יורד, וה"ק סוכה מבולבלת כשרה ושצילתה מרובה מחמתה כשרה.

לרש"י- דמתוך שאין הקנים שוים חמתה מרובה, וקמ"ל דרואים דאילו היו שווים היתה צלתה מרובה - כשרה.

לתוס'- משום דאמרינן לבוד.

(ב) קורות הבית והעליה שאין עליהם מעזיבה [ואף אין חצי מהנסרים]:

היו מכוונות- טומאה תחת אחת מהן- מה שתחתיה טמא.

טומאה בין התחתונה לעליונה- מה שביניהם טמא.

טומאה ע"ג העליונה- מה שכנגדה עד לרקיע טמא.

היו העליונות כבין התחתונות- טומאה תחתיהן- אם יש בהן ובקורות שביניהן פותח טפח- כל מה שתחת

כל הקורות טמא, דאמרינן חבוט רמי.

ואם אין ביניהן פותח טפח (אמנם בהן יש טפח)- מה

שתחתיה טמא וביניהם וע"ג טהור.

טומאה ע"ג- כנגדן עד לרקיע טמא. וש"מ דרק בטפח אמרינן חבוט רמי.

(ג) קורת מבוי שאינה מגיעה לכותל שכנגדה וכן שתי קורות שיוצאות משני כתלים ואינם נוגעות זו בזו-

עד שלושה לת"ק ועד ארבעה לרשב"ג אי"צ להביא קורה אחרת.

וכן שתי קורות שוות שאין בכ"א כדי לקבל אריח- אם מקבלות אריח לרוחבו טפח או לאורכו ג"ט אי"צ

להביא קורה אחרת.

היו אחת למעלה ואחת למטה- רואין את העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה,

ובלבד שתהא העליונה למטה מעשרים והתחתונה סמוכה לה פמג"ט, או שהתחתונה תהא למטה מעשרה

והעליונה סמוכה לה פמג"ט, דעד ג"ט אמרינן חבוט רמי.

תוס': אף רבנן דס"ל דאמרי' חבוט רמי, אי"צ משום דלא אמרינן רואים אלא משום דאינה ראויה לקבל אריח. והא דאמרי'

בערובין דנעץ שתי יתידות שאין בגובהן ג' ואין בעקמימותן ג' אמרי' לבוד וחבוט - היינו משום דבעינן קורה ע"ג מבוי.

(ד) חמה וצל שווים:

לרש"י - אם הקנים למעלה שווים פסולה, משום שבארץ החמה מרובה מהצל, **כדאמר ר' פפא** דנקב כזוז מלמעלה הצל למטה ברוחב איסתרא. ואם הצל שווה למטה כשרה.

לתוס' - אם עומד מלמעלה ורואה שהסכך והאוויר שווים - כשרה משום דעומד כפרוץ. ואם עומד מלמטה ורואה דשווים למעלה - פסולה, משום **דאמר ר' פפא** האוויר שהוא כזוז נראה לו קטן כאיסתרא.

אין כוכבי לבנה נראים מתוכה - כשרה.

אין כוכבי חמה נראים מתוכה - ב"ש פוסלים וב"ה מכשרים.

(ה) **העושה סוכתו: בראש העגלה או הספינה** - כשרה ועולין לה ביו"ט, ומתני' **כר"ע** וכדלהלן.

בראש האילן או ע"ג גמל - כשרה ואין עולין לה ביו"ט.

שתים באילן ואחת בידי אדם ולהפך - כשרה ואין עולין לה ביו"ט.

שלוש בידי אדם ואחת באילן - כשרה ועולין לה ביו"ט.

זה הכלל כל שניטל האילן ויכולה לעמוד בפני"ע - כשרה ועולין לה ביו"ט.

בראש האילן: לרש"י - היינו שסמך את קרקעית הסוכה באילן, וחיישינן שמא יתלוש.

לתוס' - חקק באילן לעשות דפנות לסוכה וקני הסוכה נסמכים על האילן דהוי צדדים, וחיישינן שמא יניח חפציו.

סוף דף כ"ג סא

(א) **העושה סוכתו בראש הספינה** [וגרסי' נמי 'ובראש העגלה', ודלא כר"ת]: **ר"ג** פוסל ור"ע מכשיר.

ומעשה בר"ע שעשה סוכה בספינה ועקרתה רוח.

אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה - לכו"ע פסולה.

אינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דיבשה - לכו"ע כשרה.

יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים - לר"ג - בעינן סוכה דירת קבע.

לר"ע - סגי בדירת עראי.

(ב) **סוכה ע"ג בהמה; לרש"י** - נתן דלתות על שני סוסים לקרקעית הסוכה ועשה למעלה מחיצות וסכך.

לתוס' - קבע ד' קונדסין בארץ וסיכך ע"ג, והכניס בהמה תחתיה ובנה עליה קרקעיתה ומחיצותיה.

ר' יהודה פוסל, דכתיב "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים" - דבעינן סוכה הראויה לשבעה.

ור' מאיר מכשיר משום דמדאורייתא כשרה ורבנן גזרו ע"ז.

(ג) **עשה בהמה דופן לסוכה: ר"מ** פוסל ור"י מכשיר, דר"מ ס"ל דכל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו;

(א) דופן לסוכה, (ב) לחי למבוי, (ג) פסים לביראות, (ד) גולל לקבר, **ולריה"ג** אף אין כותבים עליו גיטי נשים.

תוס': גולל - אבן גדולה שסותמת חלל הקבר - מטמא במגע ובאוהל; במגע - מן הצד, באוהל - אפי' מאהיל עליו כנגד מחיצות

הקבר שהגולל מונח עליהם.

דופק - האבנים שהגולל מונח עליהם - ג"כ טמא, אך דופק דופקין טהור.

טעמו של ר"מ להו"א: לאביי - חוששים שמא תמות.

לר' זירא - חוששים שמא תברח.

באור מחלוקתם:

בפיל קשור - לכו"ע כשרה.

בפיל שאינו קשור - לכו"ע פסולה, דאמנא אין לחשוש למיתה דהא איכא בנבלתו י', אך מ"מ חוששים לבריחה.

בבהמה קשורה שסתם את הרווח בהוצא ודפנא וקשורה בחבלים מלמעלה שלא תוכל לרבוץ נחלקו:

לאביי - חוששים שתמות, ולא חוששים שתברוץ משום דאיירי דמתוחה בחבלים מלמעלה,

ומ"מ למיתה חושש, דלפעמים יעמידה בפחות מג"ט סמוך לסכך וכשתמות תתכווץ ולא יראה.

לרבא- לא חוששים שתברח כיון שקשורה, ולמיתה ל"ח דלא שכיחא.

(ד) למסקנא: ביאר ר' אחא בר יעקב: ל"ק- ר"מ סבר דכל מחיצה שעומדת ע"י הרוח אינה מחיצה.

ל"ב- ר"מ סבר דכל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה.

ונ"מ בנוד טפוח; **לל"ק-** פסולה, דעומדת ברוח, **לל"ב-** כשרה, דעשויה בידי אדם.

(ה) הלוקח יין מבין הכותים:

לר"מ- אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש תרומה, עשרה מעשר ראשון, תשעה מעשר שני ומיחל **לרש"י-**

מחלל על המעות, **לתוס'-** מתחיל] ושותה מיד.

ר' יהודה ור' יוסי ור"ש אוסרים.

לרש"י- איירי שקידש היום.

לתוס'- משקידש היום - אף לקרוא שם אסור.

מבעוד יום- אף במעשר שני יאמר דמה שבצפנו או בדרומו מע"ש ויחלל וישתה.

אלא איירי **בער"ש בהש"מ** דאסור להפריש ודאי אלא רק דמאי, ופירות כותי ודאי, אולם לקרות שם מותר.

תוס': איירי או במטהר יינו של כותי או קודם שגזרו על יינם, ואע"פ שגזרו על של נכרים - על של כותים לא גזרו משום

דפרושים יותר מע"ז ומחזיקים בתורה שבכתב.

תוס': הא דנקט עשרה ותשעה; **(א)** לאו דוקא, דהא כבר הפריש שני לוגין לתרומה גדולה.

(ב) מייירי שהפריש שני לוגין ממאה ושתים לוגין, והיינו עין רעה שהיא אחת מחמישים.

(ג) כיון שחיטה אחת פוטרת את הכרי אינה ממעטת את המעשר אף כשמרבה.

תוס': ברירה: ר"מ- משמע דאית ליה ברירה, אולם דוקא היכא שמפרש דבריו כגון הכא שאומר "שאני עתיד להפריש".

ר' יהודה ור' יוסי ור"ש- לית להו ברירה, אולם היכא דעתיד להתברר אית ליה לר' יוסי ברירה.

חשש מיתה: ר"מ- לא חושש שמא מת לאלתר, אך חושש שמא ימות לזמן מרובה.

ר' יהודה- חושש שמא ימות לאלתר, אך לא חושש שמא מת לאלתר.

(ו) האם חוששים למיתה:

בת ישראל שנשאת לכהן והלך בעלה למדה"י - אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים, **כר"י** דחוששים

למיתה, ובלוקח יין טעמו משום דאין ברירה, והא דמתקינים לכה"ג אשה אחרת אי"ז אלא מעלה בעלמא.

האומר ה"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתי - אסורה לאכול בתרומה מיד, **כר"מ** דל"ח למיתה, ורק לגבי

בקיעת הנוד ל"ח כיון דאפשר למוסרו לשליח.

דף כ"ד סא

(א) דבר שיש בו רוח חיים: לרבנן- כותבין עליו גט.

לר' יוסי הגלילי- אין כותבין, דהתמעט מ'ספר' כדלהלן.

כיצד דורשים את הפסוקים:

'ספר': לר' יוסי- מה ספר דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל, אף כל וכו'.

לרבנן- לא דרשי כר"י דהא לא כתיב 'בספר', אלא אתא לספירת דברים בעלמא.

'וכתב': לר' יוסי- לרבות כל דבר [בכלל ופרט וכלל; 'וכתב'- כלל, 'ספר'- פרט, 'ונתן בידה'- חזר וכלל. ו'וכתב

לה'- ולא לה ולחברתה].

לרבנן- לרבא- בכתיבה מתגרשת ולא בכסף, וקמ"ל דלא נקיש יציאה להויה [וללשמה יש פסוק נוסף].

[לאב"י- בכתיבה מתגרשת ולא בחליצה, דכסף נפ"ל מסברא דיאמרו כסף מכניס וכסף מוציא].

'ספר כריתות': לר' יוסי- ספר כורתה ולא דבר אחר.

לרבנן- ה"ז גיטך עמ"נ שלא תשתי יין או עמ"נ שלא תלכי לבית אביך;

לעולם- אי"ז כריתות [דבית אביו קרויים כל יוצ"ח ואע"פ שמת].

שלושים יום- ה"ז כריתות.

'כרת כריתות': לר' יוסי- ללמד מהו דבר הכורת בינו לבינה, כדלעיל.

לרבנן- לא דרשין הא.

(ב) העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה - כשרה.

אמר ר' אחא כל מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה אינה מחיצה. והא דתנן ;

(א) סוכה שהאילנות דפנות לה - כשרה.

(ב) אילן, גדר ומחיצת קנים מרובעים- נדונים משום דיומד.

(ג) אילן המיסך על הארץ, אם אין נופו גבוה מן הארץ ג"ט מטלטלין תחתיו, אך רק עד בית סאתיים, כיון דהוי דירה שתשמישיה לאויר.

(ד) שבת בתל גבוה י' או בנקע עמוק י' ורוחבו מד"א ועד בית סאתיים, וכן כמה קצורה ושיבולות מקיפות אותה - מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה.

כל אלו מיירי באילנות קשים שלא מטלטלים ע"י הרוח ואת נופו ארג בהוצא ודפנא, וקמ"ל דלא גוזרים שמא יבוא להשתמש באילן.

תוס': אע"ג דעביד בהוצא ודפנא אין מטלטלין בכולה בקמה קצורה וכו', משום דליכא סכך, ואפי' הקיף ולבסוף פתח ל"ח דירה.

ס דף כ"ה סא

(א) **המקור שעוסק במצוה פטור מן המצוה:**

[א] **"בשבתך בביתך"** - פרט לעוסק במצוה, **"ובלכתך בדרך"** - פרט לחתן, דמה דרך רשות, דהא לא כתיב

"בשבת ובלכתך", אף כל רשות. ודוקא בתולה דטריד אך אלמנה לא.

תוס': נראה כג"י בברכות ד"בשבתך" ממעט חתן אפי' שיושב ובטל, ומ"מ לא ילפינן לכל עוסק במצוה כיון דלחתן קשה להסיר הטירדא, ו"ובלכתך" ממעט עוסק במצוה דמשמע ולא בלכת שלך.

(ב) **"ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם":**

לריה"ג- אלו נושאי ארונו של יוסף.

לר"ע- אלו מישאל ואלצפן שעסקו בנדב ואביהוא [ולמ"ד שנשרפו גופותיהם- צ"ל ששלדתן היתה קיימת וטימאו].

לר' יצחק- אלו כבר יכלו להטהר, אלא עוסקין במת מצוה היו שחל שביעי שלהן בער"פ, שנאמר **"ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא"** - הא למחר יכלו.

וצריכי תרוייהו: דמק"ש שמעינן דפטורים אע"פ שכבר הגיע זמן ק"ש.

ומפסח שמעינן דאע"פ שפסח בכרת פטורים.

תוס': בגיטין אמר ר' לוי דח' פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן, וא' מהם פרשת טמאים ;

לרש"י- **"ויהי אנשים"** וגו'. וקשה דהכא משמע שחל ז' שלהם בער"פ.

לתוס'- פרשת טומאת שרץ ונבילה וזיבה ונידות, דאיצטריך לטומאת מקדש וקדשיו.

תוס': אין להוכיח מהא דהולך לשחוט פסחו מטמא למת דאף אם כבר הגיע החיוב פטור כיון דמת מצוה שאני, והכא איירי בעוסק בקרובים.

(ב) **מי הם הפטורים מסוכה:**

(א) **שלוחי** מצוה פטורין מן הסוכה כדלעיל [ואף השעת חנייתו, ודוקא אם עי"ז יתבטלו ממצותו].

(ב) **אבל-** חייב בסוכה, כיון דטרוד בטרדא דרשות, ומטעם זה אף מי שטבעה ספינתו בים חייב, ולא דמי למצטער כיון דהו"ל ליישב דעתו.

והטעם: כיון דאבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה, חוץ מתפילין שנאמר בהן פאר [אך שאר מצוות שלא נאמר בהן חייבים], מדאמר ליה הקב"ה ליחזקאל "פארך חבוש עליך" ללמדנו דשאר אבלי פטורים, ודוקא ביום ראשון דכתיב "ואחריתה כיום מר".

(ג) חתן והשושבינין וכל בני החופה - פטורים כל שבעה, משום שצריכים לשמח. ולא יכולים לאכול ולשמח בסוכה - דאין שמחה אלא בחופה [ולכן אף אין מברכים שהשמחה במעונו אלא במקום עיקר ישיבתם].

ולא יכולים לאכול בסוכה ולשמח בחופה - דאין שמחה אלא במקום סעודה.

ולא יכולים לעשות חופה בסוכה - **לאביי** - משום ייחוד.

לרבא - משום צער חתן. ונ"מ בשכיחי אינשי דאין ייחוד ויש צער.

אמנם ר' זירא אכל ושמח בסוכה דהא קיים שתי מצוות.

ופטורים נמי מתפילה ותפילין אך חייבים בק"ש, ור' שילא פוטר חתן אף מק"ש;

לרש"י - חתן פטור כיון דטריד, ושאר בני החופה חייבים משום דלא ס"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה.

לתוס' - דס"ל דחתן אינו יכול לכוין דעתו כלל, אבל שאר בני החופה יכולים לכוין.

צדף כ"ו סא

(א) המשך הפטורים מסוכה:

(ד) כותבי ספרים תפילין ומזוזות וסוחריהם וכו' ומוכרי תכלת לציצית - פטורים מק"ש, תפילה ותפילין מכל המצוות, **כריה"ג** דעוסק במצוה פטור מן המצוה.

(ה) הולכי דרכים - פטורים בזמן הליכתם [משום 'תשבו' כעין 'תדורו', וכשאין הולכים חייבים דוקא כשלנים במקום יישוב].
(ו) שומרי העיר - פטורים בזמן ששומרים.

(ז) שומרי גנות ופרדסים - פטורים ביום ובלילה, ואינם מחוייבים לעשות שם סוכה;

לאביי - משום 'תשבו' כעין 'תדורו'.

לרבא - פרצה קוראת לגנב [ואינו חולק על 'תשבו' כעין 'תדורו']. ונ"מ בכרי של פירות.

(ח) חולה ומשמשיו - פטורים, ואפי' חולה שאין בו סכנה כגון חש בראשו או בעיניו [ואפי' אין בו סכנת אבר].

(ט) מצטער (כגון זבובים וריח רע) - הוא פטור [משום 'תשבו' כעין 'תדורו'] ומשמשיו חייבים.

(ב) אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה.

ושעורה: לר' יוסף - שתיים או שלוש [פעמים או ביצים, דהיינו הך]. ודוקא פת אבל פירות מותר אפי' קבע.

לאביי - כשעור שטועם חכם קודם שהולך לכלה.

אין ישנים אפי' שינת עראי חוץ לסוכה גזירה שמא ירדם, **וקשה** מדוע תפילין מותר.

(ג) מותר לישון שינת עראי בתפילין אבל לא קבע:

לר' יוסף - איירי במוסר שנתו לאחרים, וקשה דערביך ערביך צריך.

לר' יוחנן - איירי במניח ראשו בין ברכיו.

לרבא - אין קבע לשינה.

שינה בתפילין: אם מחזיק בידיו - אסור לישון אפי' עראי.

אם מונחות בראשו - מותר לישון עראי אבל לא קבע.

אם פרס עליהם סודר - מותר בין קבע ובין עראי, ושעור שינת עראי כדי הלוח מאה אמה.

לר' נתן - הנכנס לישון ביום או חולץ או מניח, ובלילה חולץ ואינו מניח.

ושינת עראי בלילה: **לרבנן** - אסור, שמא ימלך.

לר' יעקב - מותר, ול"ח שמא ימלך. ואם ראה קרי או חזו ברצועה ולא בקציצה [ע"פ תוס'].

לר' יוסי - ילדים שנשותיהם עמהם לעולם חולצין, מפני שרגילים בטומאה וחיישינן שמא יבואו לידי הרגל עבירה.

- שכח ושימש מיטתו**- אינו אווז לא ברצועה ולא בקציעה עד שיטול ידיו, מפני שהידיים עסקניות הם.
- ד) אע"פ שאין חובה לאכול עראי חוץ לסוכה**, מ"מ יכול להחמיר ולא הוי יוהרא, וכן נהגו **רבן יוחנן בן זכאי** שהביאו לו לטעום התבשיל, ור"ג שהביאו לו שתי כותבות ודלי של מים שאכלו בסוכה. וכשנתנו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו; נטלו במפה; לרש"י- משום נקיות.
- לתוס'**- משום דהיה כהן ואכל על טהרת התרומה, וידים שניות הם ופוסלות תרומה אף בפחות מכביצה.
- תוס': ולא בירך אחריו**- משום דבעי אכילה שיש בה כדי שביעה, דהיינו כביצה כר"י, ופליג אר"מ דמחייב בכזית.
- ריו"ח** בירך על זית; **לירושלמי**- ילפינן מהא דבבריה לא בעינן כזית.
- לבבלי**- ריו"ח אכל זית גדול שיש בו שיעור אף בלא הגרעין. והלכה כבבלי.
- חיוב ברכה: לפניו**- כל שהוא.
- לאחריו**- אכילה- לר"מ בכזית ולר"י בכביצה. והמוציא מברך על פת שמברך לאחריה ג' ברכות לאפוקי תבשיל.
- שתיה**- אף לר"מ בכביצה, דמפיק מ'ושבעת', ושמה שביעה בשתייה אף בפחות. ועל הגפן מברך בכזית.
- פחות מכביצה**- לא צריך נטילה וברכה.
- כביצה**- צריך נטילה וברכה [ולא מהני מפה, דחיישינן שמא יגע] אך מ"מ אי"צ סוכה.

סוף דף כ"ז סא

- א) חיוב סעודה בסוכה:**
- לר"א**- חייב לאכול י"ד סעודות בסוכה, א' ביום וא' בלילה, ד'תשבו' כעין 'תדורו' [ובירושלמי יליף 'תשבו' ממלואים], ואף מי שרגיל לאכול סעודה אחת ביום, כגון אגריפס המלך, חייב להוסיף פרפרת.
- לחכמים**- כל ימי החג אינו חייב, כדירה שאם אינו רוצה אינו אוכל, חוץ מליל יו"ט הראשון דיליף 'ט"ו' 'ט"ו' מחג המצות דכתיב ביה "בערב תאכלו מצות"- לילה ראשון חובה מכאן ואילך רשות.
- השלמה: לר"א**- מי שלא אכל ליל יו"ט הראשון ישלים ליל יו"ט האחרון.
- לחכמים**- אינו יכול להשלים, וע"ז נאמר "מעוות לא יוכל לתקון" וגו'.
- תוס':** בירושלמי מקשה דא"כ ניבעי שיכנס כשהוא תאב ושיאכל כזית דגן כפסח.
- בליל יו"ט**- חובה לאכול פת.
- ביו"ט**- אין חובה מצד סוכה, ולכן אם טעה אינו חוזר, ומצד יו"ט סגי בבישורא ופירא.
- למסקנא: חזר בו ר"א;**
- לרש"י**- ומודה שרק ליל יו"ט ראשון חובה, אך מ"מ יש לה תשלומין בליל יו"ט אחרון כקרבן.
- לתוס'**- ובעי י"ד סעודות אלא דא"צ לאכול בסוכה, ומשלים כל י"ד סעודות חוץ מליל יו"ט הראשון.
- ובמה משלים - במיני תרגימא: **לרש"י**- פירות וכיסנים וקפלוטות מבושלים.
- לתוס'**- בשר ודגים ושאר דברים שמלפתים את הפת, אך לא בפירות.
- ואין משלימין ג' סעודות דשבת במיני תרגימא, מדכתיב ג"פ 'היום' גבי המן שהוא כנגד הפת.
- ב) לצאת מסוכה לסוכה ולעשות סוכה בחוה"מ:**
- לר"א**- אסור, שנאמר "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים"- סוכה הראויה לז', ואפי' יש לו שתי נשים א' בטבריא וא' בציפורי, כגון אגריפס המלך.
- לחכמים**- מותר לצאת מסוכה לסוכה, וקרא דרשי רק להא דאין עושים סוכה בחוה"מ.
- ומודים חכמים** שאם נפלה שמותר לחזור ולבנותה [ו"יג דדוקא באותם עצים] וקמ"ל דחשיב אותה סוכה.

(ג) **לולב של חבירו:** אינו יוצא יד"ח, שנאמר "ולקחתם לכם" - משלכם.

סוכה של חבירו:

לר"א - אינו יוצא יד"ח, שנאמר "חג הסוכות תעשה לך" - משלך. ויכל האזרח' דריש לגר שנתגייר וקטן שנתגדל בינתים. **וחכמים** דרשי 'לך' למעט גזולה, ושאלה התרבה מ'כל האזרח'. ולגר שנתגייר אי"צ קרא. **לחכמים -** יוצא יד"ח, שנאמר "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - כל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת; **לרש"י -** דא"א שלכל ישראל יהיה שו"פ בסוכה אחת, אע"כ דשאלה היא. **לתוס' -** דהא כתיב 'לך' למעוטי שותפין, אע"כ דשאלה היא. אולם בני הבית התרבו מכעין תדורו.

(ד) **אמר ר"א:** משבח אני את העצלנים שאין יוצאים מביתם ברגל, דכתיב "ושמחת אתה וביתך", אמנם אם חוזר באותו יום מותר, דהא חייב אדם להקביל פני רבו ברגל. מעשה **בר"א** ששבת בסוכתו של **ריו"ח ברבי אילעי** בקיסרי וי"א בקיסריון והגיע חמה לסוכה, ושאלו אם לפרוש סדין, ולא ענה לו אלא השיאו לדבר אחר משום שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, וכשהגיע חמה למרגולתיו של ר"א נטל ריו"ח סדין ופירס עליה ויצא ר"א, ושבת היה, דהרי ברגל **אמר ר"א** משבח אני את העצלנים שאין יוצאים מבתיהם ברגל. והא **דאמר ר"א** דפקק החלון פוקקים בו רק בזמן שקשור ותלוי, היינו דוקא התם דמבטל ליה לחלון והוי רק מוסיף, אך הכא דלא מבטל ליה לא התיר.

סוף דף כ"ח סא

(א) **ר"א** שבת בגליל העליון ושאלוהו ל' הלכות בהלכות סוכה, על י"ב אמר להם ששמע ועל י"ח אמר להם שלא שמע, **ולר"י ברבי יהודה** הפוך, כיון שמימיו לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו, ועוד נהג דמימיו לא קדמו אדם בבהמ"ד, ולא ישן בבהמ"ד אפי' שינת עראי, ולא הניח אדם בבהמ"ד ויצא, ולא שח שיחת חולין. אמרו על **ריו"ח בן זכאי**: מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ד"א בלא תורה ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבהמ"ד, ולא ישן בבהמ"ד אפי' שינת עראי, ולא הרהר במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבהמ"ד ויצא, ותמיד ישב ושנה, ופתח דלת לתלמידיו בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר הגיע עת לעמוד מבהמ"ד חוץ מער"פ ועריו"כ, וכן נהג ר"א תלמידו אחריו. שמונים תלמידים היו **להלל הזקן**, ל' מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו, ל' מהם ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון, ועשרים בינונים, גדול שבכולם **יונתן בן עוזיאל**, קטן שבכולם **ריו"ח בן זכאי**, אמרו עליו על **ריו"ח בן זכאי** שלא הניח מקרא ומשנה מדרש הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים, וגזירות שוות תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסים ומשלות שועלים, דבר גדול - מעשה מרכבה, ודבר קטן - הויות דאביי ורבא, לקיים מה שנאמר "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא", ואם קטן שבכולם כך גדול שבכולם עאכו"כ. אמרו על **יונתן בן עוזיאל** שבשעה שעוסק בתורה כל עוף הפורח מעליו מיד נשרף;

לרש"י - משום שהיו המלאכים מתקבצים סביבו לשמוע ד"ת מפיו.

לתוס' - שהדברים שמחים כנתינתם מסיני.

(ב) **ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית:** ב"ש פוסלים וב"ה מכשרים.

נשים ועבדים וקטנים - פטורים מסוכה, וקטן שאי"צ לאמו חייב בסוכה, **ושמאי** החמיר.

נשים: בסוכה - פטורות הל"מ, ויש אסמכתא ד'אזרח' משמע אף נשים ו'האזרח' ממעט נשים.

בעיני ביוה"כ - חייבות, ד'אזרח' משמע רק אנשים ו'האזרח' מרבה נשים, ויליף ממשמעות הפסוק.

ואינם פטורות ממ"ע שהזמן גרמא: **לאביי -** דס"ד דבעיני 'תשבו' כעין 'תדורו' - איש ואשתו.

לרבא - דס"ד דנילף גז"ש 'ט"ו' 'ט"ו' מחג המצות לחייבם.

ו'האזרח' דכתיב בסוכה נצרך לרבות גרים, שלא יתמעטו מ"כל האזרח בישראל".
תוס': מצינו שהתמעטו גרים ומשחררים גם מתנופה ומטומאת לידה, אך לא התמעטו מגונב נפש, טומאת זיבה, סמיכה והערכה, ושמא יש בכל אלו רבוי לחייבם.

אמר רב ותנא דבי ר"י "איש ואשה" להשוות איש ואשה לכל עונשין שבתורה. ומ"מ קרא איצטריך לחייבם בתוספת עינוי, דס"ד לפוטרים משום דהתמעטו מעונש ואזהרה.

תוס': הושוו דוקא לענין פרשה הכתובה בלשון זכר, אך היכא דכתיב 'איש' אשה התמעטה.

ג) קטנים: קטנים שהגיעו לחינוך [דהיינו שא"צ לאמו, וכל דבר לפי עניינו] חייבים בסוכה מדרבנן, ויש אסמכתא מ"כל האזרח" לרבות קטנים.

קטן שא"צ לאמו: לר' ינאי- שנפנה ואין אמו מקנחתו.

לר' שמעון- שניעור משנתו ואינו קורא 'אמא אמא' עד שתבוא אליו.

ד) כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי ע"י שמעלה כלים ומצעות נאות לסוכה, אוכל שותה מטייל ומשנן בסוכה, ונפקא מ'תשבו' כעין 'תדורו'.

מקרא ומשנה- בסוכה.

גמרא- לענין- חוץ לסוכה.

לגרוס- בסוכה.

סוף דף כ"ט סא

א) כלי אכילה (קערות לאחר שאכל או קדירות) - חוץ לסוכה.

כלי שתיה, כד חרס ודלי עץ- בסוכה.

נר- בסוכה גדולה- בתוך הסוכה.

בסוכה קטנה- חוץ לסוכה [ודוקא כשדולק, דחיישין שמא תשרף סוכתו].

ב) ירדו גשמים מותר לצאת משתסרח המקפה של גריסים, משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו.

ירדו גשמים ויצא - מתי מחויב לחזור: האוכל- כשיגמור סעודתו.

הישן- משיעלה עמוד השחר.

ג) חמה לוקה- סימן רע לעולם, משל למלך שערך סעודה לעבדיו וכעס על עבדיו ונטל פנס מפניהם.

מאורות לוקים- סימן רע לשונאיהם של ישראל שהם רגילים ללקות.

חמה לוקה- סימן רע לעכו"ם שמונים לחמה, **לבנה לוקה-** סימן רע לשונאיהם של ישראל שמונים ללבנה.

לקה במזרח- סימן רע ליושבי מזרח, **במערב-** סימן רע ליושבי מערב, **באמצע הרקיע-** סימן רע לכל העולם.

פניו דומים לחרב- חרב באה לעולם, **לשק-** רעב בא לעולם, **לחרב ולשק-** סימן לחרב ורעב.

לקה בכניסתו- פורענות שוהה לבוא, **ביציאתו-** ממהרת לבוא, וי"א חילוף דברים.

כל אומה שלוקה אלוהיה לוקה עמה, שנאמר "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים".

ובזמן שישראל עושים רצונו של מקום אין מתיראים מכל אלו, שנאמר "אל דרך הגויים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו גויים מהמה" גויים יחתו ולא ישראל.

ד) על ד' דברים;

חמה לוקה: א) אב ביי"ד שלא נספד כהלכה. **ב)** נערה המאורסה שצעקה בעיר. **ג)** משכב זכור. **ד)** שני אחים שנשפך דמן כאחד.

מאורות לוקים: א) כותבי פלסתר. **ב)** מעידי עדות שקר. **ג)** מגדלי בהמה דקה בא"י. **ד)** קוצצי אילנות טובים.

נכסי בעה"ב נמסרים למלכות: א) משהי שטרות פרועים. ב) מלוי בריבית. ג) שהיה בידם למחות ולא מיחו.
 ד) פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים.
 נכסי בעה"ב יורדים לטמיון: א) כובשי שכר שכיר. ב) עושקי שכר שכיר. ג) פורקים עול מעל צאוריהם
 ונותנים על חבריהם. ד) על גסות הרוח, והיא כנגד כולם.
 אבל בענוים כתיב "וענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום".

הדרן עלך פרק הישן

פרק שלישי - לולב הגזול

(א) פסולי לולב:

גזול, יבש [שנפרך בצפורן], של אשירה ועיר הנדחת, נקטם ראשו, נפרצו עליו, אך נפרדו כשר, ולר"י יאגדנו מלמעלה.

יבש'; לרש"י - דצריך שיהא מצוה מהודרת דכתיב 'ואנוהו'.

לתוס' - 'ואנוהו' משמע רק לכתחילה, אלא משום דלולב הוקש לאתרוג דכתיב ביה הדר.

תוס': מה חידש ריב"ל דניטלה התימות פסול, הא אף נקטם פסול; (א) נקטם היינו רוב העלים העליונים.

(ב) קמ"ל דניטלה ל"ח הדר טפי מנקטם.

(ג) נקטם פוסל בבי' עלים וניטלה אף באחד.

נפרצו עליו'; לרש"י - נתקו לגמרי מהשדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגד.

לתוס' - אם נתקו לגמרי נקרא 'הוצי', אלא נפרצו היינו דכל עלה נחלק לשנים, וזהו חופיא שכן הדרך לעשותו.

ציני הר הברזל - כשרות, לולב שיש בו ג"ט וכדי לנענע בו כשר.

דף ל' ס

(א) פסולים אלו הם בין ביו"ט ראשון ובין ביו"ט שני [מדתני 'פסול' סתם ולא חילק, או מדקתני דומיא דיבש];

יבש- פסול, מפני שאינו הדר.

גזול- יו"ט ראשון - דכתיב 'לכם' - משלכם. ו'קרבנו' ולא הגזול ממעט אף לאחר יאוש.

יו"ט שני- לפני יאוש - דכתיב "אדם כי יקריב מכם" - משלכם.

תוס': ולפי האמת פסול משום "איש כי יקדיש את ביתו" - דבעינן שיהא ברשותו כביתו, וקרא ד'מכם' -

היינו אי לא כתיב 'ביתו', והשתא דכתיב אייתר להוציא את המומר ולבכם חלקתי ולא באומות.

לאחר יאוש - [אע"ג דקני ליה ביאוש ושינוי השם מ"מ] הוי מצוה הבאה בעבירה ולא יד"ח [נדוקא

כשהמצוה לא נעשית אלא ע"י העבירה], שנאמר;

(א) "והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה" - גזול דומיא דפסח דאין לו תקנה.

(ב) "כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה" - ממני ילמדו בניי ויברחו עצמם מן הגזל.

תוס': יאוש כדי לא קני, דאל"כ לא הוי מצוה הבאה בעבירה בגנב בהמה והקריבה דקני לה קודם הקדש, והכא אי קני לא

הוי מצוה וכו' משום דקני ליה באגד.

ולשמואל - דוקא ביו"ט ראשון, אך ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול [כיון דהוי מדרבנן].

תוס': דוקא דינים שהם בעיקר הלקיחה, כגון ד' מינים ולקיחה לכ"א בעינן אף בשאר יומי, וכן הדר משום הידור מצוה, אך

שאר הפסולים לא מעכבים אלא ביום ראשון.

(ב) **הדסים שקנו מעכו"ם: כשמכרום לאחרים** - יד"ח, כיון דיש יאוש ושינוי רשות.

כשקנו לעצמם - יתנו לעכו"ם לחתוך, דהוי יאוש בידם [דלא הוי יאוש שלא מדעת אלא

היכא דבא לידו קודם שידעו הבעלים] ושינוי רשות בידי האונכרי.

ולא קנו ב-;

יאוש - דקרקע אינה נגזלת.

תוס': היינו אינה נקנית ביאוש, והא דאמר בירושלמי דיש יאוש לקרקע היינו לענין כלאים;

או לענין אנס שלקח שדה וזרעה כלאים דאם נשתקע שם הבעלים - הוי יאוש מדאורי' ואפי' לא שמעינן דמיאש.

ואם נתיאשו ולא נשתקעו - מדאורי' לא נאסר דקרקע אינה נגזלת, ומדרבנן יש יאוש לאסור משום כלאים.

או לענין אחר שהלך האנס ולא עקרו הבעלים את הכלאים והוסיף מאתים.

שינוי מעשה - דס"ל לתנא דלולב אי"צ אגד, ואת"ל דצריך - הוי שינוי החזור.

תוס': וכיון דמדאוי לא קני לא יד"ח אע"ג דמדרבנן קני, ולא שייך תקנת השבים בלולב דנקל להתיר אגודו, וגרע נמי מכחשא דלא הדר.

שינוי השם - כיון שכבר מתחילה נקראים ההדסים 'הושענות'.

תוס': שינוי השם החוזר- מדאורייתא לא קונה [חוץ מדעת ר' יוסף] אלא עם יאוש או שינוי מעשה אפי' החוזר.

ומדרבנן קונה משום תקנת השבים רק במריש וכל בנין קרקע.

שינוי מעשה החוזר- מדאורייתא לא קני אפי' עם יאוש, ומדרבנן קני אף בלי יאוש, אך מהני רק לסוכה ולא ללולב.

ולולב איירי שגזלו אגוד דליכא שינוי מעשה ושינוי השם.

סוף דף ל"א סא

(א) סוכה גזולה שתקף את חבריו והוציאו מסוכתו והמסכך ברה"ר:

ר"א פוסל, לשיטתו דאין יד"ח בסוכתו של חבריו, וממ"נ; אם קרקע נגזלת- הוי סוכה גזולה.

ואם אינה נגזלת- הוי סוכה שאולה.

חכמים מכשירים, לשיטתם דיד"ח בסוכתו של חבריו וקרקע אינה נגזלת וא"כ הוי סוכה שאולה.

גזל עצים וסיכך בהן- לכו"ע אין לו אלא דמי עצים, וכן פסק ר' נחמן.

תוס': לא הוי גזול כיון דקנה בשינוי מעשה ושם, ועוד דאיתא בתקנת השבים.

והא דמודו רבנן בגזולה; **לרש"י**- בגזול סוכה בראש העגלה דהיא עצמה נגזלת וליכא תקנת השבים.

לתוס'- היינו מדרבנן אך מדאורייתא ממעטינן גזולה מ"לד', ואפ"ל אפי' מדרבנן בבנה סוכה בחצר

חבירו שלא מדעתו ובעל החצר תקפו והוציאו מסוכתו.

אף קורה בכלל תקנת מריש, ואפי' שאינה מצויה כעצים, ודוקא תוך ז', אך לאחר ז' מחזירה בעינה אא"כ חיברה בטיט.

(ב) יבש: לחכמים- פסול, דמקשים לולב לאתרוג דבעינן הדר.

לר' יהודה- כשר, דדוקא אתרוג בעי הדר אך אין מקשים לו לולב;

לרש"י- דלא הוקשו ללמוד זה מזה, ולא ניתן לדרוש י"ג מידות מעצמו אלא ק"ו.

לתוס'- כל המידות דן מעצמו חוץ מגז"ש, והכא פליגי בסברא, ושמא לא שייך לשון הדר בפירות.

(ג) ו' מימרות דאמר ר' יהודה [וסימנך: לא ביבש; למעלה אגד בירושה ירוק (כ) ביצה שנים ביד]:

(א) אוגדים את הלולב מלמעלה- לאו משום הדר, אלא משום דדריש 'כפות תמרים'- כפות.

(ב) אין אוגדים את הלולב אלא במינו- לאו משום הדר דהא כשר אפי' בסיב ועיקר הדקל, אלא משום דלולב

צריך אגד ואם יאגוד במין אחר הוי חמשה מינים [דכל אגד שלא כדרך גדילתו הוא, ולרבנן- אפי' שלא במינו לא

הוי מוסיף כיון דא"י כדרך גדילתו].

(ג) אין פוחתים ואין מוסיפים על ד' מינים [היכא דנקיט ליה דרך גדילתו, דאפי' חוץ לאגד הוי מוסיף], ואפי' **לר"י**

דצריך אגד לא אמרינן דעומד בפני"ע.

לא מצא אתרוג לא יביא פריש או רימון או ד"א כדי שלא תשתכח תורת אתרוג, כיון דאתי למסרך.

כמושים- כשירים.

יבשים- פסולים **ור' יהודה** מכשיר ביבשים, והוכיח מבני כרכים שהיו מורשים את לולביהם לבניהם

[ומכאן דאם לא מצא אתרוג כשר מברך על הפסול], ודחוהו דאין שעת הדחק ראייה. ודוקא בלולב לא בעי הדר.

(ד) הירוק ככרתי- ר"מ מכשיר **ור"י** פוסל- לאו משום דבעינן הדר אלא משום דלא התבשל.

תוס': הירוק ככרתי היינו כחול, ובירושלמי משמע שהוא ירוק, וירוק דומה לשעוה שהוא כעין צבע צהוב.

אתרוג שהוא ירוק ככרתי כשר אפי' לר"י כשחוזר למראה שאר אתרוגים כששורים אותו בכלי.

(ה) **שעור אתרוג הקטן: לר"מ - כאגוז.**

לר"י - כביצה, דפחות מזה אינו בשל.

(ו) **שעור אתרוג הגדול: לר"י - כדי שיאחז שנים בידו אחת.**

לר' יוסי - אפי' אחד בשתי ידיו, לאו משום הדר, אלא משום דלולב בימין ואתרוג

בשמאל וחיישינן דכשיהפוך יפול ויפסל.

'הדר' - הדר באילנו משנה לשנה.

סוף דף ל"ב סא

(א) **לולב של ע"ז - לא יטול ואם נטל כשר, ובאשירה דמשה פסול אף בדיעבד כיון דכתותי מיכתת שעוריה.**

לתוס' - הא דקתני בלולב, שופר וסנדל דחליצה דלא יצא בשל ע"ז - היינו בע"ז של ישראל דאינה בטילה עולמית.

והא דקתני יצא - היינו בע"ז דנכרי שהגביה עמ"נ שלא לקנות.

לר"ת - כולחו בע"ז דנכרי, וכאן קודם ביטול דלא הוי שלו וכאן לאחר ביטול, ומ"מ לכתחילה לא ישתמש בע"ז, וביו"ט שני

דלא בעי 'לכם' כשר אף קודם ביטול, **ורבא** מתיר אפי' בשל ישראל באילן שנטעו ולבסוף עבדו, ואפי' ביו"ט ראשון דחשיב 'לכם'.

לולב קטום, כפוף, קוץ [לרש"י - שיוצאים בשדרתו קוצים, לערוך - צמות], סדוק שעשאו כהימנך וחרות - פסול.

עקום דומה למגל - לפניו פסול ולאחריו כשר דזהו ברייתו, וצדדים כלפניו.

דומה לחרות וסדוק סתם - כשר.

לולב שכל עליו לצד אחד - בעל מום הוא ופסולא.

(ב) **נפרצו -** לגמרי ונעשה כמטאטא - פסול.

נפרדו - שרק ראשיהן נפרדו - כשר.

נחלקה התיומת - ל"ק - כשר.

ל"ב - נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול.

נחלקה התיומת: לתוס' - היינו ששני עלים עליונים אמצעיים נסדקו עד השדרה למטה.

לבה"ג - נחלקו היכן שדבוקים יחד בסופם.

(ג) **"כפות תמרים" -** מכאן שצריך שיהיה כפות, ואם היה פרוד יכפתנו.

לא מדובר ב- חרותא (ענף דקל שנתקשה) - דבעינן 'כפות'.

אופתא (עיקר הדקל) - ד'כפות' משמע שיש פרוד וזה לעולם כפות.

כופרא (ענף צעיר שאפשר לאוגדו בקלות) - דכתיב "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"

דאינו דרכי נועם שמשרט את הידיים.

שתי כפות תמרים - דכתיב 'כפת' בלשון יחיד [וכו"ע מודים דיש אם למסורת].

כף תמרים - דזה נקרא 'כף' ולא 'כפות'.

ציני הר הברזל - אם ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה כשרות, ואם לאו פסולות.

שתי תמרות יש בגיא בן הנם ועולה עשן מביניהם, ואלו הן ציני הר הברזל, וזו היא פתחה של גהינום.

(ד) **לולב שיש בו ג"ט וכדי לנענע בו כשר:**

לר"י אמר שמואל - שעור הדס וערבה ג' ולולב ד' כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח.

לר' פרנץ אמר ר' יוחנן - שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח.

שעור הדס וערבה ג' ולולב ד' חוץ מהעלים, **ולר' טרפון** משערים באמה בת ה' טפחים;

לר' דימי - אמה בת ו' טפחים תחלק לטפחים גדולים בני ה'; ג' מהם להדס וערבה וד' ללולב, והוי ג"ט וגי

חמישיות. **ודחינן דהא פסק שמואל כר' טרפון** דמיקל.

לרבין- אמה בת ה' טפחים תחלק לטפחים קטנים בני ו'; ג' מהם להדס וערבה וד' ללולב, והוי ב' וחצי טפחים, ולא דק לחומרא דהא פסק כר' טרפון.

(ה) פסולי הדס:

גזול ויבש, של אשירה ושל עיר הנדחת, נקטם ראשו או נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובות מעליו, ואם מיעטן-כשר, ואין ממעטין ביו"ט.

המקור להדס; "ענף עץ עבות"- שענפיו חופים את עצו והיינו הדס.

ואינו-; זית- דבעינן עבות וליכא.

דולבא [לרש"י- ערמון, לר"ת- אי"ז ערמון דהא אינו קלוע]- דבעינן דענפיו חופים את עצו וליכא.

הירדוף- לאביי- דאינו "דרכיה דרכי נועם" שמשרט את הידיים.

לרבא- דאינו "והאמת והשלום אהבו"; לרש"י- היינו הרדופני דהוא סם המות לבהמה.

לתוס'- ע"כ אינו הרדופני, אלא פסול משום ששרט.

(ו) מהו הדס כשר: לת"ק- קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת.

לר"א בן יעקב- "ענף עץ עבות" עץ שטעם עצו ופריו שווה.

עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול, ויעבות' היינו: **לר' יהודה-** שיש ג' עלים בקן אחד.

לר' כהנא- אפי' שני עלים בקן אחד ועלה מלמטה רוכב ע"ג.

'קן אחד': לרש"י- שיוצאים כולם מקן אחד.

לתוס'- מש"כ רש"י הוא חומרא גדולה, אלא היינו שסמוכים זל"ז אע"פ שכ"א בעוקצו

נשרו רוב עליו ונשארו בו מיעוט- כשר, בתנאי שעבותו קיים, והיינו הדס מצרי שגדלים בו ז' בקן אחד, ואינו פסול משום שם לווי דכתיב 'עץ עבות' מ"מ.

יבשו רוב עליו ונשארו ג' בדים שבראש כ"א ג' עלים לחים- כשר.

ס דף ל"ג סא

(א) נקטם ראשו ועלתה בו תמרה- כשר.

נקטם ראשו בערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט- ספק;

לרש"י- דהוי נראה ונדחה.

לתוס'- דהוי דחוי מעיקרא דבתחילת יו"ט לא חזי, אמנם אשחור לא הוי דחוי דבידו ללקט.

כסהו ונתגלה פטור מלכסות, כסהו הרוח וחזר ונתגלה- חייב לכסות, וספק אם משום דאין דחוי או דמספק התנא החמיר.

(ב) עבר וליקט את הענבים: ר"א בן צדוק פוסל וחכמים מכשירים.

באור מחלוקתם:

(א) לכו"ע לולב אי"צ אגד, ואת"ל דצריך אגד ילפינן לולב מסוכה, ונחלקו; דלר"א- יש דחוי אצל מצוות, **ולחכמים-** אין דחוי אצל מצוות.

(ב) לכו"ע אין דחוי אצל מצוות, ונחלקו; דלר"א- ילפינן לולב מסוכה, **ולחכמים-** לא ילפינן לולב מסוכה. והא דנקט ביו"ט; **לרש"י-** דבסתמא איירי בתר דאגדו, ואי אי"צ אגד- משום דקודם יו"ט אינו זמן מצוה ולא הוי דחוי.

לתוס'- לאשמעינן דאע"פ שליקטו באיסור חכמים מכשירים.

(ג) אי לולב צריך אגד לכו"ע ילפינן לולב מסוכה, ונחלקו; דלר"א- לולב צריך אגד, **ולחכמים-** אי"צ אגד. **כתנאי: לחכמים-** אי"צ אגד, ומ"מ מצוה לאוגדו משום "זה קלי ואנוהו".

לר' יהודה- צריך אגד, דיליף 'לקיחה' 'לקיחה' מאגודת אזוב דבעינן אגודה.

(ג) 'או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול' - ודוקא שחורות, אך ירוקות מיני דהדס הוא וכשר, ושחורות כאדומות. 'ואם מיעטן כשר' - ע"כ איירי בליקטן אחר שאגדן, ולא דוקא משום דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי, די"ל דס"ל דאגד הזמנה בעלמא.

'ואין ממעטין ביו"ט' - ואיירי דאשחור מערב יו"ט, ונפשוט דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי [דוקא גבי מצוה, ונקטם נמי קאי בספק], אך א"א לפשוט דנראה ונדחה חוזר ונראה.

לחכמים - אין ממעטין ביו"ט.

לר"א ב"ר שמעון - ממעטין, דס"ל כאביו דדבר שאין מתכוין מותר.

והא דאמרו דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות היינו כשיש לו הושענות אחרות;

לרש"י - וא"כ אין כאן תיקון כלי.

לתוס' - וא"כ הוי מלאכה שאי"צ לגופה דבעלמא פטור אבל אסור והכא התירו משום מצוה.

תוס': ומודה ר"ש דהיכא דאי"צ לו כלל הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור.

הותר אגדו ביו"ט אוגדו כאגודה של ירק, כר' יהודה דעניבה קשר מעליא, אך מ"מ פליג אר"י וס"ל דלא בעינן אגד מעליא.

(ד) פסולי ערבה:

גזולה ויבשה, של אשירה ושל עיר הנדחת, נקטם ראשה, נפרצו עליה והצפצפה. כמושה ושנשרו מקצת עליה ושל בעל - כשרה.

סוף דף ל"ד סא

(א) "ערבי נחל" [מחלוקת תנאים]:

(א) הגדילים על הנחל, פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים.

(ב) ד"א שעלה שלה משוך כנחל.

(ג) אין לי אלא של נחל, של בעל ושל הרים מנין, ת"ל 'ערבי' - לשון רבים.

(ד) לאבא שאול - 'ערבי' - שתיים אחת ללולב ואחת למקדש.

ולחכמים למקדש ילפינן מהל"מ, דא"ר יוחנן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הל"מ.

(ב) המקור לפסול צפצפה: דכתיב "קח על מים רבים צפצפה שמו" - אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים דהיינו ערבה, והם שמו עצמם כצפצפה בהרים, ומשמע דצפצפה גרועה מערבה.

ערבה - קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק.

צפצפה - קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל, אך חילפא גילא כשרה דוקא בדומה למגל ופסולה בדומה למסור [תני סימני צפצפה כדי להכשיר אף אתרוג שאין בו סימני ערבה כגון חילפא גילא].

(ג) ה' דברים נשתנה שמם משחרב בהמ"ק [וסימנך: צחק בה; צפצפה חצוצרה קטן, בורסיף המסס]:

(א) לערבה קוראים צפצפה ולצפצפה ערבה, ונ"מ ללולב.

(ב) לשופר קוראים חצוצרה ולחצוצרה שופר, ונ"מ לשופר של ר"ה.

(ג) לשולחן גדול קוראים קטן ולקטן גדול, ונ"מ למקח וממכר.

(ד) לבית הכנסת קוראים המסס ולהמסס בית הכנסת, ונ"מ דמחט שנמצאת בעובי בית הכנסת כשרה.

בית הכנסת: לרש"י - היינו סוף הכרס שעשוי ככוס, ומחט הנמצאת בו בנקב שאינו מפולש כשרה שהעור סותם ומגן, אך אם נמצאת מחט בהמסס טריפה, כיון שדופנו דק וחיישינן דהוי נקב מפולש.

לר"ת - בהמסס נמי נקובה מצד אחד כשרה, אלא דבבית הכנסת אפי' ניקב עור אחד כשרה עד שינקבו שניהם, אך נמצאת בהמסס טריפה, ונקט 'משני צדדין טריפה' אגב רישא או דלא נימא דהשומן מגן עליה וכשרה.

(ה) לבבל קוראים בורסיף ולבורסיף בבל, ונ"מ לגיטי נשים;

לרש"י בסוגיין - דהמביא מבבל אי"צ לומר בפ"נ ובפ"נ דמצויים ישיבות ובקיאים בלשמה ומצויין לקיימו, משא"כ בבורסיף.
לרש"י בשבת - לענין שינה שמו ושמה ושם עירו ועירה. ולא יתכן דהא 'בבל' הוא שם המדינה ובגט כותבים שם העיר.

ד) כמה מינים נוטל:

לר' ישמעאל - ג' הדסים וב' ערבות, לולב אחד ואתרוג אחד, ואפי' שנים קטומים, שנאמר 'פרי עץ הדר' - אחד, 'כפות תמרים' - אחד, 'ענף עץ עבות' - שלושה [ענף א' עץ א' עבות א' רש"י], 'ערבי נחל' - שנים, ואפי' שנים קטומים [ואפי' יותר, דאינו עובר בבל תוסיף אלא במין אחר]. וחזר בו וסבר דמספיק הדס אחד.
לר' טרפון - שלושה ואפי' שלושתן קטומים.
לר"ע - כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת.
אמר ר"א לר"ע: יכול יאגוד אף האתרוג עמהן, אמרת הא לא נאמר 'פרי עץ הדר וכפות תמרים' אלא 'כפות', ומנין שמעכבים זא"ז ת"ל 'ולקחתם' - שתהא לקיחה תמה.
תוס': במנחות אמרינן דאינו מעכב אלא כשאין לו אך יש לו אינו מעכב;
לבה"ג - דאי"צ ליטלם יחד דקיי"ל לולב אי"צ אגד.
לר"ת - אינו מעכב משום תמה אלא שאין לו, אבל יש לו תמה הוא אע"פ שלא אגדס, ולר"י רק כשאגדס הוי תמה.
שמואל פסק כר' טרפון, לשיטתו דאמר למוכרי ההדסים שימכרו בשווה, דאם לא - יפסוק **כר' טרפון** דמיקל, ולא פסק **כר"ע** דמיקל טפי, כיון דג' קטומים מצויים יותר מאחד שאינו קטום.
תוס': שמואל לאו דוקא ס"ל כר' טרפון, ובכלים בפסח פסק לשיטתו דמותרים דלא הוצרך להפחידם במידי דלא ס"ל, ובמעשה דרוניא לא פסק כר' הונא כיון שנתפייס ומחל.

ה) פסולי אתרוג:

גזול, יבש, של אשירה ושל עיר הנדחת, של ערלה ותרומה טמאה, עלתה חזזית על רובו [בירושלמי משמע דדוקא ביו"ט א' פסול], נטלה פטמתו, **ור"ב"א** גורס 'בוכנתו', נקלף, נסדק, ניקב וחסר כל שהוא [דלא הוי לקיחה תמה] ואתרוג כוש. **נטלה בוכנתו**: **לר' יעקב הזקן** - פיטמתו - ראש האתרוג כפיטמא של רימון, וריב"א קרא לו 'בוכנתו' כיון שחד ועשוי כבוכנא.
לר' יצחק הלוי ולר' גרשום - פיטמא ועוקץ שניהם בזנב, אלא שעוקצו הוא מה שיוצא חוץ לאתרוג, וניטלה פיטמתו היינו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחיסרו, וריב"א קרא לו בוכנתו כיון דנכנס באתרוג כבוכנא באסיתא.
לר"ת - שלושתם בראש האתרוג; עוקצו - מה שיוצא מחודו וקשה כעץ, ניטלה פיטמתו - היינו ממקום חיבורו ונשאר גומא באתרוג, ולערוך בשם ר"ח - היינו דד של חוטם בראשו, וריב"א **הוסיף** אף בוכנתו והיינו סוף העץ המחובר לאתרוג.
של תרומה טהורה - לא יטול ואם נטל כשר.
של מעשר שני בירושלים - לא יטול ואם נטל כשר.
עלתה חזזית על מעוטו, ניטל עוקצו וניקב ולא חסר כל שהוא - כשר.
הירוק ככרתי - ר"מ מכשיר ור"י פוסל.
שעור אתרוג הקטן: **לר"מ** כאגוז ולר"י כביצה.
שעור אתרוג הגדול: **לר' יהודה** - כדי שיאחז שנים בידו אחת.
לר' יוסי - אפי' אחד בשתי ידיו.

דף ל"ה סא

א) "פרי עץ הדר":

א) שטעם עזו ופריו שווה והיינו אתרוג.

"ונטעתם כל עץ מאכל" - עץ שטעם עזו ופריו שווה, והיינו פלפלים, ללמדך שהפלפלים חייבים בערלה. ואין לומר ד"פרי עץ הדר" היינו פלפלים, דאחד הוא מדי קטן, ומאידך 'פרי' משמע אחד ולא יותר.

שהפלפלים חייבים בערלה: **לרש"י** - דלא נימא דהוי מין ירק כיון שהוא עץ שפל כרותם.

לתוס' - אינו תלוי בכך, אלא קמ"ל דלא גוזרים ברטוב כיון שסופו ליבש.

(ב) **לרבי** - אל תקרי 'הדר' אלא 'הדיר' מה דיר עד שבאים קטנים גדולים עדיין קיימים אף אתרוג כן.

(ג) **לר' אבהו** - אל תקרי 'הדר' אלא הדר באילנו משנה לשנה.

(ד) **לבן עזאי** - אל תקרי 'הדר' אלא 'אידור' דבלשון יונית קוראים למים אידור, והיינו אתרוג הגדל על כל מים.

(ב) **של אשירה ושל עיר הנדחת פסול** - דכיון שעומד לשריפה הוי כאפר ואין לו שעור נולא נקט משום דין ממון כיון דבעי לפסול אף ביו"ט שני].

של ערלה פסול - **לר' אסי** - משום שאין בה דין ממון, ומ"מ מודה דצריך גם התר אכילה.

לר' חייא בר אבין - משום שאין בה התר אכילה [וכתיב 'לכם' - הראוי לכם בכל דרכי הנאתכם].

מעשר שני בירושלים לר"מ [או בגבולין לכו"ע] **דהוי ממון גבוה** - יש בו התר אכילה ואין בו דין ממון.

(ג) **מעשר שני**:

אתרוג - **לר"מ** לא יד"ח ביו"ט דכתיב "לכם", **ולחכמים** יד"ח.

מצה - **לר"מ** לא יד"ח דמקיש "לחם עוני" ל"לחם הארץ" דכתיב בחלה דבעינן משלכם, **ולחכמים** יד"ח.

עיסה - **לר"מ** פטורה מן החלה דכתיב "ראשית עריסותיכם", **ולחכמים** חייבת בחלה.

(ד) **של תרומה טמאה פסולה** - משום דאין בו התר אכילה [וכן משום דערלה ותרומה טמאה עומדים לשריפה].

של תרומה טהורה לא יטול - נחלקו ר' **אמי** ור' **אסי** אם מפני שמכשירה [שנותנים הלולב במים ואח"כ נוטף על

האתרוג] או מפני שמפסידה, ונ"מ בקרא עליה שם חוץ מקליפתה החיצונה דמותר להפסיד [וכן נ"מ בהוכשר].

ואם נטל כשר - דיש בה התר אכילה ויש בה דין ממון.

(ה) **של דמאי** - **ב"ש** פוסלים **וב"ה** מכשירים - **דלב"ה** מאכילים את העניים ואת האכסנאים דמאי ויכול להפקיר

נכסיו ויהיה ראוי לו ואף כעת והוי 'לכם' [ובאמת אי"צ לכך, אלא סגי בהא דיש בו היתר אכילה לעני], **ולב"ש** אין

מאכילים.

תוס': ירושלמי - **לר' יונה** - אפי' בעניים חברים ובאכסניא ישראל מאכילים לב"ה.

לר' יוסי - דוקא בעניים ע"ה ובאכסניא נכרי מאכילים לב"ה.

טבל - **באתרוג** - לא יד"ח, דהוי כאתרוג השותפין כיון דיש לכהן וללוי חלק בו.

במצה - יד"ח אם יש לו כזית משלו, ומה"ט חייבת בחלה.

(ו) **של מע"ש בירושלים לא יטול** - או מפני שמכשירה או מפני שמפסידה.

ואם נטל כשר - למ"ד משום התר אכילה - הרי יש בה התר אכילה.

למ"ד משום דין ממון - היינו **לחכמים**.

עלתה חזית על מעוטו כשר - ודוקא במקום אחד אך בב' או ג' מקומות הוי מנומר ופסול, ועל חוטמו אפי'

במשהו פסול.

נקלף פסול - **לרש"י** - ואם נקלף כולו והפך לאדום כשר, אך אם נקלף מקצתו פסול משום מנומר.

לר"ח - בכולה פסול ובמקצתה כשר, כמו בטרפות דאם נשתייר בה כסלע כשרה דהדר בריא.

דף ל"ו סא

(א) **נסדק או ניקב פסול** - נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר.

תוס': ניקב ולא חסר כשר, דדוקא לגבי טריפות אסור משום דקרום לחודיה קאי, אבל אתרוג כולו מחובר, ויתכן דאתרוג

שניקב עד חדרי הזרע נמי פסול אפי' לא חסר, דהוי כסימפונות דריאה.

נולדו באתרוג סימני טריפה, וכמו ריאה שנשפכה כקיתון והסימפונים קיימים - ספק האם דוקא בבהמה שלא שולט בה אויר תבריא אך אתרוג ששולט באתרוג אויר ירקיב, או לאו.

(ב) אתרוג תפוח או סרוח מבחוץ, כבוש, שלוק, לבן, מנומר, ככדור ושגידלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת-פסול, וי"א אף התיום.

אתרוג כושי- לאביי- כושי פסול ודומה לכושי כשר.

לרבא- לבני א"י- פסול.

לבני בבל- כשר, כיון דקרובים לכוש.

(ג) אתרוג הבוסר [לרש"י- קטן כפול הלבן, ותוס' חולק]- ר"ע פוסל וחכמים מכשירים, ודוקא הכא פוסל דבעינן הדר אך לענין מעשר יתכן דמודה לחכמים.

ר"ש פוטר אתרוגים קטנים ממעשר, ודוקא הכא דכתיב "עשר תעשר את כל תבואת זרעך"- כדרך שבנ"א מוציאים לזריעה אך בנטילה יתכן דמודה לחכמים.

גדלו בדפוס ועשאו כבריה אחרת- פסול, אך עשאו כברייתו, ואפי' כגלגל ריחיים של מים - כשר.

(ד) אתרוג שנקבוהו עכברים: ל"ק- לרב- אי"ז הדר.

לר' חנינא- מטביל באתרוג ויוצא בו.

ומתני' דפסיל אתרוג חסר- לר' חנינא- איירי ביו"ט ראשון.

לרב- שאני אכלוהו עכברים דמאוס.

ל"ב- אמר רב דה"ז הדר דהרי ר' חנינא מטביל באתרוג, ומתני' איירי ביו"ט א'.

(ה) שעור אתרוג הקטן ושיעור ג' אבנים מקורזלות [לרש"י- מחודדות וטובות לקינוח, לר"ת- רכות] שמותר להכניס לבית הכסא בשבת: לר"מ- כאגוז.

לר"י- כביצה, דפחות מזה לא התבשל.

והיכן התירו: לרש"י- בתוך ד"א ובבה"כ שאינו מוקף מחיצות דהוי איסור דרבנן ומשום כבוד הבריות התירו.

לתוס'- דוקא במוקף מחיצות, ואע"פ דהוי הכנסה מכרמלית לרה"י התירו כיון דהכנסה לכרמלית קל מטלטול מוקצה.

ובה"כ קבוע אסור להכניס כיון שיכול להכין מער"ש, ואם רחוק ואיכא טירחא מותר מלא היד. ושם כשרבים בני הבית מותר.

שעור אתרוג הגדול: לר' יהודה- כדי שיאחז שנים בידו אחת.

לר' יוסי- אפי' אחד בשתי ידיו.

ור"ע בא לבהכ"נ כשאתרוגו על כתיפו ואמרו לו חכמים דאי"ז הדר.

(ו) במה אוגדים את הלולב: לר' יהודה- דוקא במינו, כיון דלולב צריך אגד ואם יביא מין אחר הוי ה' מינים.

לר"מ- אפי' בחוט של משיחה.

ואנשי ירושלים שהיו אוגדים את הלולב בגימוניות של זהב אינם ראייה כיון שאגדו אף מלמטה.

אף לר"י סיב [לרש"י- סיב שגדל סביב האילן, לתוס'- מין אילן] ועיקר הדקל כשרים לאגד, דתניא;

(ז) "בסוכות תשבו שבעת ימים":

לר"מ- אפשר לעשות סוכה מכל דבר.

לר"י- דוקא מד' מינים שבלולב, מק"ו אם לולב שאינו נוהג בלילות כבימים אינו אלא בד' מינים, כ"ש סוכה שנוהגת בלילות כבימים שאינה אלא בד' מינים.

תוס': ומ"מ מודה ר"י דאין מסככין בדבר המקבל טומאה, דבעינן דומיא דאד או משום דהוקש לחגיגה.

לחכמים- א) כל ק"ו שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו ק"ו, וכאן אם לא ימצא ד' מינים ישב בטל, והתורה אמרה 'בסוכות תשבו' וגו' - סוכה של כל דבר.

תוס': והלכה כחכמים, והא דהלכה כר"י דחמץ בשריפה הוא משום דילפינן במה מצינו מנותר דלדין בשריפה.

(ב) כתוב בעזרא "צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות ועשו סוכה".

ולר"י - עלי זית ועץ שמן - לדפנות, ועץ עבות ועלי הדס ועלי תמרים - לסכך.
ותנן דר"י מתיר לסכך בנסרים, והרי נסר הוא מעיקר הדקל, וע"כ דהם ממניו דלולב.

דף ל"ז סא

(א) סיככה בנסרים של ארז - יש בהן ד"ט - לכו"ע פסולה.

אין בהן ד"ט - ר"מ פוסל ור"י מכשיר.

ומודה ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלוא נסר שמניח פסל ביניהם וכשרה.

ו'ארז' היינו הדס, **כדאמר רב** דיש י' מיני ארזים שנאמר "אתן במדבר ארז שיטה והדס" וגו'.

(ב) ז' מימרות דאמר רבה [וסימנך: שלם לרבא; שיוור לקיחה מינו, לקצוץ ריח במחובר אתרוג בשמאל]:

(א) לרבה - צריך לשייר כדי בית יד כדי שיוכלו לאחוז בלא חציצה.

לרבא - כל דבר שהוא לנאותה אינו חוצץ.

תוס': רבה ס"ל דמין במינו חוצץ, ולידה שאני דכך דרכם של של תאומים ואיכא מקצת רחם בלא חציצה, ורבא מודה

בדבר שאינו הדרך דחוצץ כגון תנופה ומזרק בתוך סיב.

(ב) לרבה - לא יאחוז ההושענא בסודר דאינו לקיחה תמה.

לרבא - לקיחה ע"י דבר אחר הוי לקיחה.

תוס': מדוע לא פירש רבה משום דהוי חציצה:

(א) דבדבר הכרוך בידו ל"ש חציצה. ורבא ס"ל דהוי לקיחה דוקא דרך כבוד אבל דרך בזיון לא.

(ב) דדוקא אגד הצריך ללולב הוי חציצה.

(ג) דמייירי שעשה מהסודר בית יד ללולב ול"ש חציצה כיון שכל הלולב חוץ מידו ואוחזו בבית יד הבולט ממנו.

ורבא מוכיח מהא דאם נפל משפופרת לשוקת פסול, ומשמע דהפילו כשר, אע"ג דכתיב 'ולקחו ונתן';

לרש"י - אלא ש"מ דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה.

לתוס' - גרסי' ש"מ נתינה ע"י ד"א שמה נתינה ה"נ לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה, ו'ונתן' קאי בין אמים דבעינן "מים

חיים אל כלי" ובין אפר.

נפל משפופרת לשוקת: לרש"י - שוקת של אבן, שכל מעשה פרה בכלי אבנים.

לתוס' - א"א לומר כן דהא שפופרת מקבלת טומאה, ועוד דאדרבה שאר כלים עדיפי מכלי אבנים,

אלא רק בז' הימים שמפרישים הכהן השורף את הפרה השתמשו בכלי אבנים.

ואין להוכיח מהא דאזוב קצר מאריכו ע"י חוט וטובל ומעלה ואוחז באזוב ומזה, דכיון דחיברו הוי כגופו.

(ג) לרבה - לא ינעוץ את הלולב בהושענא שמא יפלו העלים והוי חציצה.

לרבא - מין במינו אינו חוצץ.

(ד) לרבה - לא יקצוץ את הלולב כשהוא אגוד שמא ישארו ענפים והוי חציצה.

לרבא - מין במינו אינו חוצץ.

(ה) הדס של מצוה דעשוי לריח אסור להריח בו, אך אתרוג של מצוה דעשוי לאכילה מוקצה רק מאכילה.

(ו) הדס במחובר מותר להריח בו, דכיון דעשוי לריח לא יבוא לחתוך, אך אתרוג במחובר אסור להריח בו,

כיון דעשוי לאכילה וחוששים שיבוא לחתוך.

(ז) לולב בימין ואתרוג בשמאל, דזה ג' מצוות וזה מצוה אחת.

הטעם שמברכים "על נטילת לולב" ולא על שאר המינים כיון שבמינו גבוה מכולם.

(ג) היכן מנענעים: לב"ה - ב'הודו לה' תחילה וסוף ובי'אנא ה' הושיעה נא, וכן נהגו ר"ג ור' יהושוע.

לב"ש - אף בי'אנא ה' הצליחה נא.

בהודו לה' תחילה וסוף:

לרש"י- הודו שבתחילת הפרק והודו שבסוף, דפרשה א' הם בתהילים.

לתוס'- בהודו מנענע פ"א וכן בהושיעה נא כב"ה ולא בהצליחה נא כב"ש. וטעמא דכתיב "אז ירננו עצי היער לפני ה'" ואח"כ כתיב "הודו לה' כי טוב" וכתוב "ואמרו הושיענו" והיינו "ירננו" שמנענעים הלולב ומשבחים בהודו ובהושיעה נא. ונהגו שש"ץ אומר ג' "ואמרו נא" והציבור עונים 'הודו' ומנענעים על כ"א, וי"מ דאף ש"ץ עונה ומנענע. ובשעת ברכה נמי מנענעים.

(ד) כיצד מניף:

גבי שתי הלחם ושני כבשי עצרת תנן: מניח שתי הלחם ע"ג שני הכבשים ומניח ידו תחתיהן ומניף; מוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר "אשר הונף ואשר הורם", ואמר רבא דכך מניף גם בלולב. לר' יוחנן- מוליך ומביא- למי שד' רוחות שלו, מעלה ומוריד- למי שהשמים והארץ שלו. למערבא- מוליך ומביא- כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד- כדי לעצור טללים רעים. ומכאן דשיירי מצוה מעכבים את הפורענות. תוס': צריך לנענע ג"פ על כל דבר, וספק אם הולכה והבאה נחשבים פ"א או ב"פ, ומספק מחמירים.

צדף ל"ח טז

(א) מי שבא בדרך ולא היה לו לולב ליטול - כשיכנס לביתו יטול על שולחנו. לא נטל שחרית - יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב.

באור המשנה:

לר' ספרא- אם יש שהות ביום- אם התחיל בסעודה אינו מפסיק ויטול בין הערבים. אם אין שהות- מפסיק ויטול אפי' על שולחנו.

לרבא- ללולב דאורייתא מפסיק ולתפילה דרבנן אינו מפסיק.

תוס': ואע"ג דקידוש דמאורייתא הוא אין מפסיקים; (א) דקידוש שאני שיכול לקדש ביום כבלילה.

(ב) כיון שעוסק בסעודת שבת לא חיישין שיתעצל בקידוש.

וא"א לומר דשניהם מיידי דיש שהות אלא משום דכולי יומא זימניה חיישין דאתי למפשע, דדוקא בתפילת ערבית אמרי' הכי דצריכה שהות ומתעצל בה, אך לולב סגי בהגבהה.

לר' זירא- מצוה להפסיק ואם לא הפסיק יטול בין הערבים, שכל היום כשר ללולב, ומדויק מהא דתנן "מי שבא בדרך" וביו"ט א' אסור לצאת לדרך [אלא או בתוך התחום או שנוטל הלולב קודם ואח"כ וללכת לחכם].

(ב) מי שעבד או אשה או קטן מקרים אותו - עונה אחריהם מה שהם אומרים ותבוא לו מאירה.

ותבא לו מאירה: לרש"י- שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלו.

לתוס'- איירי במקרים אותו, ומשום דמבזה במה שלא בני חיובא מברכים לו.

בן מברך לאביו [באכל שעור דרבנן דמוציא מדרבנן] ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים שתבוא לו מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו, שהיה לו ללמוד ולא למד.

תוס': חיוב אשה בהלל: בסוכות ועצרת- פטורה, כיון דהוי מצוה שהזמן גרמא.

בפסח- חייבת, משום דאף הן היו באותו הנס.

והא דאין נשים מוציאות יד"ח בברכת המזון - לא דוקא משום דהוי דאורייתא, אלא כיון דאין מצטרפות לזימון או משום דרבים זילא בהו מילתא.

ואם היה גדול מקרא אותו - עונה אחרי הללויה.

מקום שנהגו לכפול מ'אודף' ולמטה - כופל, לפשוט - יפשוט, לברך - יברך, הכל כמנהג המדינה.

(ג) **ההלכות שלומדים ממנהגנו באמירת ההלל [וסימנך: למד קצת]; לענות מקרא הודו קטן הצליחה (לא יודע) לענות]:**

תוס': בזמנם אמרו כל ההלל ולא סמכו על החזן כלל, ונהגו בדברים אלו כדי להזכיר ההלכות הללו. והיום אין מנהגנו לעשות כן.

(א) **הוא אומר הללויה והם עונים הללויה** - מכאן שמצוה לענות הללויה ואף לבקיאים.

תוס': הש"ץ מברך והציבור מברכים אחריו, ומה שמחכים לש"ץ שיתחיל הללויה אי"ז הפסק.

(ב) **הוא אומר הללו עבדי ה' והם עונים הללויה** [פעם שניה, ואת שאר ההלל קורין עמו] - מכאן למי שגדול מקרא אותו [ומוציאו יד"ח] שעונה הללויה.

(ג) **הוא אומר 'הודו' והם עונים אחריו 'הודו'** - מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים ולא סגי בהללויה.

לרש"י - עונים על כל דבר הללויה, חוץ מראשי פרקים שעונים ראשי פרקים.

לתוס' - עונים על כל דבר את תחילת אותו הפרק, כגון הללויה, בצאת ישראל, לא לנו וכו', ושמה מתחילת ההלל עד 'הודו' הוי פרק אחד.

ונהגו עכשיו שהש"ץ אומר ג' 'יאמרו נא' ועל כ"א עונים 'הודו', וגם זה נלמד מהנך קראי דשומע כעונה.

(ד) **הוא אומר "אנא ה' הושיעה נא" והם חוזרים אחריו** [אף שאי"ז מראשי פרקים] - מכאן שאם היה קטן מקרא אותו עונה אחריו מה שהוא אומר.

(ה) **הוא אומר "אנא ה' הצליחה נא" והם עונים אחריו** - מכאן שמותר לכפול, שהרי שומע כעונה וכבר יד"ח. **תוס':** ואע"פ שאין מפסיקים בפסוק אלא לתינוקות - שאני הכא שאמרנו שנים.

(ו) **הוא אומר "ברוך הבא" והם אומרים "בשם השם"** - מכאן לשומע כעונה, מכאן נלמד למי שאינו יודע לא לקרות ולא לענות ששומע ויוצא.

תוס': לבה"ג - וכן המתפלל בציבור והגיע ש"ץ לקדושה או יהא שמיא רבא ישתוק וישמע ויד"ח.

לתוס' - הוי הפסק, דהא אסור להתחיל להתפלל אם לא יגמור עד שיגיע ש"ץ לקדושה, ושמה יצא אלא דעונה עדיף.

ובר קפרא למד זאת מהא דכתיב "אשר קרא מלך יהודה" אע"פ שלא יאשיהו קראם אלא שפן, ולא קראם אחר ששמעם דהא כתיב 'בשמעך' ולא 'בקראך', וש"מ דשומע כעונה.

הפסק: לרבא - לא יפסיק בין 'ברוך הבא' ל'בשם ה', וכן לא יפסיק בין 'יהא שמיא רבא' ל'מברך'. **לר' ספרא** - יכול להפסיק.

ס דף ל"ט סא

(א) **נטילת לולב: לפניו** - מצוה לברך, **דאמר שמואל** כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן.

לאחריו - ינהג כפי מנהג המקום.

תוס': א"א לברך על הלולב אחר שיטלנו דכבר יד"ח, וא"א נמי לפני דלא הוי עובר לעשייתן, אלא מברך ;

(א) משנטל הלולב קודם שנטל האתרוג.

(ב) אפי' אחר שנטל שניהם, אלא שהופך א' מהם.

(ג) מתכוין שלא לצאת יד"ח, דאע"ג דמצוות אי"צ כונה מ"מ בע"כ לא יוצא.

(ד) מברך אפי' אחר שיוצא בו, כיון דלא גמרה מצותו דצריך לנענע.

(ה) אף כל היום, דהואיל ויש מצוה ליטול חשיב עובר לעשייתן.

ובירושלמי פליגי מצוות מאימתי מברך עליהם: **לר' יוחנן** - עובר לעשייתן, **לרב** - בשעת עשייתן.

תוס': **לר"ת** דאין מברכים לשמור חוקיו אלא על תפילין דלילה לאו זמן תפילין - מברך לפניו ולא לאחריו גם על ריח, הלל ומגילה, ציצית, שופר, סוכה, ולולב.

מנין ד'עובר' לשון הקדמה:

(א) **לרנב"י** - "ויעבור את הכושי".

(ב) **לאביי** - "והוא עבר לפניו".

(ג) "ויעבור מלכם לפניכם וה' בראשם".

(ב) הלוקח לולב מחבירו בשביעית - נותן לו אתרוג במתנה כיון שאסור לקנותו ממנו בשביעית, דאין מוסרים דמי פירות שביעית לע"ה.

לרש"י - גרסי' ע"ה דע"ה לגבי חבר לא קרי ליה 'חבר'.

לתוס' - גרסי' שפיר 'חבר' דמצינו דאף לע"ה קרי 'חבר'.

הטעם שאין מוסרים: לרש"י - דכתיב 'לאכלה' ולא לסחורה, אלא חייב לבערם בשביעית.

לתוס' - משום דיש הרבה איסורים בשביעית שאין ע"ה נזהר בהם דאסור לקנות בהמה טמאה עבד

וקרקע ואסור לשלם בהן חובו.

תוס': לא הוי סחורה אלא כשהוא עצמו לוקט ומוכר, אך מותר למכור ע"י בנו או אם הותר או ע"י הבלעה בתנאי שאינו בקביעות. ואם קונה בזול ומוכר ביוקר ג"כ אסור, וזה האיסור סחורה שיש בתרו"מ נבילות וטריפות ושקצים ורמשים.

לא רצה ליתן לו במתנה - מבליע לו דמי אתרוג בלולב.

(ג) **כמה מותר לקנות: ממופקר - מזון ג' סעודות.**

ממשומר - אפי' בכחצי איסר אסור ;

לרש"י - כשראינוהו משמר שדהו דנחשד על השביעית.

לתוס' - סתם ע"ה אינו חשוד על השביעית, אלא דדרשינן "ואת ענבי נזירך לא תבצור" - שאם נזר מהן בני"א אסורים באכילה, ואם בוצר בשינוי מותר.

ואם מסר - יחלל המעות על פירות שיש לו בביתו ויאכלם בקדושת שביעית [משום קנס].

הפיגם והירבוזין והשיטים וחלגלוגות והכוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגיר של אפר - פטורים ממעשר ונקנים מכל אדם בשביעית **בכדי מזון ג' סעודות** כיון שאין כיוצא בהן לקיטה.

(ד) לולב מותר לקנות מע"ה כיון שסתם לולב הוא של שישית הנכנס לשביעית, אך אתרוג אסור כיון דהולכים אחר לקיטה.

באילן - הולכים אחר חנטה בכל דבר, דדומים לגורן ויקב שגדלים על רוב מים.

בירק - הולכים אחר לקיטה בכל דבר, כיון דגדל על כל מים.

באתרוג - לרבן גמליאל ור' יוסי אבטולמוס - הולכים אחר חנטה כאילן לענין ערלה רבעי ושביעית, ואחר לקיטה כירק לענין מעשר.

לר' אלעזר - שווה לאילן לכל דבר.

לרבותינו באושא - שווה לירק לכל דבר [וי"ג דהולכים אחר חנטה, ולא יתכן כדמוכח הכא].

תוס': לשביעית - כגון אתרוג בן שישית הנכנס לשביעית דהוי לבעלים כאילן דבתר חנטה.

והא דאזלינן בירק בתר לקיטה היינו בשלא נגמר גידולם בשישית, אך בנגמר מותרים בין **לר"ע** דדריש על רוב מים דהא יצאו מתורת ירקות הגדלים על כל מים, ובין **לריה"ג** דדריש שגדלים על מי שנה שעברה, דה"נ גדלו על מי שנה שעברה, וכן לגבי אורז ודוחן, דהכל תלוי בגמר פרי.

ובאתרוג הולכים אחר לקיטה וחנטה דוקא ; או **משום** דדרכו לעמוד באילן ב' או ג' שנים וגדל בכל שנה.

או **משום** דאע"פ שחנט בשבט של שנה שעברה אין נגמר גידולו עד שנה הבאה.

דף מ' סא

(א) דוקא לולב בן שישית הנכנס לשביעית מותר לקנות, אבל לולב של שביעית קדוש.

כתיב 'לכם לאכלה' - לכם דומיא דלאכלה דדוקא מי שהנאתו וביעורו שווה יש בו קדושת שביעית, ולכן ;

סתמן לאכילה - שהנאתה וביעורה שווה כגון לולב ועצים דמשחן - יש בהן קדושת שביעית.

סתמן להסקה - שאין הנאתה וביעורה שווה - אין בהן קדושת שביעית.

סתמן לזה ולזה- כגון עלי קנים ועלי גפנים שגבבן לחובא על פני השדה ;

לקטן לאכילה- יש בהן קדושת שביעית.

לקטן לעצים- אין בהן קדושת שביעית, דסתם עצים להסקה הן עומדים.

"ועצים להסקה תנאי":

לרש"י בסוגיין- ל"ג 'וסתם', אלא דעצים דהסקה עצמם תנאי היא אי נוהג בהן קדושת שביעית ;

לת"ק- דדריש 'לכם' דומיא ד'לאכלה' וממעט כל שאין הנאתו וביעורו שווה התמעטו עצים.

לר"י- דלא ממעט אלא הנאה שאינה שווה בכל אדם לא התמעטו.

לרש"י בב"ק- גרסי' 'וסתם', והיינו דנח' בעצים דמשחן ; **לחכמים-** דסתם פירות לאכילה ואפי' ליקטן למשרה לא מהני מחשבה

להתירם, א"כ עצים דסתמן להסקה מותרים ואפי' עצים דמשחן.

ולר"י- דלא אמרינן דסתם פירות לאכילה ניתנו ומהני בהם מחשבה כעלי

קנים וגפנים, א"כ עצים אסורים ול"א דסתמן להסקה, חוץ מעצים דמשחן.

(ב) לת"ק- אסור למסור פירות שביעית למשרה ולכבוסה, דכתיב 'לכם'- ולא למשרה ולכבוסה, ו'לכם' דומיא

ד'לאכלה' דוקא מי שהנאתו ובאורו שווה למעט משרה וכבוסה שהנאתן אחר בעורן.

שהנאתן אחר בעורן: לרש"י בסוגיין- שמששרה הפשתן או הבגד בין שעה אחת נתבער ואבד והנאתו אינה אלא לכשילבש.

לרש"י בב"ק- שמששרה נתבער והנאתו אינה אלא עד ג' או ד' ימים שיהא הפשתן שרוי.

לר' יוסי- מותר, דכתיב 'לכם'- לכל צרכיכם ואפי' למשרה ולכבוסה דשייך בכל אדם, ו'לאכלה'- ממעט

מלוגמא (-רפואה) וזילוף ואפיקטויזין שאינם שייכים בכל אדם.

(ג) חילול פירות שביעית:

פרי ראשון- לכו"ע רק דרך מקח ולא דרך חילול.

פרי שני- לר' אלעזר- רק דרך מקח ולא דרך חילול, דסמיק "בשנת היובל הזאת" ל"וכי תמכרו ממכר".

לר' יוחנן- בין דרך מקח ובין דרך חילול, דכתיב "כי יובל היא קודש"- מה קודש מתחלל בין דרך

מקח ובין דרך חילול אף שביעית.

ור' יוחנן דורש את סמיכות הפסוקים דמי שנושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר מטלטליו וכליו נואע"פ

שעיקר האיסור בעבודת קרקע, וסחורה הוי עשה בעלמא].

ור' אלעזר דורש "כי יובל היא קודש" מה קודש תופס קדושה בדמים אף שביעית.

(ד) תניא כר' אלעזר:

שביעית תופסת את דמיה שנאמר "כי יובל היא קודש תהיה לכם"- מה קודש תופס את דמיו ואסור אף

שביעית, אך מ"מ שביעית עצמה אינה יוצאת לחולין כקודש, דכתיב 'תהא'- בהוייתה תהא, אלא אחרון

נכנס בקדושת שביעית ופרי עצמו ג"כ אסור ומבער את שניהם.

(ה) תניא כר' יוחנן: חילול מעשר שני:

מעשר שני ושביעית עצמן- רק דרך מקח מתחללים.

דמי מעשר שני ודמי שביעית: זכרים- לר"מ- מתחללים על בהמה חיה ועוף חיים או שחוטים [ואפי' לכתחילה].

לחכמים- מתחללים רק על החיים ולא על השחוטים [ואפי' דיעבד,

ויחזרו דמים למקומן], גזירה אטו נקיבות.

נקיבות- מתחללים רק על השחוטים, דלכו"ע גוזרים שמא ישהם אצלו ויגדל

מהן עדרים. ומוכח דמתחללים בין דרך מקח ובין דרך חילול.

תוס': הא דאין מתחללים :

דוקא חוץ לירושלים, אך בירושלים מותר לקנות בהמה לזבחי שלמים.

ודוקא מתכוין להוציא מעות מע"ש לחולין, אך אם לקחו מתחילה לשלמים או בבעלי מומין לא גזרינן בדיעבד.

ודוקא היכא דאפשר בענין אחר, אך אם לאו מותר לקנות בהם בהמה ולהעלותה. והא דמחללין לר"מ דוקא ע"מ לעלותו ולאוכלו בירושלים, אך בסתמא אסור דאין מחללין מטבע על פירות מע"ש. 'אימתי' דר"י לפרש, 'במה' לפעמים לחלוק ולפעמים לפרש.

דף מ"א סא

(א) מי שיש לו סלע של שביעית ורוצה לקנות בו חלוק - ילך לחנוני הרגיל עמו ויקנה בסלע פירות ויחזור ויתנם לו במתנה והמוכר נותן לו הסלע במתנה.

(ב) **בראשונה** - לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד.

לאחר החורבן - תיקן ר' יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל אף במדינה שבעה זכר למקדש, דכתיב "ציון היא דורש אין לה" ומשמע דצריך שידרשוה. **ממתי מותר לאכול חדש:**

בזמן הבית - מחצות היום, דכהנים זריזים הן ובודאי הקריבו העומר קודם חצות.

משחרב הבית - משהאיר המזרח, דכתיב "עד עצם היום הזה" דהיינו האיר המזרח, ומאידך כתיב "עד הביאכם", הא כיצד, בזמן שיש עומר עד הביאכם ובזמן שאין עומר עד עצם נואפי' לר' יהושע דמקריבין אע"פ שאין בית - היינו רק כשיש מזבח בנוי].

תקנת ריב"ז - יום הנף כולו אסור.

והטעם: שמא יבנה המקדש בליל ט"ז, או בט"ו סמוך לשקיעת החמה ולא יספיקו להקריב העומר קודם חצות ויבואו לאכול משהאיר המזרח כאשתקד.

תוס': י"מ בעריו"ט סמוך לשקיעה משום דאין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט, וזה אינו דבית שלישי ירד בנוי משמים.

ולר' נחמן בר יצחק - ריב"ז סבר כר' יהודה דמן התורה אסור, דכתיב "עד עצם היום הזה" - עד עיצומו של יום ועד בכלל.

(ג) **לולב של חבריו:**

ביו"ט הראשון של חג - אינו יד"ח אא"כ נתנו לו במתנה, דכתיב 'ולקחתם' - שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד [מדלא כתיב 'ולקחת' לשון יחיד, ולסוכה ל"צ קרא דכתיב 'כל האזרח'], 'לכם' - משלכם, למעט שאול וגזול.

בשאר ימות החג - יוצא, ולכן כשחל יו"ט א' בשבת מניחים הלולב בבכ"נ ולמחר כ"א מכיר את לולבו ונוטלו.

תוס': ואתרוג השותפין ג"כ לא יד"ח דהוי כשואל, ומה שנהגו הקהל לקנות אתרוג בשותפות משום דמסתמא כ"א מקנה חלקו לחבירו עמ"נ להחזיר.

כשבא **רבן גמליאל** בספינה ולא היה אתרוג אלא לו, נתן לכ"א במתנה עמ"נ להחזיר, וכ"א אחר שיצא בו נתנו לחבירו לצאת בו [ולא החזירו לר"ג כיון שכך היתה דעתו], והאחרון החזיר לר"ג, דהנותן מתנה עמ"נ להחזיר - אם החזירו יצא ואם לאו לא יצא.

תוס': ואע"ג דמתנה שא"י להקדישה לא הוי מתנה ;

(א) גם כאן יכול להקדיש כל זמן שבידו.

(ב) דוקא כגון התם דלא נתן אלא כדי להתיר המודר הנאה לא מועיל, אבל בעלמא הוי מתנה אע"פ שאינו יכול להקדישה.

(ד) **אמימר** היה מתפלל עם הלולב, אע"פ דאסור להחזיק בשעה שמתפלל תפילין, ס"ת, סכין קערה, כיכר, מעות ותינוק [אע"פ שאין בזיון בנפילתם] וכיו"ב - לולב מותר, כיון דיש מצוה באחיזתו אין משאו ושמירתו עליו לטירדא.

מנהג אנשי ירושלים שלולבם בידם כל התפילה ובביקור חולים וניחום אבלים, עד שמגיע לבהמ"ד ואז משלחו לביתו, ללמדך עד כמה היו זריזים במצוות.

צדף מ"ב סא

(א) **ר' יוסי אומר** מי ששכח והוציא לולבו ביו"ט ראשון לרה"ר קודם שיצא בו - פטור מפני שהוציא ברשות. **ולא יוצא בהגבהה: לאביי** - דמיירי שהפכו [דס"ל דמצות אי"צ כוונה, דהא איירי במוציא לרה"ר או בהולך ללמוד]. **לרבא** - דמיירי שהוציאו בכלי, דלקיחה ע"י ד"א הוי לקיחה רק דרך כבוד ולא דרך בזיון. עולת העוף שנמצאת בין האגפים וסבור שהיא חטאת העוף ואכלה - פטור, וקמ"ל דאפי' טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה פטור [ולר"י צ"ל דאף היא זמנה בהול שלא תבוא לידי נותר].

תוס': וי"ג דקמ"ל דאפי' עשה מצוה שאינה מוטלת עליו פטור, דא"א ליטול לולב ע"י אחרים משא"כ חטאת. אולם השוחט את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת [ואפי' נמצא תם, דבעינן ביקור ד' ימים] - חייב חטאת וצריך תמיד אחר, ודוקא בהביאו מלשכה שאינם מבוקרים. מקבלת אשה מיד בעלה ובנה ומחזרת למים בשבת, ואפי' שאינה בת חיובא אינו מוקצה עברה. **בשבת** - מחזירים, **ביו"ט** - מוסיפים, **ובמועד** - אפי' מחליפים.

(ב) **קטן היודע;**

לנענע - חייב בלולב.
להתעטף - חייב בציצית.
לשמור תפילין - אביו קונה לו תפילין.
לדבר - אביו מלמדו תורה דהיינו "תורה צוה" וכו' ופסוק ראשון של ק"ש.
לשמור גופו - אוכלים טהרות שנגעו בגופו.
לשמור ידיו - אוכלים טהרות שנגעו בידיו.
להשאל - ברה"י ספיקו טמא, ברה"ר ספיקו טהור [ואם אינו יודע טהור אפי' ברה"י].
לפרוס כפיו - מחלקים לו תרומה אפי' בבית הגרנות.
לפרוס כפיו: לרש"י - וקודם לכן משגרים לביתו אך לא בגורן דבזיון תרומה הוא למי שאינו שבקי שיודע לשמור בטהרה, אך אם נושא כפיו בציבור הכל יודעים שגדול הוא.
לתוס' - איירי בקטן ממש, ודוקא כשאינו יודע לישא כפיו אין חולקים לו בגורן, והא דאינו נושא כפיו ויורד לפני התיבה היינו דוקא לבדו, או בקביעות ובשעה שמרבים ברחמים.
לשחוט [לאמן ידיו לשחיטה ואפי' אינו בקי בהלכות שחיטה] - אוכלים משחיטתו, ודוקא בגדול עומד ע"ג.
יכול לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס - מרחיקים מצואתו וממימי רגליו ד"א.
ובגדול - אפי' שאינו יכול לאכול כזית דגן מרחיקים, דכתיב "יוסיף דעת יוסיף מכאוב".
יכול לאכול כזית צלי [דוקא צלי ולא מבושל, דכך דינו של פסח] - שוחטים עליו את הפסח, דכתיב "איש לפי אכלו".
ולר' יהודה אין שוחטים עליו עד שיכול לברר אכילה, והיינו שנותנים לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו.

הדרן עלך פרק לולב הגזול

פרק רביעי - לולב וערבה

- (א) **לולב וערבה** - ששה ושבעה, **לולב שבעה** - כשחל יו"ט א' בשבת, ובשאר הימים ששה.
ערבה שבעה - כשחל יום ז' של ערבה בשבת, ובשאר הימים ששה.
 בתחילה הולכו לולביהם להר הבית וסודרים אותן על גב האיצטבא, והחזנים זורקים לפניהם, וכ"א מקנה למי שיגיע לידו, והזקנים הניחו בלשכה, וכשבאו לידי סכנה תקנו שיטול כ"א בביתו.
ההלל והשמחה (לאכול בשר שלמים) - שמונה.
סוכה וניסוך המים - שבעה.
החליל - חמשה וששה.
תוס' : כשחל יו"ט א' בשבת - ביום השביעי אכלו ממה ששחטו בו, ובליל ח' דאין שוחטים - ישמחו ביין ישן ובכסות נקיה.

דף מ"ג

- (א) **נטילת לולב בשבת: בשאר הימים:**
מדאורייתא - הוי טלטול בעלמא ודוחה שבת [ואע"ג דחזי למצוה הוי טלטול כיון דלא חזי לכל].
מדרבנן - לא דוחה, דגזרינן שמא יטלטלנו לילך לבקי ללמוד ויעבירונו ד"א ברה"ר, וכן בשופר ומגילה.
מדוע לא גזרו משום הוצאה לרה"ר: לרש"י (א) דברוב מקומות אין לחוש להוצאה כגון כרמלית, קרפף או גינה.
(ב) איירי בהגביהו שלא עמ"נ להוציאו דאינו חייב אא"כ יפוש.
לתוס' - קשה לת"י ב' דהא בכה"ג אף על העברה ברה"ר פטור. ואפ"ל דמרה"י לרה"ר יש היכר ולא גזרינן.
ביו"ט ראשון: דוחה שבת ולא גזרו שמא יעביר, משום דיו"ט א' נטילתו חשובה דנוהג אף בגבולין מהתורה, משא"כ שאר הימים דהוי מדרבנן.
(ב) והאידינא: לבני בבל - אינו דוחה שבת, כיון דאין אנו בקיאים בקביעות חדשים.
תוס': לאו דוקא אלא עבוד רבנן כאילו איננו בקיאים, דגזרו דלמא אתו לקלקולי. ור' ספרא שהסתפק אם יכול לשנות במדבר; **לרש"י** - היה בקי בסוד העיבור.
לתוס' - אף בכה"ג אסור, אלא דגר במקום שמגיעים שלוחי תשרי, ולפעמים הלך בניסן למקום שמגיעים רק שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי, דשם גוזרים אטו תשרי ועושים יומיים.
לבני א"י - כיון דבקיאים בקביעות החדשים דוחה שבת ונוטלים; בזמן בהמ"ק - בהר הבית, ולאחר החורבן - בבהכ"נ [ולמסקנת הגמ' אף אנו לא נוטלים כבני א"י, ובמקדש - מוליכין להר הבית, ובגבולין - מוליכין לבהכ"נ, ותרווייהו בזמן שבהמ"ק קיים].
תוס': מדוע כשחל בשבת תקעו רק במקדש ולא במדינה:
(א) לולב הוי טלטול בעלמא ושופר הוי מעשה חכמה טפי, ולאחר החורבן הקילו לתקוע בכ"מ שיש בי"ד, כיון דשופר מעלה זכרון ישראל לקב"ה.
(ב) יו"ט ראשון דלולב היה ידוע אף בגבולין משא"כ שופר דר"ה דלא ידעו קביעות החודש אלא בירושלים.
(ג) מנין שנטילה בגבולין מדאורייתא: ולקחתם - שתהא לקיחה לכל או"א, **'לכם'** - למעט שאול וגזול.
'ביום' - לר"א - ואפי' בשבת (ייתור), להתיר אף מכשירי לולב, אך לולב עצמו אינו אלא טלטול בעלמא.
לחכמים - ביום ולא בלילה.
'ראשון' - ואפי' בגבולין, הראשון - מלמד שרק יו"ט א' דוחה שבת [מיתורא דה"א, דפעמים ה"א מרבה ופעמים ממעט].
'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים' - לר"א - ימים ולא לילות.
לחכמים - לא ילפינן מהתם, דא"כ היינו לומדים 'ימים' מסוכה לרבות לילות.

(ד) **מנין שסוכה אף בלילה:** "בסוכות תשבו שבעת ימים" - ימים ואפי' לילות, ואפשר ללמוד בשני אופנים; או ללמוד 'ימים' מלולב שנוהג רק ביום, ששניהם דבר שמצותו ביום. או ללמוד 'ימים' ממלואים שנוהגים אף בלילות, ששניהם מצותם כל היום [וקשה דתיפ"ל משום 'תשבו' כעין 'תדורו']. **ולמסקנא** ילפינן 'תשבו' ממלואים שנוהג אף בלילות. **תוס':** ואי"ז לימוד גמור דאסור לישן בעזרה אלא למלכי בית דוד, ומאידך בסוכה חייבים לישון.

(ה) **ערבה בשבת:**

ביום השביעי - דוחה שבת, כדי לפרסם שהיא מהתורה, ואין לחוש לדרכה כיון דשלוחי בי"ד מביאים אותה [והכהנים מקיפים וזריזים הם], משא"כ לולב דמסור לכל. בשאר הימים - לא דוחה, דא"כ אתי לפקפוקי בלולב שדוחה רק יום א'. ביו"ט ראשון - לא דוחה, דאין בכך פרסום, דאתו למימר דדוחה אגב לולב, ולכך תקנו שידחה בז'. והאידינא: אינו דוחה כלל; לבני בבל - כיון דאין בקיאים בקביעות חדשים. לבני א"י - אע"פ שבקיאים מ"מ;

לבר הדיא - לא יצא בשבת.

תוס': משום דכשראו שערבה או שופר יוצא בשבת עיברו אלול או אחד מהחדשים, ובדיעבד לערבה חיישינן וללולב לא; (א) דשופר דאורייתא לא אתי לפקפוקי בשאר שנים, וערבה דרבנן אתי לפקפוקי.

(ב) דשופר לא ישתכח דיש שני ימים, אך ערבה היא רק יום א'.

לרבין וסייעתו - יצא בשבת ולא דחו, **כר' יוסף** דדילמא ערבה בזקיפה ולא הוי דומיא דמקדש.

ולמסקנא דבנטילה: כיון דבבבל לא דוחים אף בא"י לא דוחים, וב' הברייתות בזמן שבהמ"ק קיים: במקדש - מוליכין להר הבית.

בגבולין - מוליכין לבהכ"נ.

(ו) **ערבה בנטילה או בזקיפה:** **לר' יוסף ור"א** - לולב בנטילה (והקפה) וערבה בזקיפה.

לר' נחמן ור"ח - אף ערבה בנטילה.

פעם אחת חל ז' של ערבה בשבת, והביאו מורביות של ערבה מער"ש והניחו בעזרה, והבייתוסים הניחו עליהם אבנים, וע"ה שמטו המורביות וזקפום הכהנים בצדי המזבח. ומוכח דערבה בנטילה, וכן הלכה.

תוס': מדוע כאן לא התנו דמי שתגיע ערבתי לידו ה"ה לו במתנה:

לרבנן - ערבה הל"מ ולא בעינן 'לכם'.

לאבא שאול - דדריש 'ערבי' ללולב ולמקדש ובעי 'לכם' - (א) ערבה הביאו שלוחי בי"ד וזכו בה רק למחרת.

(ב) הכהנים הקיפו את המזבח והם היו מועטים.

(ג) כהנים זריזין הן וודאי התנו.

סוף מ"ד

(א) ערבה לא נוטלים כל שבעה כלולב, דלולב יש לו עיקר מהתורה בגבולין וערבה לא.

ערבה: **לאבא שאול** - מדאורייתא דדריש 'ערבי נחל"י' - שתיים אחת ללולב ואחת למקדש.

לרבנן - הל"מ, דא"ר אסי י' נטיעות ערבה וניסוך המים - הל"מ.

(ב) **אמר ר"ל** כהנים בעלי מומין [ופרועי ראש] נכנסים בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה.

ותמה ר' יוחנן 'מי אמרה'; **לרש"י** - מנין שנטילת ערבה חובה דקאמרת 'לצאת יד"ח'.

לתוס' - מנין שהיא מדאורייתא ודוחה מעלות דרבנן, דלמא דרבנן ולא דוחה.

ומקשינן דהא הוא אמרה, **דא"ר יוחנן** י' נטיעות ערבה וניסוך המים הל"מ וא"כ שפיר דוחה.

אלא תמיהתו מנין דבנטילה דלמא בזקיפה [ואחד זוקף לכולם] ואף את"ל בנטילה- דלמא דוקא בתמימים [כמו שזרים לא התרבו מההל"מ].

(ג) **ערבה: לר' יוחנן**- יסוד נביאים, ואע"ג דהוי הל"מ מ"מ שכחום וחזרו ויסדום.

לריב"ל- מנהג נביאים.

ומקשינן: ומי אמר ריו"ח הכי, והאריו"ח "דילכון אמרי דילהון היא";

לרש"י- אחר שר"ה פשט לו כל ספקותיו אמר לתלמידיו שבא"י דהתורה שאמרתי ששלכם היא - עכשיו ראיתי שהיא של בני בבל, דאף שגלו עמדה להם חכמת החרש והמסגר, וא"כ לא שכחום.

לתוס'- אמר לתלמידים שלפניו מבבל "דילכון אמר דילהון היא"- **ר' כהנא** שמשלכם אמר ששלכם הוא, דהיינו דהוי מנהג נביאים.

ותרצינן: במקדש- הל"מ.

בגבולין- לריו"ח- יסוד נביאים, וכן סברו **ר"א בר צדוק ורב**.

לריב"ל- מנהג נביאים, ונ"מ דלא מברכים עליה, דאין מברכים על מנהג דא"א לומר 'וציונ'.

תוס': האם מברכים על הלל דר"ח: **לתוס'**- לא מברכים כמו בערבה, וי"ח ימים שיחיד גומר את ההל"י- היינו קורא.

לר"ת- מברכים כמו ביו"ט שני של גלויות, וערבה ל"מ משום דהוי טלטול בעלמא ואינה

חשובה, ויל"ד דביו"ט ל"א 'וציונ' ויחיד גומר- היינו אפי' יחיד, או ד'יחיד' היינו ציבור

בלא כל ישראל.

(ד) **ערבה: א.**) צריכה שעור, **ב.**) אינה ניטלת אלא בפנ"ע ולא יחד עם הלולב [ודוקא כשאגודים לא יד"ח],

ג.) אינו יד"ח בערבה שבלולב, ואפי' הגביה שוב. **ולר' יצחק** יד"ח בערבה שבלולב.

שעורה: לר' נחמן- ג' בדי עלים לחים; **לרש"י**- ג' ענפים שיש בכ"א ג' עלים.

לתוס'- ג' ענפים היוצאים מקלח אחד.

לר' ששת- אפי' עלה אחד בבד אחד.

(ה) **ר"א בר צדוק** פסק שאסור לתת לפועלים המקשקשים בכרמים בשביעית מהכרמים עצמם, אלא יפקירם ויתן להם שכרם משלו.

קשקוש בשמיטה: "והשביעית תשמטנה"- מלקשקש, "ונטשתה"- מלסקל;

לסתום בקעים- מותר.

לאברויי אילנא (לנקוב העפר, ל"א להברות האילן)- אסור.

אסור להלך בער"ש יותר מג' פרסאות; **י"א**- לביתו אסור ולמארחו מותר, כיון דסומך על מה שבידו.

וי"א- דאף לביתו אסור.

סדר מ"ה

(א) **סדר מצות ערבה:** לקחו מורביות של ערבה ממוצא - מקום למטה מירושלים ה'מוצא' ממס, וכשחל בשבת

ליקטו מער"ש והניחו בגיגיות של זהב כדי שלא יתייבשו, ובאו וזקפו אותם בצד המזבח [אחר שהקיפו בהם

פ"א - למ"ד ערבה בנטילה], וראשיהן כפופים ע"ג המזבח, ותקעו והריעו ותקעו.

בכל יום מקיפים את המזבח פ"א ואומרים "אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא", **ולר"י** "אני והו

הושיעה נא", ובאותו היום הקיפו ז"פ.

'אני והו': באר רש"י (א) בגימטריא אנא ה', (ב) אחד מע"ב שמות הרמוזים בפסוקים 'ויסע' 'ויבא' 'ויט', וכ"א מהם בן ע"ב

תיבות, וכשמחברים את האות הראשונה של פסוק א' ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון יוצא 'והו', ושם בן ל"ז תיבות

הוא 'אני'; א' ד'מאחריהם' נ' ד'הענן' וי' ד'רוח קדים'.

והוסיף תוס' דנקטו דוקא שני שמות אלו משום דדרשין "ואני בתוך הגולה" ו"והוא אסור בזיקים" - כביכול הוא עצמו, והיינו הושענא - שיושיע לעצמו.

בשעת פטירתן אומרים "יופי לך מזבח יופי" וכו', **ולר"א** אומרים "לי-ה ולך מזבח לי-ה" וכו'.
ולר' יוחנן בן ברוקה הביאו חריות של דקל וחבטו אותם בקרקע בצידי המזבח, ונקרא 'יום חיבוט חריות'.
 מיד התינוקות שומטים את לולביהם ואוכלים את אתרוגיהם;
לרש"י - הגדולים שומטים לולבי הקטנים ואוכלים אותם, ואינו גזל כיון שעושים כן משמחה.
לתוס' - התינוקות שומטים לולבי עצמם מתוך הערבה ושוחקים בו ואוכלים את אתרוגיהם.
 הערבות היו רבות וארוכות וגבוהות י"א אמה כדי שיהיו גוחות ע"ג המזבח אמה.
 וע"כ הניחום על היסוד, דאם הניחום על הקרקע, הרי עלה אמה וכנס אמה - יסוד, עלה ה' וכנס אמה - סובב, עלה ג' **לרש"י** - ל"ג 'וכנס אמה' דהקרון היתה משוכה לבפנים, **לתוס'** - גרסי, והיינו דבמקום הכניסה היתה הקרון דומיא דאחרינין - מקום קרנות, וא"כ לא היו גוחות על המזבח אמה.

(ב) "אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח":

- (א) מכאן שעולות ע"ג המזבח.
- (ב) כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן.
- (ג) כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה מעלה עליו הכתוב כאילו וכו'.
- "עצי שיטים עומדים":**
- (א) שעומדים דרך גדילתם, ומכאן דכל המצות אין יד"ח אלא דרך גדילתם.
- (ב) שמעמידים את ציפויים (שהציפוי מחובר להם ולא שעושה טס זהב נפרד).
- (ג) שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכויים משבטל אוהל מועד, ת"ל 'עומדים' - שעומדים לעד לעולם.
- (ג) **אמר חזקיה אמר ירמיה בשם רשב"י:** יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואלמלי אלעזר בני עימי מיום שנברא העולם עד עתה, ואלמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו.
- ועוד אמר:** ראיתי בני עליה והם מועטין, אם אלף הן אני ובני מהן, אם מאה הן אני ובני מהן, אם שנים הן אני ובני הן.
- ג' דרגות של צדיקים לפני הקב"ה:**
- (א) י"ח אלף שורות של צדיקים יושבים לפני ה' שנאמר "סביב שמונה עשר אלף".
- תוס':** האי קרא כתיב גבי ירושלים דלעתיד דהיקפה י"ח אלף קנים, ונמצא מידת ריבועה ד' אלפים וחמש מאות קנים על ד' אלפים וחמש מאות קנים, ומידת הקנה שש אמות, וכתיב בסיפיה דקרא "ושם העיר מיום ה' שמה".
- (ב) צדיקים המסתכלים באספלקריא המאירה ונכנסים ברשות ומקבלים פני שכינה.
- (ג) ל"ו צדיקים שנכנסים אף בלא רשות.
- (ד) **לר' יוחנן בן ברוקה** הביאו חריות של דקל, וטעמו:
- לר' הונא** - דכתיב 'כפות' - שנים אחת ללולב ואחת למזבח.
- לר' לוי** - כתמר, מה תמר אין לו אלא לב (-גזע) אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים.
- תוס':** לר' יוחנן הביאו חריות כל ז', ו'אותו היום' לאו דוקא, אך לר' לוי יתכן דחריות יום א', ובכא"פ ערבה ודאי לא בטלה והביאו ערבה וחריות.
- לרבנן** - כל שבעה הל"מ, ו'כפות' לא דרשי ד'כפת' כתיב.
- (ה) **מתי מברכים: לשמואל** - לולב שבעה וסוכה יום אחד, דלולב לילות מפסיקים מימים והוי מצוה בפני"ע.
- לרבה בב"ח בשם ריו"ח** - סוכה שבעה ולולב יום אחד, דסוכה דאורייתא ולולב דרבנן. ופסק ר' יוסף כמותו בסוכה.
- לרבין בשם ריו"ח** - סוכה ולולב שבעה [אך מ"מ לולב מברך פ"א וסוכה מברך כל פעם שנכנס].

סוף דף מ"ו סא

(א) העושה לולב לעצמו מברך 'שהחיינו', וכשנטלו לצאת בו מברך 'על נטילת לולב'.

האם מברך שוב: בזמן בהמ"ק - מברך כל שבעה.

אחר החורבן - דהוי מדרבנן - מברך רק יום א'.

(ב) **העושה סוכה:** לעצמו - מברך 'שהחיינו' [ובכך יד"ח ברכת זמן של חג, דסוכה מחמת חג אתיא].

תוס': לאחר - לבבלי - אינו מברך, דאין מברכים 'לעשות'.

לירושלמי - י"א דלעצמו מברך 'לעשות סוכה' ולחבירו מברך 'לעשות סוכה לשמו'.

תוס': 'שהחיינו': מברכים; על סוכה, לולב, פדיון הבן וקריאת מגילה, לא מברכים; על ציצית, תפילין, מילה והלל.

והחילוק: לתוס' - רק מצוה שיש בה שמחה תקנו לברך שהחיינו.

לר' שריא גאון - רק מצוה דאיתי מזמן לזמן תקנו לברך, ולכן לא מברכים על כלים חדשים.

נכנס לישב בה מברך 'לישב בסוכה', היתה עשויה ועומדת - אם יכול יחדש בה דבר, ואם לאו יברך שתיים.

כשיכנס לישב בה. ור' אשי נהג לברך שתי ברכות על הכוס.

(ג) **תפילין:** לרבי - מברך כל פעם שמניח.

לחכמים - מברך רק בשחרית. וה"ה לענין סוכה דנח' האם מברך שוב.

רבנן דבי ר' אשי - ברכו כל פעם שמשמשו בתפילין [לשמור חוקיו].

להלכה: לאביי ור"פ - הלכה כרבי, ולרבא - הלכה כחכמים, ופסקין כרבי.

(ד) **מצוות לולב:** לשמואל - כל ז' מהתורה ומברכים עליו.

לרבי"ל ור' יצחק - יום ראשון מצוה מן התורה ושאר הימים מדרבנן ולא מברכים.

לרב - אע"פ ששאר הימים מדרבנן - מ"מ מברכים עליו כל ז', כמו בחנוכה.

(ה) **נר חנוכה:**

מי מברך: לרב - רק המדליק מברך.

לר' ירמיה - אף הרואה מברך.

מה מברך: ביום הראשון - המדליק מברך ג' והרואה ב'; (א) 'להדליק נר', (ב) 'שעשה ניסים', (ג) 'שהחיינו'.

בשאר הימים - המדליק מברך שתיים והרואה מברך אחת.

תוס': מדוע דוקא בנר חנוכה תקנו לרואה לברך; (א) משום חביבות הנס.

(ב) יש בנ"א שאין להם בתים ולא יכולין להדליק.

(ג) א"א לתקן ברכה חדשה, שאין העושה מברך, ורק בחנוכה הוי אותה ברכה.

(ו) **היו לפניו הרבה מצוות:** לת"ק - אומר 'אקב"ו על המצוות'.

לר' יהודה - מברך על כל אחת בפנ"ע, דכתיב "ברוך ה' יום יום" - כל יום ויום תן לו

מעין ברכותיו. וכן הלכה.

לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, דמדת ב"ו כלי ריקן מחזיק ומלא אינו מחזיק, אך מדת הקב"ה להפך,

שנאמר "והיה אם שמוע תשמעו" - אם שמוע תשמעו ואם לאו לא תשמעו, ד"א אם שמוע תשמע בישן.

(ז) **מתי אתרוג מותר בהנאה:**

לבני א"י: לריו"ח ור' זירא ור' אסי - בשביעי אסור בשמיני מותר, דהוקצה לכל היום.

לרב ור"ל - אפילו בשביעי מותר, דהוקצה רק למצותו.

ללוי ואבנה דשמואל - אף בשמיני אסור.

"מיד התינוקות וכו' ואוכלין אתרוגיהן"; לריו"ח - ה"ה גדולים, ונקט קטנים דאורחא דמילתא הוא.

לר"ל - דוקא קטנים, אך של גדולים הוקצה למצותו.

תוס': ור' חנינא דמטביל ביה ונפיק- לא אכל לכולה אלא השאיר כשיעור והקצה כולה ליום ראשון ומקצתה לשאר הימים, דהא אתרוג כל יום הוא מצוה בפני"ע. ואיירי דמטביל ביה היום ונפיק ביה למחר.

לבני בבל: לאביי- שמיני ספק שביעי- אסור [דכיון דאיכא ספיקא גזרו אטו סוכה, משא"כ בא"י דליכא ספיקא].

תשיעי ספק שמיני- מותר [דלא גזרו אטו סוכה], וכן סבר ר' שישא וכן הלכה.

למרימר- אפי' שמיני ספק שביעי מותר, וכן עשו בסורא.

מתי סוכה מותרת בהנאה: אפילו בשמיני אסורה, דכיון דאם יזדמן לו סעודה יאכל בסוכה- א"כ חזיא לבהש"מ ומיגו דהוקצתה לבהש"מ הוקצתה לכל היום.

תוס': ואין לומר דתיפ"ל משום איסור סתירת אוהל, דאיצטריך או לנפלה בחוה"מ, או לענין נוי סוכה.

א"ר זירא: א) לא יקנה הושענא לקטן ביו"ט ראשון, כיון שהקטן יכול לקנות ולא להקנות ונמצא שיוצא בלולב שאינו שלו [אך שוטה גרע דאף לקנות אינו יכול ושפיר נשאר ברשותו].

ב) לא יאמר אדם לקטן שיתן לו דבר ולא יתן לו, משום דמלמדו לשקר, שנאמר "למדו לשונם דבר שקר".

דף מ"ז סא

א) שמיני ספק שביעי: לרב- שביעי לסוכה ושמיני לברכה.

לר' יוחנן- שמיני לסוכה ולברכה, וכן פסק ר' יוסף.

באור מחלוקתם: ל"ק- לכו"ע יושב בסוכה, ונח' האם מברך; **לרב** מברך ולריו"ח אינו מברך.

תוס': דוקא סוכה דפעמים שעריבה עליו ואוכל בה אף ביו"ט תקנו לישב, אך לולב לא תקנו מספק, כיון שהוא יו"ט ומוקצה וניכר שנוהג כחול.

ל"ב- לכו"ע לא מברך, ונח' האם יושב בסוכה; **לרב** יושב ולריו"ח אינו יושב.

ולהלכה יושבים אך לא מברכים.

ב) אומרים זמן בשמיני של חג וא"א זמן בשביעי של פסח, שהרי שמיני של חג חלוק בג' דברים משאר ימים;

סוכה, לולב וניסוך המים, **ולר"י** דמנסך בלוג כל ח' חלוק בב' דברים, וא"כ הוי רגל בפני"ע.

ואע"פ ששביעי של פסח חלוק באכילת מצה משאר ימים, דלילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות;

א) שש"פ חלוק רק בלילה ולא ביום ושמיני של חג חלוק אף ביום.

ב) לרבינא- שמיני ש"ח חלוק משלפניו (מאתמול) ושש"פ אינו חלוק אלא משלפני פניו (יום א').

ג) לר' פפא- בשמיני ש"ח מקריב פר אחד בשונה משאר הימים דפוחת והולך (אך בשש"פ מקריב כמה פרים).

ד) לר' נחמן בר יצחק- בכל הימים כתיב 'וביום' ובשמיני ש"ח כתיב 'ביום', דחלוק מהם.

ה) לר' אשי- לרש"י- בשביעי ש"ח כתיב 'כמשפט' כמשפט המפורש בשאר הימים, ובשמיני ש"ח כתיב

'כמשפט'- משפט חלוק לעצמו.

לתוס'- בכל ימי החג כתיב 'כמשפט', ובשביעי ש"ח כתיב 'כמשפט'- דוקא ז' כמשפטם ולא ח'.

ג) הקרבנות המעכבים: לת"ק- הפרים האילים והכבשים.

לר' יהודה- פרים אינם מעעבים שהרי מתמעטים והולכים.

א"ל והרי כולם מתמעטים והולכים בשמיני, **א"ל** שמיני הוא רגל בפני"ע, שכשם שז' ימי החג טעונים קרבן,

שיר, ברכה ולינה- אף שמיני כן.

שיר: לרש"י- כל ימי החג אומרים 'בינו בוערים', 'הבו לה', דרומזים על מתנ"ע, ובשמיני היה שיר אחר ולא מפורש מהו.

לתוס'- היו אומרים את 'למנצח על השמינית', וכן אומרים בזמנינו בבהכ"נ.

לינה: ללון בליל מוצאי יו"ט ראשון בירושלים, דגמרינן מפסח דכתיב "ופנית בבוקר והלכת לאוהלך" וע"כ היינו בחוה"מ.

ומדוע לא יתכן לפרש משום שלמי שמחה, שהם חובה כל שמונה, דאפי' בשאר ימות השנה חייב ללון כשמביא קרבן;

א) דלפעמים אינו מביא קרבן ביום שבא לירושלים, כגון ששלח שלמיו מאתמול דנאכלין לבי ימים.

(ב) דאפשר לשמוח ביין ישן וכסות נקיה, כמו שמוכרחים לעשות כשחל יום ראשון בשבת, דבעינן זביחה בשעת שמחה.

'ברכה': בברכה"ז ובתפילה מזכירים "את יום שמיני חג העצרת".

אין להוכיח ד'ברכה' אינה 'זמן' מדליכא 'זמן' כל שבעה - דהרי אם לא ברך בראשון מברך כל ז', **לר"נ-** מברך אפי' בשוק, ולחולקים על ר"נ- כגון שנזדמן לו כוס.

(ד) **חיוב לינה לר' יהודה:**

שמיני ש"ח- טעון לינה, כדתניא לעיל.

פסח שני- אינו טעון לינה, שנאמר "ופנית בבוקר והלכת לאוהלך", וכתב "ששת ימים תאכל מצות" - רק הטעון ששה טעון לינה.

בכורים- טעונים לינה, דתנן; הבכורים טעונים קרבן, שיר, תנופה ולינה, **ור' יהודה** הוא דבעי תנופה.

(ה) **תנופה מנין:**

לר' יהודה- מדכתיב 'והנחתו', וע"כ דנטלו להניף, דהא הנחה כבר כתיב- 'והניחו'.

לר"א בן יעקב- מדכתיב "ולקח הכהן הטנא מידך" - להניף, דיליף 'יד' 'יד' משלמים דכתיב בהו "ידיו תביאנה את אישי ה'" - מה התם כהן ובעלים אף הכא כהן ובעלים; דהכהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף.

תוס': צורת ההנפה: לתוס'- לאו דוקא תחת יד הבעלים ממש, דא"כ הויא חציצה, אלא כדתנן בבכורים; בעלים או חזו בשפתותיו והכהן מניח ידיו מתחת.

לרש"י במדות- בתנופת הכהן לא מעכב חציצה, דעיקר תנופה בבעלים [ותימה דתרוייהו כתיב].

ורבנן פליגי על **ראב"י** וס"ל דלא בעינן תנופה כלל.

מתי מניף: למשנה בבכורים- רק כשקורא "ארמי אובד אבי", ואח"כ קורא עד סוף הפרשה ומניחו ומשתחוה ויוצא.

לספרי- **אן** פעמיים; **א** באמצע הקריאה- מדכתיב 'ולקח הכהן', **ב** כשמשתחוה- מדהוקש לתנופה.

אן דאף לספרי אי"צ פעמיים, אלא דהטעונים תנופה מניפים בקריאה ושאינן טעונים תנופה מניפים בהשתחויה.

(ו) **להלכה: לר' נחמן-** אומרים זמן בשמיני של חג.

לר' ששת- א"א זמן בשמיני של חג. והלכה כר"נ.

תניא כר"נ: שמיני רגל בפנ"ע הוא לענין פז"ר קש"ב; **פייס זמן רגל, קרבן שירה ברכה.**

'בפנ"ע': רגל בפנ"ע- **לרש"י-** דאין יושבים בסוכה.

לר"ת- דטעון לינה.

לר"ח- שדוחה אבילות, דאמרינן במו"ק; הקובר מתו ז' ימים קודם הרגל- בטלה ממנו גזירת ל'.

והקובר מתו יום א' קודם החג- החג והשמיני עולים למנין ז'.

קרבן בפנ"ע- שאינו כסדר פרי החג.

שירה בפנ"ע- **א** שאמרו מזמור שלם, משא"כ שאר ימי החג שאמרו חצי מזמור, **ב** שאמרו 'למנצח על השמינית'.

ברכה בפנ"ע- **לרש"י-** **א** 'את יום שמיני חג עצרת הזה', **ב** ובתוספתא איתא שמברכים את המלך.

לר"ת- שמזכיר בברכהמ"ז ובתפילה 'את יום השמיני חג עצרת הזה'.

סוף מ"ח סא

(א) **"ההלל והשמחה שמונה"-** מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יו"ט האחרון של חג כשאר ימי החג.

מנין: "והיית אך שמח" - לרבות ליל יו"ט האחרון שיש שמחה לפניו (וק"ו יום שמיני עצמו, ולשאר ימים ל"צ ריבוי דיימים ואפי' לילות. **רש"י**).

אך- למעט ליל יו"ט הראשון שאין שמחה לפניו.

(ב) **"סוכה שבעה"** - גמר מלאכול בז' לא יתיר את סוכתו, אבל מוריד את הכלים מהמנחה ולמעלה, מפני כבוד יו"ט אחרון.

ואם אין לו מקום להוריד כליו;

לבני א"י - פוחתים בה ד"ט ופוסלה [ותימה דאזיר פוסל בג'].

לבני בבל - דיושבים בסוכה בשמיני ספק שביעי: **בסוכה קטנה** - מדליק בה את הנר.

בסוכה גדולה - מכניס בה כלי מאכל, דמקומם חוץ לסוכה.

(ג) **סדר ניסוך המים**: מילא מים בצלוחית של זהב המחזקת ג' לוגין מהשילוח, הגיעו לשער המים - תקעו והריעו ותקעו, עלה בכבש ופנה לשמאלו ושני ספלים של כסף היו שם, **ולר' יהודה** של סיד היו אלא שהשחירו כיון שאם מילא יין לשל מים יצא, והיו מנוקבים כמין שני חוטמין דקים, אחד עבה ואחד דק, כדי שיכלו שניהם בב"א.

תוס': הספלים היו קבועים בסיד, ולכך לא הוּו כלים שנאמר בהן דמעלין ואין מורידין, אלא הוּו כגופו של מזבח.

'כמין חוטמין דקים': **לרש"י** - בתחתית הספלים היה כמין צנור שמשם נשפכו הנסכים ע"ג המזבח ומשם לנקב היורד לשיתין.

לתוס' - הספלים היו מנוקבים בתחתית, ועמדו על ב' הנקבים במזבח, והנסכים ירדו דרכם מיד לשיתין.

'אחד מעובה ואחד דק': **לרש"י** - הנקב של יין היה עבה משל מים.

לתוס' - שולי הספל של מים היו יותר עבים, ועיי'ז אין ממהר לצאת.

מערבו של מים ומזרחו של יין, ואם הפך יצא. **אמר ר' יהודה** בלוג היה מנסך כל שמונה.

היו אומרים למנסך הגבהה ידך, שפעם אחת נסך צדוקי אחד ע"ג רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהם.

בשבת עושה כבחול, אלא שהיה ממלא מער"ש חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה.

נשפכה או נתגלתה - היה ממלא מן הכיור, שהיין והמים המגולים פסולים למזבח.

נתגלתה פסולה: **לרש"י** - שמא שתה מהם נחש ומעורב בהם ארס ומשלים לשעור.

לתוס' - היינו להו"א, אך למסקנא פסולה משום "הקריבהו נא לפחתך".

אמר ר' עינא; **לרש"י** - מנין שתוקעים ומריעים בשאיבת מים לניסוך, דכתיב "ושאבתם מים בששון".

לתוס' - מנין דשואבים דוקא ממי השילוח, דכתיב "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה".

(ד) היו שני מינים ששם ששון ושמחה, **א"ל ששון לשמחה**: אני עדיף ממך דכתיב "ששון ושמחה ישיגו".

א"ל שמחה לששון: אני עדיף ממך דכתיב "ששון ושמחה ליהודים".

א"ל ששון לשמחה: לעתיד לבוא ימלאו בך מים דכתיב "ושאבתם מים בששון".

א"ל ההוא מין ששמו ששון לר' אבהו: אתם עתידים למלאות לי מים לעת"ל דכתיב "ושאבתם מים בששון".

א"ל ר' אבהו: אם היה כתוב 'לששון' הרי כמו שאמרת, אך כיון דכתיב 'בששון' היינו דיעשו מהעור שלך נוד וימלאו בו מים.

(ה) כל העולים למזבח עולים דרך ימין ויורדים דרך שמאל, חוץ מן העולים לג' דברים שעולים דרך שמאל

וחוזרים על עקבם; (א) ניסוך המים, (ב) ניסוך היין, (ג) עולת העוף כשרבתה במזרח.

מדוע אחד מעובה ואחד דק; **לר' יהודה** - משום דשל מים לוג ושל יין רביעית ההין.

לרבנן - משום דדין סמך ממים, ומתני' כרבנן, דר"י אית ליה 'רחב וקצר'.

סוף מ"ט ט

(א) מעשה בצדוקי אחד שניסך ע"ג רגליו, ורגמוהו כל העם באתרוגיהם, ובאותו יום נפגמה קרן המזבח, והביאו בול של מלח וסתמוהו, לא כדי להכשירו, אלא כדי שיראה שלם.

שכל מזבח שאין לו כבש וקרן ויסוד ורבוץ - פסול לעבודה, **ולר' יוסי בר יהודה** אף הסובב מעכב.

תוס': שיעור הפגם הפוסל והטעם:

נפגם האבן - פגימא כל דהוא פוסלת (בחגירת צפורן), דכתיב "אבנים שלימות תבנה", אך מצד החסרון כשר. נפגם הסייד - לרשב"י טפח פוסל ולראב"י כזית, דבשעור זה לא הוי רבוע, וכתיב "רבוע יהיה המזבח", וקרן ילפינן ממזבח. אבני מזבח ששקצום גזוזם בית חשמונאי, ולא יכלו; לשבור את האבנים - כיון ד"אבנים שלימות" כתיב. לחתוך ע"י סכין (בלי פגימות) - "לא תניף עליהם ברזל" כתיב. לחתוך ע"י שמיר, דהיה שמיר בבית שני - דשמיר לא חותך בשלימות והיינו בלא חגירת צפורן, והמזבח נבנה מאבנים חלקות כמו שיש בשפת הים, שנבראו כך מששת ימי בראשית.

(ב) שיתין מששת ימי בראשית נבראו:

לריו"ח - שנאמר "חמוקי ירכיך - אלו השיתין, כמו חלאים - שמחוללים ויורדים עד לתהום, מעשה ידי אמן" - מעשה ידי אומנתו של הקב"ה [ולקמן סבר דדוד כראם, ותנאי נינהו]. לתנא דבי ר' ישמעאל - שנאמר "בראשית" - אל תקרי 'בראשית' אלא 'ברא-שית' (-שיתין). לר' יוסי - שיתין מחוללים ויורדים עד לתהום, [ודוד כראם] שנאמר "אשירה נא לידיד שירת דודי לכרמו, כרם היה לידיד בכרם בן שמן, ויעזבהו ויסקלהו ויטעהו שורק - זה בהמ"ק, ויבן מגדל בתוכו - זה מזבח, וגם יקב חצב בו" - אלו השיתין [וגרסי 'ועליהם כרה דוד']. תוס': ובתוספתא גרסינן "ויבן מגדל בתוכו - זה היכל, וגם יקב חצב בו" - זה מזבח, ומיגס' דרשינן שיתין.

(ג) לול קטן היה בין הכבש למזבח במערב הכבש, ופעם בע' שנה היו יורדים לשם פרחי כהונה ומלקטים משם יין קרוש הדומה לעיגולי דבילה, ושורפים אותו בקדושה, שנאמר "בקודש הסך נסך שכר לה'", וילפינן גז"ש מניסוכו, דכתיב ביה "ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא" - מה ניסוכו בקדושה אף שריפתו בקדושה.

(ד) נסכים בתחילה מועלין בהן, משירדו לשיתין אין מועלין בהן:

ל"ק - אפי' לרבנן, דאיירי שתלה כלי וקלט מהם. ל"ב - אפי' לר"א דעומדים בקדושתם, אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו. אמר ר"ל: בזמן שמנסכים יין ע"ג המזבח פוקקים את השיתין, לקיים מה שנאמר "בקודש הסך נסך שכר לה'", ובאר ר"פ ד'שכר' לשון שתיה, שביעה ושכרות, וש"מ דהשבע מיין - ע"י לגימות גדולות הוא שבע, ואמר רבא דלכן ת"ח שאין לו הרבה יין ישתה בלגימות גדולות. - "מה יפו פעמיך בנעלים" - מה יפו פעמותיהן של ישראל שעולים לרגל, בת נדיב - בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר "נדיבי עמים נאספו עם אלוקי אברהם" - דוקא אברהם לפי שהיה תחילה לגרים. - "חמוקי ירכיך" - נמשלו ד"ת כירך, מה ירך בסתר אף ד"ת כן, והינו דר"א כדלקמן.

(ה) ו' מימרות דאמר ר"א [וסימנך: הנה מעל; הכנסת כלה נבחר הזורע, משתלמת עולם לשמה/ללמדה]:

(א) "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' אלוקיך דורש מעמך, כי אם עשות משפט - זה הדין, ואהבת חסד - זה גמ"ח, והצנע לכת עם ה' אלוקיך" - זו הוצאת המת והכנסת כלה, וכ"ש דברים שדרך לעשותן בצנעא. (ב) גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות, שנאמר "עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח". (ג) גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה, שנאמר "זרעו לכם צדקה וקצרו לפי חסד" - הזורע ספק אם אוכל, אך הקוצר ודאי אוכל. (ד) אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, שנאמר "זרעו לכם" וגו'. ובג' דברים גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה; (א) צדקה בממונו וגמ"ח אף בגופו. (ב) צדקה לעניים וגמ"ח אף לעשירים. (ג) צדקה לחיים וגמ"ח אף למתים.

(ה) כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא את כל העולם כולו חסד, שנאמר "אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ", ולא כל הבא לקפוץ קופץ שנאמר "מה יקר חסדך אלוקים", אך יר"ש זוכה שנאמר "וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו".

א"ר חמא כל אדם שיש עליו חן בידוע שיר"ש הוא, שנאמר "חסד ה' מעולם וגו'".
(ו) "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה" - י"א דדוקא תורה לשמה זו תורה של חסד, וי"א דדוקא תורה עמ"נ ללמדה זו תורה של חסד.

דף נ' סא

(א) מדוע לא מביאים במקודשת:

לזעירי- התנא סבר דאין שעור למים וכלי שרת מקדשין שלא מדעת, ואם יביאו במקודשת יפסלו בלינה.
תוס': ואע"פ דבעלמא נתמלאו שלא בזמנו הוי מילוי קוף ול"מ, מ"מ הכא מהני כיון דל"צ מלוי בכהן ובגדי כהונה. והצלוחית אינה מקדשת לפסול ביוצא עד שתכנס לפנים, אך לא יכלו להביא במקודשת ולהכניס לעזרה רק כשיעלה עמוד השחר; (א) דא"כ מה יועיל שתהא מקודשת. (ב) דאין ראוי להשהותם בכלי שרת בחוץ.
לחזקיה- כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת, וגזירה שמא יאמרו לדעת נתקדשו.
תוס': דוקא הכא דשלא בזמנו סבר כן, אך גבי תודה ששחטה על פ' חלות סבר חזקיה דקדשו מ' תוך פ' החלות, כיון דבזמנו הוא, ואף דמקדשין שלא מדעת מ"מ גרע מבזמנם.
וריו"ח ס"ל דוקא גבי תודה דמקדשין שלא מדעת קדשו כל הפ', דמתוך שקידש מ' מדעת מקדש אף שלא מדעת, אך לגבי קומץ סבר דאין מקדשין אלא מדעת.
לר' ינאי א"ר זירא- יש שעור למים וכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת, וגזירה שמא יחשבו דמילאום לקידוש ידים ורגלים ויאמרו דאין לינה מועלת.

(ב) המניח במסננת: להדיוט- אם התחתונה היתה מגולה- יש בה משום גלוי.

אם היתה מכוסה- אין בה משום גלוי, ואפי' אם העליונה מגולה, משום דארס נחש דומה לספוג שצף ועומד במקומו.
לגבוה- אינו ראוי, משום "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבקות".

הדרן עלך פרק לולב וערבה

פרק חמישי - החליל נא

(א) **החליל חמשה ושה** - זהו חליל של בית השואבה שאינו דוחה שבת ויו"ט.
תוס': ואע"פ שהאיסור הוא משום גזירה שמא יתקן כלי שיר והא אין שבות במקדש, מ"מ אסור כיון דאינו אלא לשמחה יתירה.
י"ג שואבה דכתיב "ושאבתם מים בששון" [בירושלמי מפרש שמשם שואבים רוח הקודש, שהשכינה שורה מתוך שמחה].
וי"ג חשובה דמצוה חשובה היא ובאה מששת ימי בראשית.

(ב) **לר' יוסי** - חליל דוחה יו"ט.
לחכמים - אינו דוחה יו"ט.
באור מחלוקת ר' יוסי וחכמים לשיטת ר' יוסף:
בשיר של קרבן - נחלקו, **דלר' יוסי** עיקר שירה בכלי ועבודה היא ודוחה שבת, **ולחכמים** עיקר שירה בפה ואינה עבודה ולא דוחה שבת.
בשיר של שואבה - לכו"ע שמחה ואינו דוחה שבת.
תוס': עיקר שירה בפה; והא דתנן דשיר של קרבן דוחה היינו כר' יוסי.
 ואע"ג דאין שבות במקדש גזרו כיון שהיו שם רוב כלי שיר שהוצרכו לתקן תדיר, ואגב כך גזרו אף למילוי המים.

(ג) **המקור לר' יוסף:**
דתניא: כלי שרת שעשאן של עץ - רבי פוסל ור' יוסי ברבי יהודה מכשיר.
באור מחלוקת רבי ור' יוסי:
 (א) **לר' יוסי** עיקר שירה בכלי ולומדים מאבוב דמשה שהיה מעץ, **ולרבי** עיקר שירה בפה ולא לומדים מאבוב דמשה שאינו כלי שרת.
 (ב) לכו"ע עיקר שירה בכלי, אלא **דלר' יוסי** לומדים שאר כלים דאפשר במתכות מאבוב דמשה שא"א לצפותו, **ולרבי** לא לומדים אפשר משא"א.
 (ג) לכו"ע עיקר שירה בפה ולא לומדים אפשר משא"א, אלא **דרבי** דורש כלל ופרט; "ועשית מנורה" כלל, "זהב טהור" פרט, "מקשה תעשה המנורה" חזר וכלל, וכלל ופרט וכלל דנים כעין הפרט דדוקא של מתכת, **ור' יוסי** דורש ריבוי ומיעוט; "ועשית מנורת" ריבה, "זהב טהור" מיעט, "מקשה תעשה המנורה" חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה - ריבה הכל ומיעט רק חרס.

פרק דף נ"א נא

(א) **מי שר בזמן הקרבת הקרבנות:**
 לכו"ע עיקר שירה בפה ונחלקו איך היה מעשה, ונפק"מ האם מעלים מדוכן ליוחסין;
לר' מאיר - עבדי כהנים, ואין מעלים לא ליוחסין ולא למעשר.
לר' יוסי - משפחת בית הפגרים ומשפחת בית צפריא, ומאמם היו שהיו נשאים לכהונה, ומעלים ליוחסין ולא למעשר.
לר' חנינא בן אנטיגנוס - לויים היו, ומעלים בין ליוחסין ובין למעשר.
מעלים מדוכן: לרש"י - נח' האם מותר להעמיד עבדים על הדוכן, או שחוששים שמא יעלו ליוחסין ולמעשר.
לתוס' - הלשון משמע שנחלקו כיצד היה מעשה; האם הלויים היו בקיאים יותר בכלי שיר ואותם העלו או שהעבדים היו בקיאים יותר.
 ולא יתכן שנחלקו אם עיקר שירה בפה או בכלי, דא"כ מה סבר ר' יוסי אלא;
 (ב) **באור מחלוקתם לשיטת ר' ירמיה בר אבא:**
בשיר של שואבה - נחלקו, **דלר' יוסי** אף שמחה יתירה דוחה את השבת **ולחכמים** אינה דוחה.

בשיר של קרבן- לכו"ע עבודה היא ודוחה את השבת.

ונדחה ר' יוסף:

(א) דתניא: שיר של שואבה- לר' יוסי דוחה שבת ולחכמים אינו דוחה.

(ב) "זהו חליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את היו"ט", והיינו כחכמים דס"ל דשיר של שואבה אינו דוחה, ומשמע דחליל של קרבן דוחה.

(ג) באור המחלוקת האם עיקר שירה בפה או בכלי:

מ"ד עיקר שירה בכלי- דכתיב "ובעת העולה החל שיר ה' והחצוצרות ועל ידי כלי דויד מלך ישראל".

ומ"ד בפה מבאר ד"החל שיר ה'" בפה "ע"י כלי דויד מלך ישראל" לקול יפה.

מ"ד עיקר שירה בפה- דכתיב "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד" [יליף מדחלקם לב' הלולים, דקודם כתיב שירה בפה ואח"כ כתוב כלי שיר ומשמע דעיקר שירה בפה וכלי שיר לבסומי קלא].
ומ"ד בכלי מבאר דהמשוררים היו כמו מחצצרים בכלי.

(ד) מי שלא ראה שמחת בית השואבה- לא ראה שמחה מימיו.

מי שלא ראה ירושלים בתפארתה- לא ראה כרך נחמד מעולם.

מי שלא ראה בהמ"ק בבנינו- לא ראה בנין מפואר מעולם, והיינו בנין הורדוס שבנאו באבני שיש צבוע ושיש לבן, וי"א באבני שיש כחול ושיש לבן ששורה יוצאת ושורה נכנסת, וחשב לצפותו בזהב ואמרו לו חכמים לא לצפותו דכך יותר יפה דנראה כגלי הים.

מי שלא ראה דיופלסטון של מצרים- לא ראה בכבוד ישראל, שהיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א זקנים של סנהדרין גדולה [ולר"י דסנהדרין גדולה היתה של ע" צ"ל דהאחרונה היתה למופלא שבב"ד] ובימה של עץ באמצעיתה וחזן הכנסת עומד עליה ומניף בסודרין כשהגיע העת לענות אמן [ואיירי שלא יד"ח בברכה, או שידעו לכוין סדר הברכות]. וישבו כל אחד לפי אומנותו, כדי שכ"א יוכל להתפרנס לפי אומנתו.
ונענשו שאת כולם הרג אלכסנדר מוקדון, משום שעברו על "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד".

(ה) מנורות של זהב הגבוהות חמישים אמה היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהם וד' סולמות לכל אחד,

וד' ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדים שכולם יחד מאה ועשרים לוג שהן מטילין לכל ספל.

והן משובחים יותר מבנה של מרתא בת בייתוס, שהוא נשא בכבש משופע והם נשאו הכדים על סולם זקוף, אמרו על בנה של מרתא שהיה נוטל שתי יריכות של שור הגדול שלקוח באלף זוז ומהלך עקב בצד אגודל, ולא הניחוהו אחיו הכהנים לעשות כן משום "ברוב עם הדרת מלך".

מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהן היו קורעים לעשות פתילות ובהן היו מדליקים.

לא היה חצר בירושלים שלא היתה מאירה מאור בית השואבה, עד שאשה היתה יכולה לברור חיטים לאור שמחת בית השואבה [ולא בוררת ממש דאע"ג דקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה מ"מ אסור].

(ו) חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים באבוקות של אור שבידיהם ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות.

חסידים ואנשי מעשה אומרים "אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו".

בעלי תשובה אומרים "אשרי זקנותינו שכפרה את ילדותינו".

אלו ואלו אומרים "אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב ויתכפר לו".

והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתיים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, על ט"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהילים.

ט"ו מעלות: לרש"י- דוקא בשמחת בית השואבה עמדו שם, אבל דוכן לשיר של קרבן אצל המזבח היה.

לתוס'- במידות תנן דהדוכן היה במעלה יתירה שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים.

ז) עמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ושני חצוצרות בידיהם, תקעו והריעו ותקעו בג' מקומות; כשקרא הגבר, כשהגיעו למעלה עשירית (ספק בגמ' האם עשירית מלמעלה או מלמטה), וכשהגיעו לעזרה.

תוס': ולא נפסלו בלינה אף ששאבו מקרות הגבר, כיון שהיו שוהים בתקיעות ולא נכנסו לעזרה עד שיאיר היום ואין כלי שרת מקדשין אלא בפנים.

כשהגיעו לשער היוצא ממזרח הפכו פניהם למערב ואמרו "אבותינו שהיו במקום זה אחוריהם אל ההיכל (והיינו שהיו פורעים עצמן וכו') ופניהם קדמה ומשחיים לשמש, ואנו לי-ה עינינו", ולר' יהודה שנו ואמרו "אנו לי-ה **משתחיים** ולי-ה עינינו **מיחלות**" (דהא האומר מודים מודים משתקין אותו).

סוף דף נ"ב סא

א) **בתחילה** ישבו הנשים מבפנים ואנשים מבחוץ ובאו לידי קלות ראש.

ותקנו שהנשים יישבו מבחוץ, ועדיין באו לידי קלות ראש.

ולבסוף תקנו שהנשים ישבו מלמעלה בגזוזטרא שהקיפה את עזרת נשים, ואע"פ שאין משנים ממה שנאמר בבבית בהמ"ק, מ"מ דרשו ק"ו דאם לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהן כך, כ"ש כשעוסקים בשמחה ויצה"ר שולט בהן.

על מה ספדו: נחלקו ר' דוסא וחכמים; או על משיח בן יוסף שנהרג או על יצה"ר שנהרג, כדדרש ר' יהודה דלעתיד לבא ישחט הקב"ה את היצה"ר, וצדיקים בוכים ואומרים כיצד יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכים כיצד לא יכולנו לכבוש חוט השערה הזה, ואף הקב"ה תמה עמהם.

א"ר אסי: יצה"ר בתחילה דומה לחוט של עכביש ולבסוף דומה כעבותות העגלה.

משיח בן דויד מבקש מהקב"ה חיים, ועונה לו הקב"ה דכבר נתנבא עליו דוד אביו.

ב) **ז' שמות יש ליצה"ר [וסימנך: שְׁצֵעַר טָמָא; שונא צפוני ערל רע, טמא מכשול אבן]:**

א) **הקב"ה קראו רע-** שנאמר "כי יצר לב האדם רע מנעוריו".

ב) **משה קראו ערל-** שנאמר "ומלתם את ערלת לבבכם".

ג) **דוד קראו טמא-** שנאמר "לב טהור ברא לי אלוקים" ומשמע שיש טמא.

ד) **שלמה קראו שונא-** שנאמר "אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך" אל תקרי 'ישלם' אלא 'ישלים'.

ה) **ישעיהו קראו מכשול-** שנאמר "סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי".

ו) **יחזקאל קראו אבן-** שנאמר "והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר".

ז) **יואל קראו צפוני-** שנאמר "ואת הצפוני ארחיק מעליכם".

ג) **ט' מימרות בענין היצה"ר [וסימנך: צמא מהשבע; צפוני מתגבר אבן מסיתו הלך שבע בראם הרעותי]:**

א) **ת"ר:** "ואת הצפוני ארחיק מעליכם"- זהו יצה"ר שצפון בליבו של אדם, "והדחתיו אל ארץ ציה ושממה"- למקום שאין בני"א מצויים שם להתגרות בהן, "ואת פניו אל הים הקדמוני"- שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג ת"ח שבו, "וסופו אל הים האחרון"- שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג ת"ח שבו, "ועלה באשו ותעל צחנתו"- שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל, "כי הגדיל לעשות" ובת"ח יותר מכולם, וכמעשה דראה **אביי** איש ואשה שהלכו יחד וכו', והצטער אביי ע"כ שהוא לא היה עומד בכך, וא"ל ההוא סבא דכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו.

ב) **אמר רב יצחק:** יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום שנאמר "רק רע כל היום".

ג) **אמר ר"ל:** יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואילולי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנאמר "ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו".

- (ד) **תנ"ד ר' ישמעאל**: אם פגע בך מנוול זה משכחו לבהמ"ד, אם אבן הוא נימוח, דכתיב "הוי כל צמא לכו למים" וכתיב "אבנים שחקו מים", ואם ברזל הוא מתפוצץ, שנאמר "וכפטיש יפוצץ סלע".
- (ה) **אמר ר' שמואל בר נחמי א"ר יונתן**: יצה"ר מסיתו לאדם בעוה"ז ומעיד עליו לעוה"ב שנאמר "מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון ובא"ט ב"ח קורים לעד 'מנון'.
- (ו) **דרש רב הונא**: בתחילה "כי רוח זנונים התעם" ולבסוף "בקרבים".
- דרש רבא**: בתחילה קראו 'הלך' ואח"כ 'אורח' ולבסוף 'איש'.
- (ז) **אמר ריו"ח**: אבר קטן יש באדם מרעיבו שבע, משביעו רעב.
- (ח) **אמר רב חנא בא אחא**: ד' מתחרט עליהם הקב"ה בכל יום שבראם:
- גלות** - דכתיב "ועתה מה לי פה נאם ה' כי לקח עמי חנם" וגו'.
- כשדים** - דכתיב "הן ארץ כשדים זה העם לא היה".
- ישמעאל** - דכתיב "ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי א-ל לאשר הביא א-לוה בידו".
- יצה"ר** - דכתיב "ואשר הרעתי".
- (ט) **אמר ר' יוחנן אלמלא ג' פסוקים** אלו נתמוטטו רגליהם של שונאיהם של ישראל; (א) "ואשר הריעותי".
- (ב) "הנה כחומר ביד היוצר כן אתם". (ג) "והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר".
- ור"פ הוסיף אף את; (ד) "ואת רוחי אתן בקרבם".
- (ד) **"ויראני ה' ארבעה חרשים"**: משיח בן דוד, משיח בן יוסף, אליהו וכהן צדק, שהם באו להושיב את ארץ יהודה שרצו הגויים לזרותה.
- "והקמנו עליו שבעה רועים"** - דוד באמצע, אדם שת ומשולח מימינו אברהם יצחק ומשה משמאלו, **"ושמונה נסיכי אדם"** - ישי, שאול, שמואל, עמוס, צפניה, צדקיה, משיח ואליהו.

דף נ"ג

- (א) **ג' מימרות שאמר הלל**:
- (א) בשמחת בית השואבה אמר; אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן;
- לרש"י** - הלל אמר כן בשמו של הקב"ה שלא יחטאו, דאם אין שכנה שרויה בבהמ"ק מי יבוא לכאן.
- לתוס' בשם הירושלמי** - אמר ע"ע, דחביב עליו קילוסן של ישראל מהכל.
- (ב) למקום שאני אוהב רגליי מוליכות אותי, אם תבוא אל ביתי אני אבוא אל ביתך, שנאמר "בכל מקום אשר אזכיר שמי אבוא אליך וברכתיך".
- (ג) כשראה גולגולת אחת צפה על פני המים אמר לה; אל דאטפת אטפוך (על שהרגת אחרים הרגו אותך) ומטפוך יטופון (ומי שהרג אותך ג"כ יהרג לבסוף).
- אמר ר' יוחנן**: רגליו של אדם ערבים עבורו ומביאים אותו למקום ששם נתבע למות, כמו שהיה עם סופרי שלמה המלך שהבריהם ממלאך המות וזה גרם למיתתן לפני שער לוז.
- (ב) **רשב"ג** רקד בח' אבוקות והיה משתחוה ע"י שנועץ ב' גודליו בארץ ושוחה ונושק בארץ וזוקק. לוי אחוי קידה כעין זה ונהיה חגר, דנענש אז על מה שהטיח דברים כלפי מעלה.
- היו תנאים שרקדו בח' אבוקות, כוסות מלאים יין, סכינים וביצים.
- בשעת שמחת בית השואבה לא ראו שינה בעיניהם, והיינו שלא טעמו טעם שינה אבל היו מנמנמים על כתפי חבריהם, דהא תנן; הנשבע שלא אישן ג' ימים - לוקה מיד וישן לאלתר, כיון שא"א לקיימו.
- וכך סדר שמחת בית השואבה**: תמיד של שחר, תפילה, קרבן מוסף, תפילת מוספין, בית מדרש, אכילה, תפילת מנחה, תמיד של בין הערביים ושמחת בית השואבה.

ג) בשעה שכרה דוד שיתין בקש תהום להציף את כל העולם, ולא ידע דוד האם מותר למחוק את השם על כך וקלל דוד מי שיודע ההלכה ואינו אומרה שיחנק בגרונו, ואחיתופל ענה ק"ו מסוטה, דאם לעשות שלום בין איש לאשתו מותר למחוק את השם כ"ש לעשות שלום בכל העולם, וכתב דוד את השם על חרס וירד התהום ט"ז אלפי גרמיד.

העלן דוד בט"ו שיר המעלות ט"ו אלפי גרמידי והעמידן באלף אמה כדי שתהיה הארץ רטובה, ומה שרואים אנו שחופרים קצת ויש מים היינו מסולמא דפרת.

ד) אין פוחתים מכ"א תקיעות במקדש;

ג' לפתיחת שערים, ט' לתמיד של שחר וט' לתמיד של בין הערבים.
למוספין מוסיפים ט', בער"ש מוסיפים ו'; ג' לביטול מלאכה וג' להבדיל בין קודש לחול.
ואין מוסיפין על מ"ח, וכן היה בער"ש שבתוך החג;
ג' לפתיחת שערים, ג' לשער העליון, ג' לשער התחתון, ג' למילוי המים, ג' ע"ג המזבח, י"ח לתמידין, ט' למוספין ווי' לער"ש.

ולר' יהודה- אין פוחתים מז' תקיעות ואין מוסיפים על ט"ז.

באור מחלוקתם: לר' יהודה- תר"ת הוי אחת, דכתיב 'ותקעתם תרועה', ורבנן ס"ל דקרא בא ללמד שיש פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה.

לרבנן- תר"ת הוי שלוש דכתיב 'ותקעו ולא תריעו', ולר' יהודה התם הוי לסימן בעלמא שיתאספו, ורבנן- סימן הוא ורחמנא שויא מצוה.

א"ר כהנא אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום [אלא כדי נשימה, חוץ מג' תקיעות להבדיל שיש הפסק גדול ביניהם].
והיינו כר' יהודה ולכן אין להפסיק כלום, אבל לרבנן אפי' ל"ל דר' יוחנן דס"ל דשמע ט' תקיעות בט' שעות יצא מ"מ יכול להפסיק קצת [עד שעור בכדי לגמור את כולה].

סוף דף נ"ד

א) היכן תקעו: לר"א בן יעקב- ג' ע"ג המזבח, כיון שבמעלות כבר תקעו לפתיחת שערים.
לחכמים- במעלה עשירית, כיון שבמזבח כבר תקעו למילוי המים.
ומתני' כראב"י כיון דלא תני דתקעו למעלה עשירית.

ב) אמר ר' אחא: "ובני אהרון הכהנים יתקעו בחצוצרות"- ללמד שתוקעים על כל מוסף ומוסף, ובער"ש שבתוך החג לא תקעו נ"א תקיעות כיון דאין תוקעים למילוי המים בשבת.
ושייר ר"ה שחל להיות בשבת שיש בו ג' מוספים; ר"ה, ר"ח ושבת, ושייר נמי ערב פסח שחל להיות בשבת.
ואין לומר דשייר ער"פ ד"ל דאמנא לא ס"ל כר' יהודה דהיו כ"ז תקיעות אך מ"מ ס"ל כר"י דכת שלישית לא הגיעה מעולם לאהבתי.

'לא הגיעה לואהבתי': לרש"י- כולם התחילו ג"פ אלא שכת ג' לא סיימה, וא"כ יש כ"ז תקיעות דהא תוקעין בתחילת ההלל.
לתוס'- אפי' כת ראשונה לא התחילה פעם שלישית, ומ"מ יש כ"ז תקיעות כיון שתקעו ג"פ בכל הלל; פ"א בתחילתו ועוד תקיעה בכל תחילת פרק.
מי קורא את ההלל: לרש"י- הכת, לתוס'- הלויים.

ג) והא דלא הזכיר התנא ער"פ שחל בשבת דלר"י תקעו נ"א ולחכמים נ"ז - דתני רק מה שמצוי כל שנה.
והא דתני ער"ש שבתוך החג - משום דהוי בכל שנה, דאם חל חל יו"ט ראשון בער"ש היו דוחים את ר"ה כדי שלא יצא יוה"כ ביום ראשון.
והא דתנן דחלבי שבת קריבים ביוה"כ, והא דתניא יוה"כ שחל בער"ש אין תוקעין ובמוצ"ש אין מבדילין - היינו לשיטת אחרים:

לחכמים- לא חל ר"ה בער"ש, דדוחים אותו לשבת.

לאחרים- אין בין עצרת לעצרת ובין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד ובשנה מעוברת ה', [דס"ל דאין דוחים אפי' לצורך אלא הכל לפי המולדות] ולשיטתו יתכן שיחול ר"ה בער"ש וכן יוה"כ במוצ"ש.

(ד) שתי תקנות עשו כדי לידע שהוקבע ר"ח בזמנו:

(א) ר"ח שחל בשבת- שיר של ר"ח קודם לשל שבת אע"פ שאינו תדיר.

(ב) חלבי תמיד של שחר ניתנים מחצי כבש ולמטה במזרח ושל מוסף מחצי כבש ולמטה במערב ושל ר"ח ניתנים מתחת כרכוב המזבח ולמטה.

סוף דף נ"ה

(א) ונדחה ר' אחא בתרתי:

דתני רבא בר שמואל: "ובראשי חדשיכם" - מכאן שאין תוקעין אלא פעם אחת בר"ח שחל בשבת; **לאביי-** דהוקשו כל החדשים זה לזה.

לר' אשי- כתיב 'חדשכם' וכתיב 'ובראשי' והיינו ר"ה שיש לו שני ראשים, וכתיב חסר לומר שאחד הם. **ועוד תניא:** מה היו אומרים בחוה"מ:

ביום א'- "הבו לה' בני אילים".

ביום ב'- "ולרשע אמר אלוקים".

ביום ג'- "מי יקום לי עם מרעים".

ביום ד'- "בינו בוערים בעם".

ביום ה'- "הסירותי מסבל שכמו".

ביום ו'- "ימוטו כל מוסדי ארץ".

ואם חל אחד מהם בשבת ימוטו ידחה, ומזה תיובתא **לר' אחא.**

וסדרם: **לר' ספרא** הומבה"י **ולר' פ** הומהב"י.

אלא **למסקנא** קרא ד"יתקעו בחצוצרות" מלמדנו; **לרבינא-** שמאריכים בתקיעות. **לר' אחא-** שמרבים בתוקעים.

(ב) בני בבל שנוהגים יו"ט יומיים: **לאביי-** שני ידחה.

לרבא- שביעי ידחה, וכן משמע בברייתא.

ואמימר תקן- שידלגו, והיינו שיקרא כל יום אף את מה שאמר אתמול.

לרש"י- וכן נהגו בקריה"ת דרביעי שהוא נוסף לכבוד היום קורא הספיקות, ובשבת ב' ראשונים קוראים ספיקי היום והשלישי של מחר ורביעי חוזר על כולן.

לתוס'- כולם קוראים בספיקות, דביום ראשון הראשון קורא 'וביום השני' ושני קורא 'וביום השלישי' וחוזר שלישי וקורא 'וביום השני' ורביעי 'וביום השלישי' וכן בשאר הימים.

(ג) יו"ט הראשון של חג הקריבו י"ג פרים שני אילים ושעיר אחד, נשארו י"ד כבשים לח' משמרות - ששה משמרות מקריבים כ"א שנים והשאר מקריבים אחד, שלא הניחו מי שהקריב אתמול להקריב שוב היום אלא חוזר חלילה.

בשני- ה' מקריבים כ"א שנים והשאר מקריבים אחד.

בשלישי- ד' מקריבים כ"א שנים והשאר מקריבים אחד.

ברביעי- ג' מקריבים כ"א שנים והשאר מקריבים אחד.

בחמישי- ב' מקריבים כ"א שנים והשאר מקריבים אחד.

בשישי- אחד מקריב שנים והשאר מקריבים אחד.

בשביעי- כולם שוים.

בשמיני- חזרו לפייס כברגלים ; לרבי- מפיסים עליו תחילה.

לחכמים- אחד משתי משמרות שלא שילשו עושה אותו ועושים פייס ביניהם.

ומתניי אף **לחכמים** דהא אף שתי משמרות צריכים פייס ביניהם.

כל המשמרות שונות ומשלשות חוץ משתי משמרות ששונות ולא משלשות ; **לרבי** בכל הפרים **ולחכמים** בפרי החג וקמ"ל דמי שהקריב היום לא הקריב למחר.

(ד) אותם שבעים פרים כנגד שבעים אומות הם ופר יחדי כנגד אומה יחידה, משל למלך ב"ו שאמר לעבדיו לעשות סעודה גדולה ליום אחרון ולאזהבו אמר שיעשה לו סעודה קטנה כדי שיהנה ממנו. ואחר החורבן אין מה שיכפר על אומות העולם.

(ה) בג' פרקים בשנה היו כל המשמרות שוות בקרבנות שאמורים ברגלים (דאימורים עצמן של גבוה הם) ובחילוק לחם הפנים [משום דאכילה היא עיקרו דכבר נעשית מצותו משעת סידורו], ובעצרת שחל בשבת אומר לו הילך מצה והילך חמץ.

משמר שזמנו קבוע הוא מקריב תמידים נדרים ונדבות ושאר קרבנות ציבור - לרבות פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודת כוכבים [וכן מוסף שבת], והוא מקריב את הכל - לרבות קייץ המזבח.

מנין שכל המשמרות שוות:

באימורי הרגלים- שנאמר "ובא בכל אות נפשו ושרת", אך בשאר ימות השנה אינו כן שנאמר "מאחד שעריך" דוקא בזמן שכולם נכנסים משער אחד.

בחילוק לחם הפנים- שנאמר "חלק כחלק יאכלו"- כחלק עבודה כך חלק אכילה וע"כ היינו אכילת לחם הפנים דהרי בקרבנות כתיב "לכהן המקריב אותה לו תהיה" [נמשמע דדוקא בחילוקו שוין אך סילוקו וסידורו והקטרת בויכין היו למשמר הקבוע].

אך חובות הבאות שלא מחמת הרגל של משמר הקבוע הם, דכתיב "לבד ממכריו על האבות"- מה מכרו אבות זה לזה 'אני בשבתי ואתה בשבתך'.

סוף דף נ"ו

(א) על מה מברך קודם: בסוכה: לרב- סוכה ואח"כ זמן, דחיוב היום עדיף.

לרבה בב"ח- זמן ואח"כ סוכה, דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם.

בסעודה: לב"ש- מברך על היום ואח"כ על היין, שהיום גורם ליין שיבוא.

לב"ה- מברך על היין ואח"כ על היום, שהיין גורם לקידוש שתאמר או מכיון

שהיין תדיר וקודם ליום שאינו תדיר.

ורב דאמר אפי' כב"ה ורבה דאמר אפי' כב"ש, דהטעם שאמרו בסעודה (כדלעיל) אינו שייך בסוכה.

ר' נחמן פסק כרבה ור' ששת כרב, והלכה כרב דסוכה ואח"כ זמן.

מה אומר בעצרת: לת"ק- הילך מצה והילך חמץ.

לאבא שאול- הילך חמץ והילך מצה.

(ב) יו"ט אחרון הסמוך לשבת שלאחריו ויו"ט א' הסמוך לשבת מלפניה- כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים.

ואם יום אחד מפסיק בינתיים- משמר שזמנו קבוע נוטל עשר חלות והתעכב נוטל שתיים.

בשאר ימות השנה- לת"ק- הנכנס נוטל ו' והיוצא נוטל ו', ולרב יהודה חולקים אף במוספין, ונדחה מבריתא.

לר' יהודה- הנכנס נוטל שבע (בשכר הגפת דלתות) והיוצא נוטל חמש.

והטעם שלא חולקים בשווה וכ"א יקבל בשבתו שש - ד'בוצינא טבא מקרא';

לרש"י- עדיף דלעת קטנה במחובר מלחכות שתגדל ותעשה קרא, דשמא יתחרט או שמא לא יצטרך לה.

לר"ת- 'בוצינא' היינו קשואים ו'קרא' היינו דלעת וב' מינים הם, וה"ק עדיף קשוא הקטן יותר שממהר לגדול מדלעת שהיא גדולה אך אינה ממהרת להתבשל.

משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין, משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערביים ובזיכין, ד' כהנים היו נכנסים שם, שנים ממשמר זו ושנים ממשמר זו וחולקים את לחם הפנים.

(ג) הנכנסים חולקים בצפון כדי שיראו שנכנסים והיוצאים בדרום כדי שיראו שיוצאים, בילגה לעולם חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה.

והטעם שקנסום:

או משום שמשמרתה היתה שוהה לבוא ונכנס ישבב אחיו עמו ושימש תחתיו, ואע"פ ששכני רשעים לא נשתכרו, שכיני בילגה נשתכרו שישבב חולק בצפון במקום בילגה שחולקת בדרום.

או משום מרים בת בילגה שהמירה דתה וכשנכנסו יונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה ע"ג המזבח ואומרת 'זאב זאב עד מתי אתה מכלה ממונם של ישראל ואין אתה עומד עליהם בשעת הדחק', ולכך קנסו את אביה דהתינוק מפטפט ממה ששמע מאביו ואמו, וקנסו אף את כל המשמר כיון דאוי לרשע אוי לשכיני טוב לצדיק טוב לשכינינו, שנאמר "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו".

הדרן עלך פרק החליל וסליקא לה מסכת סוכה

שאלות לשינון וחזרה

על מסכת

סוכה

מספר נקודות חשובות:

א) מטרת השאלות לעזור בשינון הדף בע"פ ו'שליפה' שלו מהזיכרון, ולכן השאלות נערכו בצורה קלה וברורה, ואינם שאלות לחידודי וכדו', מאותה סיבה כללנו בסיכום גם נקודות שאינם 'הלכה למעשה', כל עוד הם נוגעות לביאור הסוגיא.

ב) השאלות מקבילות לסיכום שבחלק הראשון, דהיינו שהתשובה לכל שאלה היא מתוך הסיכום שמופיע באות זו בחלק הראשון של הקונטרס.

ג) במקום שהסיכום כולל מספר פרטים חילקנו את השאלה לכמה חלקים.

ד) השתדלנו לציין כל שאלה היכן מקור התשובה, שאלה שלא מצויין בה מקור מקורה מהגמ'.

ה) כשמצויין '(תוס') או '(רש"י ותוס') ע"פ רוב הכונה שהתשובה לחלק האחרון של השאלה היא מדברי התוס' או שהיא תלויה במח' רש"י ותוס', ולא כל השאלה.

ו) כשמצויין '(ע"פ רש"י ותוס') הכונה שהתשובה היא מדברי הגמ', ורש"י ותוס' נחלקו בביאור דברי הגמ'.

פרק ראשון - סוכה ט

דף ב' ט

- (א) מדוע גבי סוכה תני 'פסולה' וגבי מבוי תני 'ימעט' (ע"פ רש"י ותוס')?
 (ב) מדוע סוכה למעלה מכ' אמה פסולה, ומה סברו החולקים?
 (ג) באיזה אופן נחלקו ר' יהודה וחכמים, ומדוע לרב הונא למעלה מכ' אמה כשירה הא אין צל (תוס')?
 (ד) על איזה אופן דנו ר' יהודה וחכמים אם ניתן להוכיח שסוכה למעלה מכ' כשירה?
 (ה) באיזה סוכה ישבה הילני המלכה לר' יאשיה ולר' הונא, ומה ביארו רש"י ותוס' בדעת ר' חנן?

דף ג' ט

- (א) באיזה אופן נחלקו ב"ש וב"ה, ומהם הששה מקומות שפסק בסדר ר' עמרם כב"ה (תוס')?
 (ב) האם מניחים עירובי חצירות ושיתופי מבואות בבית שאין בו ד"א, ומדוע, ומהו 'עיבור בין שתי עירות' (תוס')?
 (ג) כיצד חולקים אחים ושותפים חצר הבית שירשו, והאם בית שאין בו ד"א מקבל חלק בחצר?

דף ד' ט

- (א) היתה גבוהה מכ' ומיעטה בכרים וכסתות, בתבן ובעפר וצרורות - האם מתבטלים?
 (ב) היתה גבוהה מכ' והוצין יורדים לתוך כ' - כשרה או לאו, ומ"ש מעירוב דפסול בכה"ג (תוס')?
 (ג) היתה גבוהה מכ' ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעית, מן הצד או באמצע - כשרה או לאו?
 (ד) היתה פחותה מ"י וחקק בה כדי להשלימה ל"י - כשרה או לאו, ומה כוונת ר"ח דיגידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפים לעשרה' (רש"י ותוס')?
 (ה) היתה גבוהה מכ' ובנה בה עמוד גבוהה י' ויש בו הכשר סוכה - כשרה או לאו, ומ"ש מאכסדרה דכשרה (תוס')?
 (ו) נעץ ארבעה קונדסין וסיכך ע"ג - האם כשרה לר' יעקב ולחכמים?

דף ה' ט

- (א) מנין דסוכה הפחותה מ"י פסולה להו"א?
 (ב) מנין לומדים דארון תשעה וכפורת טפח, ומה הכונה 'מסגרתו למעלה היתה', ומ"ש מדף של נחתומין דטמא רק מדרבנן (רש"י ותוס')?
 (ג) מה המקור דכפורת טפח לר' הונא, ומה הכוונה 'תפשת מרובה לא תפשת' (תוס')?
 (ד) מה המקור למסקנא דבעינן סוכה הגבוהה י' לר"מ ולר"י?

דף ו' ט

- (א) מה בא הפסוק "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש" ללמדנו, ומה הכוונה 'כדי רביעית יין לנזיר' (רש"י ותוס')? ומה השיעור המחייב לב' הגירסאות?
 (ב) מנין שיש חציצה בבשר ובשער ומה השיעור החוצץ בשער מדאורייתא ומדרבנן?
 (ג) מה לומדים לענין 'מחיצין' לר' יהודה ולר' מאיר?
 (ד) כמה דפנות צריך לחכמים ולר' שמעון, ומה ביארה הגמ' במחלוקתם (ה' ביאורים)?

ז' ז' ז'

(א) היכן מעמיד את הדופן השלישית (ג' שיטות)?

(ב) סוכה העשויה כמבוי - כיצד מכשירה?

(ג) באיזה ב' אופנים אמרינן מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה, ובאיזה אופן אמרינן מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת, ומה הדין פרוץ ועומד מעורבים?

(ד) האם חמתה מרובה פסול דוקא מחמת סכך אפי' מחמת דפנות, ומניין?

(ה) מי הם ח' התנאים דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן, ומניין דס"ל כן?

ח' ח' ח'

(א) מה הביאור בדברי ר' יוחנן דמכשיר סוכה עגולה שיש בהקיפה כדי לישוב בה כ"ד בני"א?

(ב) סוכת יוצרים האם כשרה לסוכה והאם חייבת במזוזה?

(ג) מה דין סוכת גנב"ך וסוכת רקב"ש?

ט' ט' ט'

(א) מה דין סוכה ישנה לב"ש ולב"ה ומה טעמם, והאם צריך לחדש בה דבר (תוס')?

(ב) מניין שעצי סוכה אסורים כל ז', ומה אסור מדאורייתא מה רק מדרבנן (תוס')?

(ג) מה הדין עשה ציצית מן הסיסין, והאם בעינן טויה לשמה ומניין?

(ד) מה דין סוכה תחת סוכה, ומנין, ובאיזה אופן אף ת"ק מכשיר את התחתונה?

(ה) באיזה אופן: (א) שתיהם כשירות. (ב) שתיהם פסולות. (ג) רק העליונה פסולה. (ד) רק התחתונה פסולה, ומה קמ"ל?

(ו) מה שעור הרווח הפוסל בסוכה תחת סוכה (ג' שיטות), וכיצד מתבארת לפי"ז המשנה ד"אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה"?

(ז) מדוע פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה (רש"י ותוס')?

י' י' י'

(א) נויי סוכה; (א) האם מותרים בהנאה, וממתי סוכה ואתרוג מותרים בהנאה (תוס'). (ב) האם ממעטים בגובהה וברוחבה. (ג) מה דינם כשמופלגים מהסוכה ד"ט?

(ב) מה הדין פירס ע"ג; (א) קינופות. (ב) נקליטין. (ג) כילה. (ד) כילת חתנים?

(ג) ישן ערום בכילה או בבית האם יכול להוציא ראשו ולקרוא ק"ש?

י"א י"א י"א

(א) סכך שהיה מחובר וקצצו או ציצית שקצץ ראשיה אחר שטוואה - האם צריך לנענע, ומדוע פשחן פסולה (רש"י ותוס')?

(ב) היו ענביו מרובות מעליו ומיעטן ביו"ט - מה דינה?

(ג) האם לולב צריך אגד, ומדוע?

(ד) מנין דאין מסככים אלא בדבר שאינו מקב"ט וגידולו מן הארץ לר"א ולר"ע, ומנין העננים באים (תוס')?

 דף י"ב סא

- (א) מדוע; (א) אין מסככים בחבילי קש. (ב) החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה?
 (ב) מה דינה של סוכה שסיככה בחיצים?
 (ג) מה הדין סיככה; (א) באניצי פשתן. (ב) בהוצני פשתן. (ג) בהושני פשתן, ומהו 'אניצי פשתן' (רש"י ותוס')?

 דף י"ג סא

- (א) האם מותר לסכך; (א) בלענה. (ב) אפקותא דדיקלא. (ג) דוקרי דקני, ומדוע?
 (ב) מהי מרריתא דאגמא (רש"י ותוס'), ומדוע כשרה אע"פ שיש לה שם לוי?
 (ג) כמה בעינן למצוות אזוב לכתחילא ובדיעבד, ומה דרשינן מ"ואגודתו על ארץ יסדה" (תוס')?
 (ד) כיצד מכשירים צריך ציידים לסוכה?
 (ה) באר 'ירקות שאדם יוד"ח מרור בפסח מביאים את הטומאה ואין חוצצים וכו' ופוסלים בסוכה משום אור'.
 (ו) הבוצר לגת והקוצר לסכך האם יש להם ידות או לאו, ומדוע?
 (ז) כיצד יבארו ר' אבא ור' מנשיא את מחלוקת ת"ק ואחרים לגבי סוכי תאנים שבהם תאנים?
 (ח) "כל ידות האוכלים שבססן בגורן"; (א) מהו 'בססן' ומה נחלקו ת"ק ואחרים בכה"ג. (ב) לת"ק מ"ש הכא מבית שסיככו בזרעים דטהור (תוס')?

 דף י"ד סא

- (א) באיזה נסרים נחלקו ר' יהודה ור"מ אם מותר לסכך בהם לרב ולשמואל?
 (ב) באיזה נסרים נחלקו ר' יהודה ור"מ האם מצטרפים לפסול לרב ולשמואל?
 (ג) מה דין נסרים שהפכם על צדיהם?
 (ד) מה דין סוכה שנתן עליה נסר הרחב ארבעה אדך לא הכניס לתוכה אלא ג"ט?

 דף ט"ו סא

- (א) מה דין תקרה שאין לה מעזיבה לר"י ולר"מ אליבא דב"ש וב"ה, ומה סברת מחלוקתם (גמ' ותוס')?
 (ב) באר "אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה" לר' אמי ולר' אסי (ע"פ רש"י ותוס')?

 דף ט"ז סא

- (א) באר "מטה מטמאת חבילה ומטהרת חבילה" למשנה ולתוספתא (תוס').
 (ב) האם פשוטי כלי עץ יש להם טהרה במקוה?
 (ג) מחצלת של שיפא וגמי או של קנים שנפחתה האם אפשר לסכך בה?
 (ד) האם מחיצה תלויה מלמעלה או מלמטה מתרת במים?
 (ה) האם מותר בשבת; (א) לפרוס סדינים. (ב) להוציא סדינים (רש"י ותוס')?
 (ו) באיזה אופן מהני לבוד בסוכה קטנה ובסוכה גדולה (ע"פ רש"י ותוס')?

 דף י"ז סא

- (א) מה דין חצר שהיא מוקפת אכסדרה וסוכה גדולה שהקיפיה בדבר שאין מסככין בו, ומדוע הוצרכו שני המקרים?

- (ב) בכמה פוסלים אויר וסכך פסול לסורא ולנהרדעא, ומדוע, ומה הדין כשמתחיל מהדופן האמצעית ומהלך עד הדופן שכנגדה (תוס')?
- (ג) מדוע אויר וסכך פסול אין מצטרפים לפסול לרב ולרבה?
- (ד) באיזה שיעור בגד מטמא מדרס ובאיזה שיעור מטמא טמא מת, ומניין?

סוף דף י"ח

- (א) סוכה שיש בה אויר ג"ט מן הצד או באמצע כיצד אפשר להכשירה, ומניין מוכיחים המ"ד דיש לבוד והמ"ד דאין לבוד כשיטתם?
- (ב) אברומא וצחנתא - האם מותרים ומדוע?
- (ג) סיכך ע"ג אכסדרה מה דינה לסורא ולפומבדיתא, ומה ביארו רש"י ותוס' במחלוקת אביי ורבא?
- (ד) בכמה מותר לטלטל באכסדרה בבקעה לרב ולשמואל, ומה ביארו רש"י ותוס' במחלוקתם?

סוף דף י"ט

- (א) באר מהו 'פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה', ומה קמ"ל לכל שיטה (ד' שיטות)?
- (ב) העושה סוכתו כצריך או שסמכה לכותל באיזה אופן מודה ר"א לחכמים דכשרה (ע"פ רש"י ותוס')?
- (ג) מה דין מחצלת שעשאה לשכיבה או לסיכוך לת"ק ולר"א, וכיצד ביארו רבא ור"פ את מחלוקתם (ע"פ רש"י ותוס')?

סוף דף כ'

- (א) האם מחצלת של שיפא וגמי או של קנים וחילת כשרים לסיכוך?
- (ב) האם מחצלת מטמאה טמא מת ומדרס?
- (ג) למה ראויים שעם וגמי ולמה ראויים שק וספירא שמחמת כך מטמאות?

הדרן עלך פרק סוכה

פרק שני - הישן

(א) הישן תחת המיטה - האם יצא יד"ח?

(ב) האם אוהל שאינו עשוי בידי אדם הוי אוהל, ומנין, ומדוע ל"א לר"י דרך פשתן יטמא כמו במשכן (תוס')?

דף כ"א

(א) כשהגיעו התנוקות לשילוח - האם ירדו למים או לאו, ומדוע (רש"י ותוס')? (ב) מדוע לא הביאו דלתות?

(ב) כיצד לא מחו הזקנים ע"כ שישנו תחת המיטה, והא יש בה כמה אגרופים (ד' תירוצים)?

(ג) מדוע הסומך סוכתו בכרעי המטה ואינה יכולה לעמוד בפני"ע פסולה לר"י (ע"פ רש"י ותוס')?

דף כ"ב

(א) "סוכה המדובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשרה" באר לרב ולשמואל (ע"פ רש"י ותוס')?

(ב) מה הדין קורות הבית והעליה שהעליונות כבין התחתונות וטומאה תחתיהן או ע"ג?

(ג) שתי קורות שוות שאין בכ"א כדי לקבל אריח - באיזה אופן אמרי' 'רואים' ומצרפים אותם, והאם רבן

חולקים ע"כ (תוס')?

(ד) מה דין סוכה שחמה וצל שווים בה (רש"י ותוס')?

(ה) מהי סוכה שעשאה בראש האילן (רש"י ותוס') ומה דינה (גמ')?

דף כ"ג

(א) באיזה אופן נחלקו ר"ג ור"ע בעושה סוכתו בראש הספינה, ובאיזה אופן כו"ע מודים?

(ב) מה היא סוכה ע"ג בהמה (רש"י ותוס') ומה דינה ומדוע?

(ג) מה אין עושים מדבר שיש בו רוח חיים, ומה הטעם לכך, ומה הנ"מ בין שני הטעמים?

(ד) הלוקח יין מבין הכותים; (א) האם יכול לתקנו שיוכל לשתות. (ב) מתי יכול לתקנו (לרש"י ולתוס'). (ג)

האם 'עשרה ותשעה' דוקא או לאו (תוס')?

(ה) מהו טעמו של ר"מ דפוסל דבר שיש בו רוח חיים לגי' דברים אלו, ומה הנ"מ בין הטעמים?

דף כ"ד

(א) מה דורשים רבן וריה"ג מהפסוקים; (א) 'ספר'. (ב) 'וכתבי' (לאביי ולרבא - תוס'). (ג) 'ספר כריתות'. (ד)

'כרת' - 'כריתות'?

(ב) אילן המיסך על הארץ ונופו פחות מג"ט לקרקע או קמה קצורה ששיבולות מקיפות אותה, וארג נופו

בהוצא ודפנא - מדוע אינו יכול לטלטל בכולה כשגדול מבית סאתים (גמ' ותוס')?

דף כ"ה

(א) מהם ב' המקורות לפטור שלוחי מצוה, ומדוע הוצרכו שניהם? (ב) מי היו אותם 'אנשים' שנטמאו (ג)

שיטות? (ג) מהי פרשת טמאים לרש"י ולתוס'?

(ב) מנין דאבל פטור מסוכה, ומתי פטור?

(ג) האם חתן והשושבינן חייבים; (א) בסוכה, ומדוע, (ב) בתפילה ותפילין, (ג) בק"ש, ומה הטעם לרש"י

ולתוס'?

דף כ"ו

- (א) מי הם ט' הפטורים מסוכה, ומה הטעם שפטורים?
 (ב) באיזה אופן מותר לישון שינת עראי בתפילין, ובאיזה אופן מותרת שינת קבע?
 (ג) (א) מדוע ר' צדוק נטל את האוכל במפה ומדוע לא בירך אחריו. (ב) בכמה מתחייב בברכה לפניו ולאחריו באכילה ובשתיה (תוס')?

דף כ"ז

- (א) (א) כמה סעודות חייב לאכול בסוכה, ומדוע? (ב) האם יכול להשלים ומתי, ומה סבר ר"א אחר שחזר בו לרש"י ולתוס'. (ג) מהם 'מיני תרגימא' (רש"י ותוס')?
 (ב) האם מותר; (א) לצאת מסוכה לסוכה. (ב) לעשות סוכה בחוה"מ, ומנין, ובאיזה אופן מותר לכו"ע?
 (ג) האם יוצא יד"ח בלולב ובסוכה של חבירו, ומנין, וכיצד ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת (רש"י ותוס')?

דף כ"ח

- (א) (א) מה הם הדברים שהקפיד עליהם ריו"ח? (ב) מדוע כל עוף שפרח מעל ר' יונתן בן עוזיאל היה נשרף (רש"י ותוס')?
 (ב) האם נשים חייבות בסוכה ובעיניו ביוה"כ, ומנין, ומדוע א"א לפוטרו משום מצות עשה שהזמן גרמא?
 (ג) ממתי קטן חייב בסוכה, ומנין?
 (ד) אלו דברים חובה לעשות בסוכה ואלו לא?

דף כ"ט

- (א) האם מותר להניח בסוכה; (א) כלי אכילה, (ב) כלי שתיה, (ג) נר?
 (ב) ירדו גשמים - ממתי מותר לצאת מהסוכה, וממתי מחויב לחזור כשאוכל וכשישן?
 (ג) מה הסימן; (א) חמה לוקה, (ב) לבנה לוקה, (ג) מאורות לוקים, (ד) לקה בכניסתו, (ה) לקה ביציאתו?
 (ד) משום מה; (א) חמה לוקה, (ב) מאורות לוקים, (ג) נכסי בעה"ב נמסרים למלכות, (ד) נכסי בעה"ב יורדים לטמיון?

הדרן עלך פרק הישן

פרק שלישי - לולב הגזול

(א) מהו 'יבש' ומהו 'נפרצו עליו' (רש"י ותוס')?

דף ל' ס

- (א) האם גזול פסול רק ביו"ט ראשון או גם ביו"ט שני, ומה הטעם - לפני יאוש ולאחר יאוש?
 (ב) מדוע לא קנו את ההדסים מהעכו"ם; (א) ביאוש, והאם יש יאוש לקרקע (תוס'), (ב) שינוי מעשה, (ג) שינוי השם, והאם ג' דברים אלו קונים בעלמא - מדאורייתא ומדרבנן (תוס')?

דף ל"א ס

- (א) האם יד"ח בסוכה גזולה לר"א ולחכמים, ובמה הם לשיטתם בזה, ובאיזה אופן אמרינן דמודו רבנן בגזולה (רש"י ותוס')?
 (ב) מה דין יבש לחכמים ולר' יהודה, ומה טעמם (ע"פ רש"י ותוס')?
 (ג) א-ב) מדוע צריך לאגוד את הלולב מלמעלה ודוקא במינו, (ג) מה דין אתרוג יבש. ד) מהו אתרוג הירוק ככרתי (תוס') ומה דינו. ה-ו) מה שיעור אתרוג הקטן והגדול?

דף ל"ב ס

- (א) מה דינו של לולב של ע"ז, ובאיזה אופן מיירי הא דקתני בלולב, שופר וסנדל דחליצה דיצא לתוס' ולר"ת?
 (ב) מה הוא; (א) 'נפרצו', (ב) 'נפרדו', (ג) 'נחלקה התיומת' (תוס'), ומה דינם?
 (ג) מדוע לא יתכן ד'כפות תמרים' היינו; (א) חרותא, (ב) אופתא, (ג) כופרא, (ד) שתי כפות תמרים, (ה) כף תמרים?
 (ד) מהו השיעור של לולב הדס וערבה, ומה הכונה בדברי ר' טרפון שמשערים באמה בת ה' טפחים לר' דימי ולרבין?
 (ה) באר "ענף עץ עבות", ומדוע אינו; (א) זית, (ב) דולבא, (ג) הירדוף?
 (ו) (א) מהו הדס כשר לת"ק ולר"א בן יעקב, (ב) מהו 'עבות', ומה הכונה 'קן אחד' (רש"י ותוס')?

דף ל"ג ס

- (א) מה הספק בנקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט (רש"י ותוס')?
 (ב) מה הביאור במחלוקת ר"א בן צדוק וחכמים בעבר וליקט את הענבים (ג' ביאורים)?
 (ג) (א) מה דין ענבי הדס שחורות, ירוקות ואדומות. (ב) האם אפשר לפשוט דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי, והאם אפשר לפשוט שנראה ונדחה חוזר ונראה, ומניין?
 (ד) האם צפצפה כשרה, ומה דין ערבה שנשרו מקצת עליה ושל בעל?

דף ל"ד ס

- (א) מה דורשים מ"ערבי נחל" (ד' דרשות), ובאיזה דרשה נחלקו אבא שאול וחכמים?
 (ב) מנין דצפצפה פסולה, וכיצד נראים ערבה וצפצפה, ומדוע הוצרך לפרש סימני צפצפה (תוס')?
 (ג) מה הם הה' דברים שהשתנה שמם מיום שחרב בהמ"ק [וסימנך: צחק בה] (באר לרש"י ולתוס')?
 (ד) כמה מינים צריך ליטול (ג' שיטות), ומנין, ומדוע אמרינן דאם יש לו ולא נטל אינו מעכב (תוס')?
 (ה) מהו 'נטלה בוכנתו' (ג' שיטות בתוס')?

דף ל"ה

- (א) מה דורשים מ"פרי עץ הדר" (ד' שיטות)?
 (ב) מדוע של אשירה ושל ערלה פסול?
 (ג) מה דין א' אתרוג, ב' מצה, ג' עיסה - של מעשר שני לר"מ ולחכמים?
 (ד) באר "של תרומה טמאה פסולה, של תרומה טהורה לא יטול, ואם נטל כשר".
 (ה) מה הביאור במחלוקת ב"ש וב"ה האם אתרוג של דמאי כשר?
 (ו) באר "של מע"ש בירושלים לא יטול, ואם נטל כשר".
 (ז) נקלף - מה הדין בכולה ומה הדין במקצתה (רש"י ור"ח)?

דף ל"ו

- (א) מה הספק באתרוג שנולדו בו סימני טריפה, ומדוע אתרוג שניקב נקב שאינו מפולש ולא חסר כשר בשונה מבהמה דהוי טריפה (תוס')?
 (ב) מה דינו של אתרוג הכושי לבני א"י ולבני בבל?
 (ג) האם אפשר להוכיח מהא דפטר ר"ש אתרוגים קטנים ממעשר דסבר כר"ע דפוסל אתרוג הבוסר?
 (ד) אתרוג שניקבוהו עכברים - האם כשר לנטילה לרב ולר' חנינא (ב' לישנות)?
 (ה) באיזה בה"כ התירו להכניס ג' אבנים מקורזלות (רש"י ותוס')?
 (ו) ממה אפשר לעשות סוכה לר"מ ולר"י, ומה ב' הטענות שאמרו חכמים לר"י, וכמי ההלכה?

דף ל"ז

- (א) מה דינה של סוכה שסיככה בנסרים של ארז, ובאיזה אופן מודה ר"מ?
 (ב) א' לרבה דמין במינו חוצץ - מ"ש מלידה, ובאיזה אופן מודה רבא דחוצץ (תוס') ? ב' מדוע כשאוחז ההושענא בסודר לא הוי חציצה? ג' ממה עשו את השוקת של ההזאה (תוס')? ד' האם מותר להריח בהדס ובאתרוג של מצוה? ה' האם מותר להריח בהדס ובאתרוג במחובר, ומדוע?
 (ג) היכן מנענעים לב"ש ולב"ה, ומהו 'הודו לה' תחילה וסוף' (רש"י ותוס')?
 (ד) מה הטעם שמוליד ומביא, ומה הטעם שמעלה ומוריד, והאם הולכה והבאה נחשב לפ"א או פעמים (תוס')?

דף ל"ח

- (א) מי שלא נטל לולב האם צריך להפסיק וליטול מיד או שיכול ליטול בין הערבים, ומדוע לקידוש דאוי מפסיקים (תוס')?
 (ב) א' מה ההלכות שלומדים ממהנגנו באמירת ההלל [וסימנך: למד קצת]? ב' המתפלל בציבור והגיע ש"ץ לקדושה האם ישתוק ויכוין לצאת יד"ח או לאו (תוס')?

דף ל"ט

- (א) מתי מברך על נטילת הלולב (ה' תירוצים בתוס') ומה דעת הירושלמי בזה?
 (ב) מדוע אין מוסרים דמי פירות שביעית לע"ה בשביעית, ובאיזה אופן מותר למכור (רש"י ותוס')?
 (ג) מהו 'משומר' (רש"י ותוס'), וכמה מותר לקנות ממופקר וממשומר?
 (ד) אחר מה הולכים באילן, בירק ובאתרוג לענין מעשר ולענין שביעית, והאם ירק תלוי במחלוקת ר"ע וריה"ג (תוס')?

דף מ' סא

- (א) האם יש קדושת שביעית בעצים ; (א) בסתמן לאכילה, (ב) בסתמן להסקה, (ג) בסתמן לזה ולזה, ומה הכונה "ועצים להסקה תנא" (רש"י בסוגיין ובב"ק)?
- (ב) מה דרשו ת"ק ור' יוסי מ'לכם' ו'לאכלה', ומדוע משרה וכבוסה הוי 'הנאתן אחר ביעורן' (רש"י בסוגיין ובב"ק)?
- (ג) כיצד מותר לחלל פירות שביעית בפרי ראשון ובפרי שני לר' יוחנן ולר' אלעזר, ומניין?
- (ד) כיצד מחללים מעשר שני ושביעית, וכיצד מחללים דמיהם בזכרים ובנקיבות, ובאיזה אופנים לכו"ע מתחללים (תוס')?

דף מ"א סא

- (א) מי שיש לו סלע של שביעית כיצד יכול לחללו?
- (ב) ממתי מותר לאכול מן החדש : (א) בזמן הבית, (ב) משחרב בהמ"ק, (ג) מתקנת ריו"ח בן זכאי, ומה טעם תקנתו (ע"פ תוס')?
- (ג) (א) האם יוצא בלולב של חבירו ביו"ט ראשון ובשאר ימות החג? (ב) כיצד מועיל מתנה עמ"נ להחזיר, הא מתנה שא"י להקדישה אינה מתנה (תוס')?
- (ד) מה אסור לאחוז בשעת התפילה, ומדוע לולב מותר לאחוז?

דף מ"ב סא

- (א) מי ששכח והוציא לולבו בשבת - האם יוצא בהגבהה או לאו, ומדוע?
- (ב) ממתי אביו של קטן מחוייב לחנכו בכל מצוה ומצוה (פרט), והאם יכול לקבל תרומה בביתו (רש"י)?

הדרן עלך פרק לולב הגזול

פרק רביעי - לולב וערבה

(א) באר "לולב וערבה ו' וז' ההלל והשמחה שמונה", וכשחל יו"ט א' בשבת כיצד קיימו מצות שמחה (תוס'?)

דף מ"ג

- (ב) האם נטילת לולב דוחה שבת ביו"ט א' ובשאר הימים, ומדוע לא גזרו משום הוצאה לרה"ר (רש"י ותוס')?
- (ג) האם האידנא דאין בקיאים בקביעות החדשים דוחה שבת בבבל ובא"י, ומדוע כשחל בשבת תקעו רק במקדש ולא במדינה (תוס')?
- (ד) מנין שנטילה בגבולין מדאורייתא, ומתי דוחה שבת לחכמים ולר"א ומנין?
- (ה) מנין שסוכה נוהגת אף בלילה, והאם זה לימוד גמור (תוס')?
- (ו) האם ערבה דוחה שבת ביום השביעי, ביו"ט א' ובשאר הימים. (ב) מה הדין האידנא. (ג) מדוע לא יצא בשבת, ומדוע בדיעבד חששו לערבה ולא ללולב (תוס')?
- (ז) האם ערבה בנטילה או בזקיפה, מדוע לא התנו דמי שתגיע ערבתי לידו ה"ה לו במתנה (תוס')?

דף מ"ד

- (א) האם ערבה מדאורייתא או לאו?
- (ב) מה כוונת ר' יוחנן "מי אמרה" (רש"י ותוס')?
- (ג) האם ערבה יסוד נביאים או מנהג נביאים, (ב) מה כוונת ריו"ח דאמר "דילכון אמרי דילהון היא" (רש"י ותוס'). (ג) האם מברכים על הלל דר"ח (תוס')?
- (ד) מה שעור ערבה לר' נחמן ולר' ששת (ע"פ רש"י ותוס')?
- (ה) איזה מלאכות מותרות בשביעית ואיזה לא?

דף מ"ה

- (א) מהו 'אני והו' (רש"י) ומדוע נקטו דוקא שני שמות אלו (תוס')? (ב) באר "מיד התנוקות שומטין לולביהן ואוכלין אתרוגיהן" (רש"י ותוס').
- (ב) מה הם ג' הדרשות שדורשים; (א) מ"אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח", (ב) מ"עצי שיטים עומדים"? (ג) מהם ג' דרגות של צדיקים שיושבים לפני הקב"ה?
- (ד) מדוע הביאו חריות של דקל לריו"ח בן ברוקה?
- (ה) מתי מברכים על לולב ועל סוכה?

דף מ"ו

- (א) מי שברך שהחיינו כשעשה הלולב - האם מברך שוב בשעת הנטילה?
- (ב) העושה סוכה לעצמו - האם מברך ומה (גמ' ותוס')?
- (ג) מתי מברך על תפילין (ג' שיטות)?
- (ד) האם מצות לולב היא מהתורה או מדרבנן?
- (ה) מי מברך על נר חנוכה ומה מברך, ומדוע דוקא בנר חנוכה תקנו לרואה לברך (תוס')?
- (ו) היו לפניו הרבה מצוות - האם מברך על כ"א בפני"ע או על כולם יחד, ומדוע?
- (ז) מתי אתרוג מותר בהנאה, לבני א"י ולבני בבל ומדוע?
- (ח) מתי סוכה מותרת בהנאה, ומדוע?

 דף מ"ז

- (א) שמיני ספק שביעי - האם צריך לשבת בסוכה והאם מברך, ומדוע, (ב) מדוע לא תיקנו ליטול לולב (תוס')?
- (ב) "אומרים זמן בשמיני של חג וא"א זמן בשביעי של פסח", שהרי ח' של חג חלוק בג' דברים, וקשה דהא אף ז' של פסח חלוק באכילת מצה (ה' תרוצים)?
- (ג) שמיני רגל בפני"ע הוא לענין דטעון קרבן, שיר, ברכה ולינה - באר מהו כ"א?
- (ד) האם חייב בלינה כשמביא; (א) שמיני ש"ח, (ב) פסח שני, (ג) בכורים?
- (ה) מנין לומדים תנופה, (ב) האם בתנופת כהן מעכב חציצה, וא"כ כיצד מניף (רש"י ותוס'), (ג) מתי מניף (תוס')?
- (ו) להלכה האם אומרים זמן בשמיני של חג, ומהו פייס זמן רגל קרבן שיר ברכה (רש"י ותוס').

 דף מ"ח

- (א) מנין שחייב בהלל ושמחה בליל יו"ט אחרון, ומנין דבליל יו"ט ראשון אינו חייב?
- (ב) גמר מלאכול בז' ואין לו כלים להוריד מה יעשה בא"י ובבבל?
- (ג) באר לרש"י ולתוס'; (א) "כמין חוטמין דקין", (ב) אחד מעובה ואחד דק", (ג) נתגלתה פסולה.
- (ד) מה אמר 'ששון' לר' אבהו, ומה ענה לו ר' אבהו?
- (ה) מדוע אחד מעובה ואחד דק לר' יהודה ולרבנן?

 דף מ"ט

- (א) מה השעור שפוסל בפגימת אבן ובפגימת הסיד, ומנין. (ב) מדוע גנוז את אבני המזבח ששקצום היונים ולא חתכו ע"י שמיר (תוס')?
- (ב) מנין ששיתין נבראו מששת ימי בראשית?
- (ג) מנין שצריך לשרוף בקדושה את היין שירד לשיתין?
- (ד) "נסכים בתחילה מועלין בהן משירדו לשיתין אין מועלין בהן" - האם א"ש כרבנן וכר"א?
- (ה) (א) באר "כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם ה' אלוקיך". (ב) מנין שגדול העושה צדקה יותר מקרבנות. (ג) מנין שגדולה גמ"ח יותר מצדקה, (ד) מהם הג' דברים שגדולה גמ"ח יותר מצדקה. (ה) מה נאמר על העושה צדקה וחסד. (ו) מה דרשו מ"ותורת חסד על לשונה.

 דף נ'

- (א) מדוע לא הביאו במקודשת (ג' שיטות), ומדוע לא יביאו במקודשת ויכניסו כשיעלה עמוד השחר (תוס')?
- (ב) המניח במסנת - האם ראוי להדיוט ולגבוה, ומדוע?

הדרן עלך פרק לולב וערבה

פרק חמישי - החליל נא

- (א) מה הפירוש 'שואבה' ומה הפירוש 'חשובה' (גמ' ותוס' בשם הירושלמי)?
 (ב) מה הביאור במחלוקת ר' יוסי וחכמים לשיטת ר' יוסף?
 (ג) מה הביאור במחלוקת רבי ור' יוסי האם כלי שרת שעשאו של עץ כשרים או לאו?

דף נ"א נא

- (א) מי שר בזמן הקרבת הקרבנות, ומה המחלוקת האם מעלים מדוכן ליוחסין?
 (ב) מה הביאור במחלוקת ר' יוסי וחכמים לשיטת ר' ירמיה בר אבא?
 (ג) מניין לומדים המ"ד דעיקר שירה בכלי או בפה את שיטתם?
 (ד) כיצד ענו אמן כשהניף החזן בסודר, והא הוי אמן יתומה (תוס')?
 (ה) "תנא אשה היתה בוררת חיטים לאור של בית השואבה" - כיצד עשו כן, והא אמרי' בפסחים דאסור?
 (ו) האם כל השנה עמדו הלויים לשיר על ט"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים (רש"י ותוס')?
 (ז) מדוע לא נפסלו המים ששאבו, והא נשאבו אחר קרות הגבר (תוס')?

דף נ"ב נא

- (א) היכן ישבו האנשים והנשים בתחילה ואחר התקנה, ומה תקנו לבסוף. (ב) על מה יספדו לעתיד לבוא?
 (ב) מהם הז' שמות שיש ליצה"ר [וסימנך: שְׁצִיעַר טָמֵא]?
 (ג) באר "ואת פניו אל הים הקדמוני וסופו אל הים האחרון". (ב) מה הכוונה "וכפטיש יפוצץ סלע" (תוס')?
 (ג) על איזה ד' דברים מתחרט הקב"ה כל יום שבראם? (ד) מהם הג' פסוקים שאילולי הם נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל?

דף נ"ג נא

- (א) באר "אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן" (רש"י ותוס').
 (ב) משום מה נענש לוי שנעשה צולע?
 (ג) מניין למד אחיתופל שמותר למחוק את השם עמ"נ למנוע מהתהום להציף את כל העולם?
 (ד) מה המחלוקת בין ר' יהודה לרבנן כמה תקיעות היו במקדש?

דף נ"ד נא

- (א) האם תקעו ע"ג המזבח ובמעלה עשירית, ומדוע?
 (ב) מה הכוונה "ומימיהן של כת שלישית לא הגיעה לואהבתי" (רש"י ותוס')?
 (ג) האם יתכן שיחול ר"ה בער"ש לחכמים ולאחרים?
 (ד) מה ב' התקנות שעשו כדי לידע שהוקבע ר"ח בזמנו?

דף נ"ה נא

- (א) מה לומדים מקרא ד"יתקעו בחצוצרות" למסקנא ולרבינא ולר' אחא?
 (ב) מה קוראים בני בבל שנוהגים יומיים יו"ט, ומה אנו נוהגים לקרות ברביעי שהוא לכבוד היום (רש"י ותוס')?
 (ג) מי פייס בשמיני לרבי ולחכמים?

- (ד) מה הפסידו אומות העולם אחר החורבן?
 (ה) מנין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים?

ס דף נ"ו ס

- (א) על מה מברך קודם בסוכה ובסעודה?
 (ב) כיצד חולקים בכל ימות השנה את לחם הפנים, ומה הכוונה "בוצינא טבא מקרא" (רש"י ותוס')?
 (ג) מדוע קנסו את משמרת בלגה שלעולם חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה?

הדרן עלך פרק החליל וסליקא לה מסכת סוכה

”

גם צריך לדעת שהמרגיל כוח הזכרני להיות ער ולזכור ישוב קנין בנפשו לזכור כל דבר בנקל יותר הרבה מאד ממי שאינו מרגילו לחנך זכרוננו בפעולת הזכירה תמיד, כי ההרגל בכל דבר שלטון, ואין השכחה מצויה אלא מי שאינו רוצה להשתמש בכוח הזכרון בתמידות ומניחו ללכת בטל, לכן יקשה להחזיק בו דבר, וכן אם יחזור אדם אפי' מאה פעמים לא יועיל לו לזכרו, שכבר הרגיל מוחו להיות ניעור וריק, והחזרה כמתעסק בעלמא אינו כלום, והרגיל בהנהגת כוח הזכור יספיק לו אפילו חזור רק פעם ושתיים בכוונה וכו', כי היגיעה והטורח יקבעו ויחקקו הדברים בזכרוננו יותר מכל תחבולה אחרת שתהיה וכו', וכ"ש כשיצורף לזה סדר נאה ונתוח חלקים וחבור פרקים, וביחוד יהיה סיוע גדול אם עשויים בתואר בנין עם חדרים ותאים, כי כן נקראו ת"ח בנאים, זה בלי ספק מסוגל להעמיד הזכרון בכחו.

(היעב"ץ בספר מגדל עוז חלון צורי אות ע"ד)

”